

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING
[CLXII]

LENNART PÅLSSON

ROMKONVENTIONEN

TILLÄMPLIG LAG FÖR
AVTALSFÖRPLIKTELSE

NORSTEDTS JURIDIK

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2025

eISBN: 9789198892055

ISBN: 913900371X (originalutgåva i tryck)

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.290>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).

Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

INSTITUTET FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING (CLXII)

LENNART PÅLSSON

Romkonventionen

Tillämplig lag för avtalsförpliktelser

NORSTEDTS JURIDIK AB

Adress till förlaget:

Norstedts Juridik AB, Box 6472, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 70, telefon 08-690 91 00

Beställningar:

Norstedts Juridik AB, Kundtjänst, Box 6454, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 30, telefon 08-690 96 96, växel 08-690 91 00

Romkonventionen – tillämplig lag för avtalsförpliktelser

Lennart Pålsson

Upplaga 1:1

ISBN 91-39-00371-x

© 1998 författaren och Norstedts Juridik AB

Tryck: Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1998

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Norstedts Juridik AB, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande, såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Förord

Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser träder i kraft för Sveriges del den 1 juli 1998. Härigenom infogas svensk rätts lagvalsregler för förmögenhetsrättsliga avtal i ett för samtliga EU-länder gemensamt system. Konventionen kan delvis ses som ett komplement till Bryssel- och Luganokonventionerna och utgör ännu ett led i den internationella privaträttens europeisering.

I detta arbete ges en i princip heltäckande framställning av konventionen. Jag har dock strävat efter överskådlighet och av den anledningen valt att inte gå in på alla de talrika detaljproblem som kan uppkomma vid tillämpningen av konventionen. Ett annat skäl för en viss återhållsamhet i detaljer är att det ännu inte finns någon rättspraxis från EG-domstolen (GD) angående konventionen, beroende på att protokollen om GD:s behörighet att tolka konventionen ännu inte har trätt i kraft.

Utöver konventionen och anknytande protokoll behandlas, mera kortfattat och översiktligt, de »flankerande» lagvalsregler som finns i olika EG-rättsakter, bland annat inom konsumenträtten och arbetsrätten.

Framställningen grundar sig i första hand på förarbetena till konventionen och på den tämligen omfattande internationella litteraturen i ämnet. Jag har också beaktat och tagit intryck av nationell rättspraxis från flera EU-länder där konventionen har varit i kraft ett antal år.

Under arbetets gång har jag åtnjutit ekonomiskt stöd från Institutet för rättsvetenskaplig forskning. Emil Heijnes Stiftelse för rättsvetenskaplig forskning har beviljat bidrag till tryckningen av boken. För detta vill jag framföra mitt hjärtliga tack.

Lund i mars 1998

Lennart Pålsson

Innehåll

Förord 5

Innehåll 6

Förkortningar 10

- I. Presentation av konventionen 13**
 - A. Konventionens bakgrund och tillkomst 13
 - B. Nya medlemsstaters tillträde 15
 - C. Tolkningsprotokollen 16
 - D. Förarbeten 18
 - E. Konventionen och svensk lag 18
 - F. Översikt av konventionens innehåll 19

- II. Tolkning av konventionen 23**
 - A. Allmänt 23
 - B. GD:s tolkningsbehörighet 26

- III. Konventionens tillämpningsområde och förhållande till andra regler 29**
 - A. Territoriell tillämplighet 29
 - B. Konventionens »universella» karaktär 30
 - C. Tillämplighet i tiden 31
 - D. Sakligt tillämpningsområde 31
 - a) *Huvudregeln* 31
 - (1) Avtalsförpliktelser 32
 - (2) »Fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder» 33
 - b) *Undantag* 34
 - E. Förhållandet till nationell rätt 38
 - F. Förhållandet till andra konventioner 40
 - G. Förhållandet till EG:s rättsakter 41

- IV. Konventionens huvudregler om avtalsstatutet 43**
- A. Parternas fria lagval 43**
- a) *Principen* 43
 - b) *Uppdelning (dépeçage)* 45
 - c) *Efterföljande lagval* 46
 - d) *Efterföljande ändringar i den valda lagen* 47
 - e) *Hur konstateras ett avtal om lagval?* 48
 - f) *Partshänvisningens giltighet i övrigt* 49
 - g) *Begränsningar av en partshänvisnings verkan* 51
- B. Det objektiva lagvalet 53**
- a) *Den individualiserande metoden* 53
 - b) *Allmän presumtion för den karakteristiska prestationens lag* 54
 - c) *Diskussion av denna presumtion* 55
 - d) *Den karakteristiska prestationen vid vissa typer av avtal* 57
 - Köp av lös egendom 57
 - Hyra och leasing av lös egendom 58
 - Mellanmansförhållanden och liknande 58
 - Uppdragsavtal 59
 - Försäkringsavtal 60
 - Avtal med banker 60
 - Transportavtal 61
 - Licensavtal 61
 - e) *Speciella presumtionsregler för vissa typer av avtal* 62
 - Vissa avtal angående fast egendom 62
 - Avtal om godstransport 63
 - Anställningsavtal 65
 - f) *Fall där ingen presumtion uppkommer* 65
 - g) *Fall där en uppkommen presumtion hävs* 66
 - h) *Uppdelning (dépeçage)* 68
- V. Speciella lagvalsregler för konsumentavtal och anställningsavtal 70**
- A. Allmänt 70**
- B. Vissa konsumentavtal 71**
- a) *Inledning* 71
 - b) *Begreppet konsumentavtal* 72
 - c) *Vilka konsumentavtal omfattas av art. 5?* 73
 - d) *Tillämplig lag i fall av partshänvisning* 76
 - e) *Det objektiva lagvalet* 78
 - f) *Betydelsen av vissa EG-direktiv* 78

8 Innehåll

C.	Individuella anställningsavtal	82
	a) Inledning	82
	b) Tillämpningsområdet för art. 6	83
	c) Tillämplig lag i fall av partshänvisning	83
	d) Det objektiva lagvalet	85
	e) Betydelsen av specialkonventioner och EG-rättsakter	88
VI.	Avtalsstatutets räckvidd och gränser	91
A.	Inledning	91
B.	Avtalets giltiga tillkomst	91
	a) Materiell giltighet	91
	b) Giltighet till formen	94
	Inledning	94
	Allmänna regler	95
	Vissa konsumentavtal	97
	Vissa avtal angående fast egendom	97
C.	Avtalets innehåll och verkan	98
D.	Cession och subrogation	103
	a) Inledning	103
	b) Cession	103
	c) Subrogation	105
E.	Vissa bevisfrågor	107
F.	Offentlighetsrättsliga regler	109
VII.	Internationellt tvingande regler	114
A.	Begreppsbildningen	114
B.	Internationellt tvingande regler i lex fori	116
C.	Internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag	120
D.	Internationellt tvingande regler i avtalsstatutet	125
VIII.	Övriga frågor	127
A.	Renvoi	127
B.	Ordre public	128
C.	Flerrättssystem	129
D.	Den processuella behandlingen av utländsk rätt	130
Textbilagor		
	Lag (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser	133
	Romkonventionen jämte protokollsbilaga	134
	Första tolkningsprotokollet	160

Citerade rättsfall 169

Bibliografi 173

Sakregister 178

Förkortningar

AC	Appeal Cases (England)
Act.Doc.La Haye	Conférence de La Haye de droit international privé. Actes et documents de la . . . session
AD	Arbetsdomstolens domar
Am.J.Comp.L.	American Journal of Comparative Law
BAG	Bundesarbeitsgericht (Tyskland)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Tyskland)
BGH	Bundesgerichtshof (Tyskland)
CA	Court of Appeal (England)
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Wien 1980)
Clunet	Journal du droit international
CMLR	Common Market Law Reports
CMLRev.	Common Market Law Review
CMR	Genèvekonventionen 19.5.1956 om fraktavtalet vid internationell godsbefordran på väg
COM	Commission documents
Coreper	Comité des représentants permanents
COTIF	Bernfördraget 9.5.1980 om internationell järnvägstrafik
Ds	Departementsserien
ECR	Reports of Cases before the Court of Justice and the Court of First Instance
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EG	Europeiska gemenskapen (gemenskaperna)
EGBGB	Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Tyskland)
EGT	Europeiska gemenskapernas officiella tidning
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta Nationerna
GD	Europeiska gemenskapernas domstol

HD	Högsta domstolen
ICC	International Chamber of Commerce
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
IKL	Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker
ILR	International Law Reports
IÄL	Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap
JZ	Juristenzeitung
KB	King's Bench Division (England)
Köpkonventionen 1955	Haagkonventionen 15.6.1955 om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker
LU	Lagutskottets betänkanden och yttranden
MD	Marknadsdomstolens avgöranden
NILR	Netherlands International Law Review
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NordTIR	Nordisk Tidsskrift for international Ret
NRt	Norsk Retstidende
NTIR	Nederlands Tijdschrift voor Internationaal Recht
NÄF	Förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap
OGH	Oberster Gerichtshof (Österrike)
OJ	Official Journal of the European Communities
Prop.	Proposition
QB	Queen's Bench Division (England)
RabelsZ	Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
Rec.des Cours	Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye
REG	Rättsfallssamling från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätt
Rev.crit.d.i.p.	Revue critique de droit international privé
RH	Rättsfall från hovrätterna
RIW	Recht der Internationalen Wirtschaft
Riv.dir.int.proc.	Rivista di diritto internazionale privato e processuale
Rskr.	Riksdagens skrivelse

12 *Förkortningar*

RTDE	Revue trimestrielle de droit européen
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter; Sveriges internationella överenskommelser
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
ZvglRWiss	Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft

I. Presentation av konventionen

A. Konventionens bakgrund och tillkomst¹

1. År 1967 lade Beneluxländernas regeringar för EG-kommissionen fram ett förslag om förenhetligande och kodifikation av den internationella privaträtten i EG-staterna (dvs. de ursprungliga sex medlemsstaterna: Belgien, Tyskland, Frankrike, Italien, Luxemburg och Nederländerna). Förslaget, som var grundat på ett då föreliggande utkast till Beneluxkonvention om enhetlig internationell privaträtt,² sades ha till syfte att öka rättssäkerheten inom gemenskapen genom att eliminera de skillnader som fanns mellan medlemsstaternas lagvalsregler, särskilt inom avtalsrättens område. Fara i dröjsmål ansågs föreligga, eftersom lagreformer på nationell nivå förbereddes i vissa medlemsstater och risk därmed fanns för att redan existerande skillnader befästes och fördjupades.

Förslaget diskuterades vid möten år 1969 mellan kommissionen och experter från medlemsstaterna. Reaktionerna på förslaget var i huvudsak positiva. Det beslöts att arbetet i första hand skulle inriktas på de delar av ämnet som var av betydelse för den gemensamma marknadens funktion, däribland spörsmål om tillämplig lag för avtalsrättsliga och utomobligatoriska förpliktelser. En harmonisering av lagvalsreglerna på det området sågs som ett naturligt komplement till den år 1968 ingångna Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område. Enligt den konventionen kan en och samma tvist ofta bli föremål för prövning vid två eller flera konventionsstaters domstolar, beroende på var talan väcks först. I motsvarande mån ger konventionen käranden en valrätt som kan utnyttjas för *forum shopping*, dvs. till att käranden väljer domstol i det land där han anser sig ha bäst utsikter att vinna målet. Utrymmet för sådant agerande skulle minskas genom den tilltänkta konventionen,

1 För en utförligare framställning härom se Giuliano/Lagarde s. 4-8. Se också Fletcher s. 147-50; Lando 1987 s. 159-61; North i Contract Conflicts s. 3, 4-9; Plender s. 18-26.

2 För den slutliga texten till den konventionen, vilken inte har trätt i kraft, se 18 Am.J.Comp.L. (1970) 420.

eftersom enhetliga lagvalsregler åtminstone i princip skulle garantera att samma lag blev tillämplig oavsett i vilken konventionsstat talan väcktes.

Till skillnad från Brysselkonventionen saknade den tilltänkta nya konventionen visserligen förankring i art. 220 i EEG-fördraget (numera EG-fördraget). Det fortsatta arbetet kom likväl att bedrivas på väsentligen samma sätt som i fråga om där avsedda konventioner. Det ägde rum inom en grupp av experter från medlemsstaterna i nära samarbete med EG:s institutioner, främst kommissionen. Sedan expertgruppen sållat bort en del frågor, bl.a. angående lagvalet för sakrättsliga spörsmål, som från början ingick i projektet, kom dess arbete att resultera i ett preliminärt utkast till konvention som var begränsat till »the law applicable to contractual and non-contractual obligations».³ Utkastet överlämnades till medlemsstaternas regeringar för yttrande år 1972.

Den vidare behandlingen av projektet kom sedan att fördröjas, främst till följd av EG:s utvidgning år 1973 då Danmark, Irland och Storbritannien upptogs som nya medlemmar av gemenskaperna. Först några år senare kunde arbetet inom expertgruppen återupptas, nu med deltagande av experter också från de nya medlemsstaterna. Ett viktigt beslut som sedermera fattades inom gruppen var att lämna åsido den del av projektet som avsåg utomobligatoriska förpliktelser⁴ och att sålunda begränsa det fortsatta arbetet till frågor om tillämplig lag för avtalsförpliktelser. Gruppen avslutade sitt arbete år 1979, då den för regeringarna lade fram ett utkast till konvention i detta ämne.⁵ Yttranden över utkastet avgavs av flera av regeringarna samt av kommissionen.⁶ Efter viss ytterligare bearbetning inom ramen för EG:s råd och Coreper färdigställdes *konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser*.⁷ Den öppnades för undertecknande i samband med ett möte i EG:s råd i Rom den 19 juni 1980.

Till konventionen knyter sig ett protokoll och två gemensamma deklamationer av signatärstaterna. Protokollet, som utgör en integrerad del av konventionen (art. 32), ger Danmark rätt att behålla vissa nationella be-

3 Utkastat finns publicerat i NordTIR 1972 s. 220.

4 Meningen var att arbetet i denna del skulle återupptas efter färdigställandet av konventionen om lagvalet för avtalsförpliktelser. Så har emellertid inte skett, i vart fall inte på officiell nivå.

5 Kommissionsdokument III/120/79. Publicerat i [1979] 2 CMLR 776.

6 Kommissionens yttrande finns publicerat i OJ 1980 L 94/39.

7 OJ 1980 L 266/1. Svensk text i EGT 1997 C 15/70, se också bilaga till den svenska tillträdeslagen, SFS 1998:167.

stämmelser om tillämplig lag i fråga om sjötransport av gods.⁸ De båda deklarationerna, vilka däremot är fristående från konventionen,⁹ rör bl.a. nya medlemsstaters skyldighet att ansluta sig till konventionen samt tolkningen av konventionen.

Konventionen kom inte att träda i kraft förrän den 1 april 1991, sedan den ratificerats av sju av signatärstaterna (se art. 29). Kort tid därefter ratificerades den också av och trädde i kraft för de resterande två staterna.

Konventionen gäller för en period av tio år räknat från det första ikraftträdandet, dvs. från den 1 april 1991. Därefter förlängs konventionen automatiskt vart femte år, varje gång för en femårsperiod, såvida ingen uppsägning har skett före utgången av respektive period. Närmare bestämmelser om dessa frågor finns i art. 30. Bestämmelser om revision av konventionen finns i art. 26. Generalsekreteraren vid EG:s (numera EU:s) råd är depositarie för konventionen och handhar de uppgifter som normalt är förknippade med den funktionen, se art. 33, jfr art. 28-31. Konventionen är upprättad på danska, engelska, franska, iriska, italienska, nederländska och tyska språken, samtliga texter med lika giltighet, se art. 33.

B. Nya medlemsstaters tillträde

2. I en till konventionen fogad gemensam deklaration gav signatärstaterna uttryck för ståndpunkten att varje stat som senare blev medlem av EG borde ansluta sig till konventionen.¹⁰ Så har också skett, om än med en viss fördröjning, i samband med de följande utvidgningarna av EG. Sälunda har tillträdeskonventioner avslutats med Grekland år 1984¹¹ samt med Spanien och Portugal år 1992.¹² Dessa konventioner har sedermera också trätt i kraft, 1992 års konvention dock ännu inte för samtliga signatärstater.

Slutligen har en tillträdeskonvention med Österrike, Finland och

8 Samma rätt har sedermera Finland och Sverige fått, se nedan avsnitt 25.

9 I prop. 1997/98:14 s. 11 sägs att dessa »tillkännagivanden» utgör en del av konventionen. Något stöd härför finns emellertid inte i konventionstexten. Snarare har deklarationerna karaktär av »dokument som upprättats av en eller flera parter i samband med traktatens ingående och godtagits av de andra parterna som dokument sammanhörande med traktaten», se art. 31.2 b) i Wienkonventionen om traktaträtten.

10 Konventionen står inte öppen för utomstående staters anslutning.

11 OJ 1984 L 146/1. Svensk text i EGT 1997 C 15/66.

12 OJ 1992 L 333/1. Svensk text i EGT 1997 C 15/68.

Sverige undertecknats den 29 november 1996.¹³ Den innebär att de tre staterna ansluter sig till 1980 års konvention med den anpassning och de ändringar som har gjorts i den genom 1984 och 1992 års tillträdeskonventioner. Bestämmelser om den nya tillträdeskonventionens ikraftträdande finns i art. 6. De innebär i huvudsak att konventionen träder i kraft den första dagen i den tredje månaden efter det att den har ratificerats av minst en av de nya och en av de tidigare konventionsstaterna och då i förhållandet mellan de stater som har ratificerat den. Detta första ikraftträdande väntas ske under loppet av år 1998. För varje stat som ratificerar senare träder konventionen i kraft den första dagen i den tredje månaden efter det att dess ratifikationsinstrument har deponerats.

De olika tillträdeskonventionerna innebär inga sakliga ändringar av den ursprungliga konventionen. Däremot har vissa bestämmelser om territoriell tillämplighet som fanns i den ursprungliga konventionen upphävts genom 1992 års konvention (se nedan avsnitt 9). Vidare innehåller samtliga tillträdeskonventioner bestämmelser om upprättande av konventionstexterna på de nya konventionsstaternas språk. I följd härav finns det numera autentiska texter även på grekiska, spanska, portugisiska, finska och svenska, vilka har samma giltighet som de ursprungliga konventionstexterna.

C. Tolkningsprotokollen

3. Till skillnad från Brysselkonventionen var Romkonventionen inte åtföljd av något protokoll om GD:s behörighet att tolka konventionen. I en vid konventionen fogad gemensam deklaration förklarade signatärstaterna sig dock önska säkerställa att konventionen tillämpas så effektivt som möjligt samt vara angelägna om att förhindra att skillnader beträffande tolkningen av konventionen motverkar dess enhetlighetsskapande effekt. Staterna förklarade sig därför beredda att undersöka möjligheten att göra GD behörig och, om nödvändigt, att förhandla fram ett avtal för detta ändamål.

Genomförandet av den uppgiften visade sig stöta på många svårigheter.¹⁴ När en lösning omsider kom till stånd, fick den formen av två protokoll, båda undertecknade av EG:s medlemsstater – då tolv till antalet¹⁵ – den 19

13 EGT 1997 C 15/53, se också prop. 1997/98:14 s. 124. Till denna konvention knyter sig en kortfattad »förklarande rapport», se EGT 1997 C 191/11.

14 Se Tizzano, särskilt s. 7-12; Kaye s. 415-9.

15 Inklusive Spanien och Portugal, som undertecknade protokollen innan någon konvention om deras tillträde till själva konventionen hade ingåtts.

december 1988.¹⁶ De operativa bestämmelserna finns i det första protokollet, som ger GD rätt att i närmare angivna fall meddela förhandsavgöranden angående tolkningen av konventionen m.m. (nedan avsnitt 8). I det andra protokollet utsåges väsentligen bara att GD skall vara behörig i enlighet med det första protokollet. Till det första protokollet är fogade två gemensamma deklamationer. Den ena angår utbyte av information rörande nationell rättspraxis till konventionen. I den andra förklarar signatärstaterna sig anse att varje stat som senare bli medlem av EG bör ansluta sig till protokollet.

Bakgrunden till konstruktionen med två protokoll är i korthet följande: Det ansågs önskvärt att det första protokollet skulle kunna träda i kraft redan innan det ratificerats av samtliga signatärstater. Annars skulle det finnas stor risk för att ikraftträdandet drog alltför långt ut på tiden, i synnerhet som en av staterna (Irland) anmält konstitutionella svårigheter att för sin del godta GD:s tolkningsbehörighet. Det bestämdes därför att det första protokollet skulle träda i kraft sedan det ratificerats av sju stater för vilka Romkonventionen trätt i kraft (dock inte förrän även det andra protokollet trätt i kraft, se art. 6.1). Samtidigt ansågs det att samtliga EG-staters medverkan var nödvändig, eftersom Romkonventionen ingåtts utan stöd i art. 220 i EEG-fördraget (numera EG-fördraget) och det därför var fråga om att överföra ny kompetens från medlemsstaterna till GD. Det är förklaringen till tillkomsten av det andra protokollet,¹⁷ vilket träder i kraft först sedan det har ratificerats av alla tolv staterna och vars ikraftträdande dessutom är ett villkor för att det första protokollet skall träda i kraft. Konstruktionen gör det möjligt för en stat som så önskar att ratificera det andra men inte det första protokollet och att därigenom ställa sig utanför de operativa bestämmelserna om GD:s tolkningsbehörighet utan att samtidigt blockera ikraftträdandet för övriga stater. Denna möjlighet har också utnyttjats av en stat (Irland).

Emellertid har de båda protokollen ännu inte trätt i kraft. Det första protokollet har hittills ratificerats av nio stater och det andra protokollet av tio stater. De resterande staterna är Belgien och Danmark samt, i fråga om det första protokollet, Irland. Vad som krävs för att de båda protokollen skall träda i kraft är således att Belgien och Danmark ratificerar det andra protokollet. Det kan för närvarande inte med säkerhet förutses när så kommer att ske.

16 OJ 1989 L 48/1 och 17. Svensk text i EGT 1997 C 15/60 och 64, se också prop. 1997/98:14 s. 107 och 122.

17 Missvisande är den kommentar som ges i prop. 1997/98:14 s. 15 och 57.

Den tidigare berörda tillträdeskonventionen med Österrike, Finland och Sverige innehåller också bestämmelser om dessa staters anslutning till de båda protokollen. För Sveriges del kan protokollet väntas träda i kraft antingen samtidigt med tillträdeskonventionen eller, om ikraftträdandet mellan de »gamla» medlemsstaterna sker senare, vid denna tidpunkt.

D. Förarbeten

4. Till Romkonventionen har en officiell kommentar utarbetats och publicerats.¹⁸ Efter rapportörernas namn brukar den kallas *Giuliano/Lagarde*-rapporten. Den grundar sig på arbetet inom den grupp av experter som förberett och föreslagit konventionstexten och bygger vidare på en tidigare rapport som upprättats i anslutning till 1972 års konventionsutkast (omfattande även utomobligatoriska förpliktelser).¹⁹ Den lämnar viktiga bidrag till förståelsen och tolkningen av konventionen.

En motsvarande kommentar, som går under namnet *Tizzano*-rapporten, föreligger till de båda tolkningsprotokollen.²⁰ Förutom en kommentar till protokollet innehåller den en utförlig redogörelse för förloppet av de förhandlingar som ledde till antagandet av de båda protokollen.

E. Konventionen och svensk lag

5. Konventionen presenterades av det svenska justitiedepartementet i promemorian Ds 1996:7. I promemorian föreslogs att Sverige skulle tillträda konventionen och anknyttande tolkningsprotokoll samt att tillträdet skulle ske utan reservationer. Promemorian innehöll också förslag till den lagstiftning som behövdes för tillträdet.

Efter remissbehandling och sedan lagrådets yttrande inhämtats lades promemorian till grund för regeringens proposition (1997/98:14) Romkonventionen – tillämplig lag för avtalsförpliktelser. Sedan de i propositionen framlagda lagförslagen behandlats och antagits av riksdagen (bet. 1997/

¹⁸ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations, OJ 1980 C 282/1.

¹⁹ Kommissionsdokument XIV/408/72 och XIV/579/72. Publicerat (på franska) i *European Private International Law of Obligations* s. 241 och i *Riv.dir.int.proc.* 1973 s. 198.

²⁰ Report on the Protocols on the interpretation by the Court of Justice of the Rome Convention of 19 June 1980 on the law applicable to contractual obligations, OJ 1990 C 219/1.

98:LU9, rskr. 1997/98:139), utfärdades lagen (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (i det följande betecknad som *tillträdeslagen*) samt vissa författningar angående följdändringar i annan lagstiftning (SFS 1998:168–170).

Tillträdeslagen och följd författningarna träder i kraft den 1 juli 1998. Det gäller oavsett om konventionen vid den tidpunkten har trätt i kraft för Sverige eller ej.²¹ Såvitt angår det första tolkningsprotokollet träder tillträdeslagen dock i kraft den dag regeringen bestämmer. Skälet är att ikraftträdandet av tolkningsprotokollet konventionsstaterna emellan måste inväntas och att det ännu inte kan avgöras när det kommer att ske, se ovan avsnitt 3.

Tillträdeslagen innebär att art. 1-16 och 18-21 i själva konventionen samt art. 1-4 i det första tolkningsprotokollet skall gälla som lag här i landet. Dessa bestämmelser införlivas således med svensk rätt genom inkorporering. De riktar sig alla till bl.a. svenska domstolar och myndigheter samt till enskilda rättssubjekt. Samma karaktär har också art. 17, som rör konventionens tillämplighet i tiden. Den bestämmelsen har dock inte inkorporerats utan i stället föranlett en övergångsbestämmelse till tillträdeslagen, se nedan avsnitt 11. Övriga bestämmelser i konventionen och i det första tolkningsprotokollet samt det andra tolkningsprotokollet i dess helhet har andra adressater (medlemsstaterna, GD m.fl.) och har inte ansetts behöva införlivas med svensk rätt. Bestämmelser motsvarande vad som stadgas i konventionen och de olika tillträdeskonventionerna om autentiska språkversioner har dock tagits in i tillträdeslagen.

Följd författningarna beaktas i denna framställning i mån av behov och i de olika sammanhang där de hör hemma.

F. Översikt av konventionens innehåll

6. Konventionen har ett vidsträckt tillämpningsområde. Den omfattar i princip alla slag av förmögenhetsrättsliga avtal och gäller i alla situationer där ett val skall göras mellan lagarna i olika länder (art. 1.1). Vissa typer av avtal eller avtalsrättsliga frågor är dock undantagna (art. 1.2 och 1.3, jämför art. 1.4). Andra undantag följer av att konventionen ger företräde åt EG:s rättsakter (art. 20) och andra konventioner (art. 21, se även art. 24 och 25) samt under vissa omständigheter ej heller utgör hinder för antagande och tillämpning av avvikande nationella kollisionssnormer (art. 23).

²¹ Jfr prop. 1997/98:14 s. 30-1, 33.

Också i ett annat hänseende har konventionen generell räckvidd. Den är nämligen inte begränsad till frågor som kan uppkomma i förhållandet konventionsstaterna emellan utan skall tillämpas »universellt» (art. 2).

Den generella karaktär som sålunda utmärker konventionen har påverkat utformningen av dess lagvalsregler. Främst märks det på så sätt att reglerna i gengäld är präglade av ett betydande mått av flexibilitet.

Konventionen innehåller två huvudregler för bestämmandet av tillämplig lag för ett avtal (avtalsstatutet). Den första bygger på principen om partsautonomi och innebär att ett avtal skall bedömas efter den lag som parterna själva har valt (art. 3). Den andra huvudregeln gäller i fall där parterna inte har utnyttjat sin valfrihet och där lagvalet därför måste träffas på objektiv grund. Då skall avtalet vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till (art. 4.1). Den regeln, eller snarare standarden, konkretiseras sedan av en presumtionsregel av innebörd att ett avtal normalt skall antas ha sin närmaste anknytning till det land där den part som skall utföra den för avtalet karakteristiska prestationen har sin vanliga vistelseort eller, i fråga om juridiska personer, sin centrala förvaltning eller sitt verksamhetsställe (art. 4.2). Särskilda presumtionsregler gäller dock för avtal angående sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom (art. 4.3) samt för avtal om godstransport (art. 4.4). Presumptionerna faller bort om det av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land än det presumerade laglandet (art. 4.5).

Särskilda lagvalsregler gäller för två typer av avtal, nämligen vissa konsumentavtal (art. 5) och individuella anställningsavtal (art. 6). Dessa regler är präglade av en strävan att skydda konsumenten respektive arbetstagaren såsom den svagare parten i avtalsförhållandet. Det tar sig uttryck dels på så sätt att utrymmet för partsautonomi är väsentligt mindre än vid andra slag av avtal, dels i att även den på objektiva grunder tillämpliga lagen bestäms på annat sätt än enligt de allmänna reglerna i art. 4. Såvitt angår konsumentavtal skiljer sig reglerna om det objektiva lagvalet från motsvarande regler i art. 4 också på så sätt att de har karaktär av fasta regler, dvs. regler som inte kan frångås på grund av närmare anknytning till någon annan lag än den utpekade.

En rad bestämmelser i konventionen (art. 8-14) rör spörsmål om avtalsstatutets räckvidd och gränser, dvs. vilka frågor som helt eller delvis skall avgöras enligt avtalsstatutet. Till denna kategori av bestämmelser hör bl.a. regler om ett avtals giltighet till formen (art. 9) samt om cession (art. 12) och subrogation (art. 13).

Vidare påverkas tillämpningen av avtalsstatutet av en del allmänna läror

som har vunnit insteg i konventionen. Av stort intresse är särskilt bestämmelserna i art. 7 om internationellt tvingande regler. I korthet innebär de att avtalsstatutets regler under vissa omständigheter kan få vika för sådana tvingande regler i en annan lag (antingen *lex fori* eller ett tredje lands lag) som är uppburna av så starka intressen att de obetingat kräver sin egen tillämplighet oavsett vilken lag som i princip är tillämplig som avtalsstatut. – Andra hithörande bestämmelser rör spörsmål om *renvoi* (art. 15), *ordre public* (art. 16) och stater med mer än en rättsordning (art. 19).

Som redan nämnts kännetecknas konventionens regler av en tämligen stor flexibilitet. De har delvis karaktär av allmänna principer snarare än konkreta rättsregler och innehåller åtskilliga »escape clauses» som gör det möjligt att beakta omständigheterna i varje enskilt fall. Ett illustrativt exempel är att reglerna om det objektiva lagvalet (med undantag för de speciella bestämmelserna om konsumentavtal) enbart har karaktär av presumptionsregler som ger vika när avtalet i det konkreta fallet befinnes ha närmare anknytning till ett annat land än det presumerade laglandet. Ett annat flexibelt element utgörs av de nyssnämnda bestämmelserna i art. 7 om internationellt tvingande regler. Härigenom får domstolarna ett rätt avsevärt spelrum för bedömningar vid bestämmandet av tillämplig lag eller tillämpliga regler. I motsvarande mån minskas den av konventionen eftersträfvade rättssäkerheten – i betydelsen förutsebarhet för parterna – och ökar risken för en splittrad nationell tillämpning av konventionen. Sistnämnda risk kan till en viss grad motverkas, men säkerligen inte elimineras, genom att GD får behörighet att meddela förhandsavgöranden angående tolkningen av konventionen.

Konventionens flexibla drag hänger nära samman med dess generella karaktär. Då samma lagvalsregler i princip gäller för alla förmögenhetsrättsliga avtal (bortsett från de avtal som faller utanför konventionen och från de specialbestämmelser som finns för några typer av avtal), har det ansetts nödvändigt att utforma dem på ett sätt som ger utrymme för flexibilitet vid tillämpningen. Härigenom blir det möjligt att beakta de skilda intressen som gör sig gällande vid olika typer av avtal och i olikartade konkreta situationer.

På liknande sätt kan man förklara den »mjuka» utformning Romkonventionen har fått i så måtto att dess regler ger vika för andra konventioner m.m. De bestämmelser som härigenom får företräde avser regelmässigt särskilda typer av avtal eller speciella avtalsrättsliga frågor och kan därför antas vara mera precisa och bättre ägnade att lösa de problem som faller inom deras tillämpningsområde än konventionens generella regler.

Från svensk synpunkt sett innebär konventionen knappast några stora nyheter i sak.²² Konventionens båda huvudregler om partsautonomi och om ett objektivt lagval grundat på avtalets närmaste anknytning är välkända också i hittillsvarande svensk rätt. Detsamma kan sägas om den precisering av den närmaste anknytningen som sker med hjälp av olika presumptionsregler, låt vara att dessa regler inte är lika utvecklade eller heltäckande i svensk rätt som de är i konventionen. Över huvud kännetecknas de hittillsvarande, i huvudsak oskrivna, svenska lagvalsreglerna för förmögenhetsrättsliga avtal av stor osäkerhet. I stort sett synes de vara *förenliga* med konventionen i den meningen att de så gott som genomgående stämmer överens med, eller i vart fall inte med säkerhet avviker från, de lösningar som har valts i konventionen.²³ Bara på några enstaka punkter kan man någorlunda säkert konstatera att konventionen skiljer sig från hittillsvarande svensk rätt. Ett exempel, som dock inte är alldeles oomtvistligt, är dess bestämmelser i art. 7 om internationellt tvingande regler.

Under sådana förhållanden synes konventionens betydelse för svensk rätt ligga främst i att lagvalsreglerna för förmögenhetsrättsliga avtal har kodifierats och därigenom kommer att vila på en klarare och säkrare grund än tidigare. De nya reglerna tillhandahåller fasta tankemönster, som träder i stället för den brist på metod som tidigare i viss mån har präglat rättsutvecklingen i Sverige. De är också mer utvecklade, tekniskt mer avancerade och mera systematiska än tidigare regler. En hel del frågor som i svensk rätt har stått mer eller mindre öppna har fått sin lösning i konventionen, låt vara att även konventionens regler i stor utsträckning är präglade av flexibilitet.

Inte minst viktigt är att konventionen skapar en gemensam europeisk referensram på avtalsrättens område. Det är rimligtvis ägnat att underlätta för parterna och deras ombud vid förhandlingar om, upprättande av och tvister om internationella avtal.

22 För en översikt av hittills gällande svensk rätt på området se Bogdan, IPR s. 225-48.

23 Se Pålsson 1980 s. 156-66.

II. Tolkning av konventionen

A. Allmänt²⁴

7. Enligt art. 18 skall vid tolkning och tillämpning av konventionens enhetliga regler hänsyn tas till deras internationella karaktär och till önskemålet att det uppnås enhetlighet vid deras tolkning och tillämpning.

Bestämmelsen har haft sin närmaste förebild i art. 7.1 i 1980 års Wienkonvention angående avtal om internationella köp av varor (CISG).²⁵ Den ger uttryck för vad som är, eller åtminstone borde vara, en allmänt godtagen tolkningsgrundsats, nämligen att en internationell konvention skall tolkas autonomt, dvs. utan bindningar till den ena eller andra nationella rättsordningen. Det är nödvändigt för att bevara den genom en konvention uppnådda rättsenheten och förhindra att konventionen med tiden upplöses i nationella partikulariteter.

Mera konkretiserade regler om tolkningen av konventioner finns i art. 31-33 i 1969 års Wienkonvention om traktaträtten.²⁶ Dessa regler – vilkas relevans för Romkonventionen inte är oomtvistlig²⁷ – kan här bara översiktligt beröras.²⁸

Utgångspunkten är att en konvention (i traktaträttskonventionen benämnd »traktat») skall tolkas »ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrunden av traktatens ändamål och syfte» (art. 31.1). En särskild svårighet vid fastställandet av ett uttrycks »gängse mening» uppkommer när det finns flera autentiska texter till en konvention. Det problemet aktualiseras i hög grad när det gäller Romkonventionen, vars text är avfattad på inte mindre än tolv språk, alla med samma giltighet. Oundvikligen finns det en hel del

²⁴ Giuliano/Lagarde s. 38; Fletcher s. 179; Junker 1991 s. 674-89; Kaye s. 355-8; Philip 1994 s. 128-9; Plender s. 29-35; Reithmann/Martiny s. 18-24.

²⁵ SFS 1987:822, SÖ 1987:87.

²⁶ SÖ 1975:1.

²⁷ Jfr Plender s. 34-5.

²⁸ Närmare om traktaträttskonventionens betydelse för tolkningen av Romkonventionen se Junker 1991 s. 678-81.

nyansskillnader mellan de olika språkversionerna, samtidigt som varje uttryck förutsätts ha samma mening i alla texterna. I situationer där sådana skillnader föreligger, skall enligt traktaträttskonventionen företräde ges åt den mening som med beaktande av traktatens ändamål och syfte bäst sammanjämkar texterna (art. 33.4). Det betyder att en teleologisk tolkning skall anläggas.

En enbart supplementär ställning har enligt traktaträttskonventionen den historiska tolkningsmetoden, dvs. en tolkning som grundar sig på förarbetena till en traktat och omständigheterna vid dess ingående. Den metoden kan anlitas bara när en språkligt-grammatikalisk tolkning inte undanröjer meningens tvetydighet eller oklarhet eller om den leder till ett resultat som uppenbarligen är orimligt eller oförnuftigt (se art. 32). För Romkonventionens del synes en så snäv hållning till förarbetenas betydelse dock inte vara på sin plats. Skälet är att det föreligger en av konventionsstaterna godtagen, tämligen utförlig och allmänt tillgänglig rapport till konventionen (Giuliano/Lagarde-rapporten), vilken innehåller åtskilligt av intresse för och är avsedd att tjäna som hjälpmedel vid tolkningen. Sannolikt kommer den rapporten att spela en betydligt större roll i rättspraxis än vad som indiceras i traktaträttskonventionen.

Så långt om de allmänna tolkningsgrundsatser som kan antas vara implikerade i art. 18 i Romkonventionen. Därjämte måste emellertid konventionens EG-rättsliga sammanhang beaktas. Visserligen har Romkonventionen, till skillnad från Brysselkonventionen, inte någon direkt anknytning till EG-fördraget. Den innehåller rentav några inslag som kan tyda på en viss distans till EG-rätten, särskilt att den ger möjlighet till vissa reservationer (art. 22) samt att den har ingåtts för en begränsad tid och kan sägas upp (art. 30). Icke desto mindre är det uppenbart att konventionen är nära knuten till det EG-rättsliga systemet. Det framgår redan av dess tillkomstshistoria, där EG:s institutioner, främst kommissionen, har spelat en mycket aktiv roll. Parterna i konventionen är EG:s (numera EU:s) medlemsstater och har, såsom framgår av preambeln, ingått konventionen i denna sin egenskap. Av preambeln kan också utläsas att konventionen är avsedd att utgöra ett led i lagharmoniseringsarbetet, och därmed i integrationssträvandena, inom gemenskapen. Flera andra inslag i konventionen är ägnade att förstärka detta intryck, bl.a. att EG:s rättsakter har företräde framför konventionen (art. 20) och att konventionen inte står öppen för andra stater

än EG:s medlemmar (art. 28).²⁹ Sist men inte minst skall GD enligt tolkningsprotokollen ha behörighet att tolka konventionen.

Då Romkonventionen sålunda inte bara är en vanlig folkrättslig konvention mellan stater som s.a.s. räkar vara medlemmar av EG utan ingår som ett led i EG-integrationen, bör den rimligtvis också tolkas i ett gemenskapsrättsligt perspektiv. Generellt uttryckt innebär det att tolkningen bör präglas av en strävan mot samma mål som den egentliga EG-rätten. Med hänsyn till det – i preambeln till Romkonventionen betonade – starka sambandet med Brysselkonventionen ligger det nära till hands att anta att de principer som har följts vid tolkningen av Brysselkonventionen³⁰ kommer att »smitta av sig» på tolkningen av Romkonventionen. Omvänt finns det redan exempel på att Romkonventionen har spelat en roll för tolkningen av Brysselkonventionen.³¹ Härmed är dock inte sagt att ett begrepp eller uttryck som har getts en viss tolkning i Brysselkonventionen utan vidare skulle ha samma betydelse när det används i Romkonventionen, eller omvänt. Det måste beaktas att reglerna i det ena fallet används för domsrättsändamål, i det andra för lagvalsändamål.³²

En grundläggande förutsättning för en enhetlig tolkning av konventionen är att domstolarna i de olika konventionsstaterna har kännedom om varandras rättspraxis. Som tidigare nämnts har signatärstaterna i en till det första tolkningsprotokollet fogad deklaration förklarat sig beredda att anordna ett informationsutbyte rörande nationell rättspraxis till konventionen. Det systemet skall byggas upp i samarbete med GD.³³

Även om detta system kommer att visa sig fungera effektivt, lär tanken på en enhetlig och gemenskapsrättsligt orienterad tolkning av konventionen inte mer än högst ofullkomligt kunna realiseras så länge tolkningen uteslutande är en angelägenhet för varje konventionsstats egna domstolar. Bättre utsikter att vinna genomslag får denna tanke först när GD har fått ställning som auktoritativ tolkningsinstans i kraft av de båda protokollen om dess tolkningsbehörighet.

29 Jfr på denna punkt Giuliano/Lagarde s. 41.

30 Se härom Pålsson 1995 s. 27-31.

31 Se från GD:s praxis målen 133/81 Ivenel v. Schwab [1982] ECR 1891 och 9/87 Arcado v. Haviland [1988] ECR 1539, punkt 15.

32 Jfr GD:s avgörande i målet 32/88 Six Constructions v. Humbert [1989] ECR 341.

33 Ett fungerande system av detta slag finns redan när det gäller Brysselkonventionen. Se Digest of case-law relating to the European Communities, D Series: Convention of 27 September 1968.

B. GD:s tolkningsbehörighet³⁴

8. I detta avsnitt ges en kort redogörelse för det genom de båda tolkningsprotokollen upprättade systemet. Då de operativa bestämmelserna om GD:s tolkningsbehörighet finns i det första protokollet och då det andra protokollet har betydelse endast på så sätt att dess ikraftträdande utgör en förutsättning för ikraftträdandet av det första protokollet, kan redogörelsen här begränsas till det första protokollet.

Det protokollet har närmast utformats efter mönster från motsvarande protokoll till Brysselkonventionen (Luxemburgprotokollet) men skiljer sig något från förebilden. Luxemburgprotokollet bygger i sin tur, med vissa avvikelser, på art. 177 i EG-fördraget.³⁵ Syftet med bestämmelserna är i samtliga fall att säkra en så långt möjligt enhetlig tolkning av de regler som GD:s tolkningsbehörighet omfattar.

Enligt art. 1 är GD behörig att tolka själva Romkonventionen jämte de olika tillträdeskonventionerna samt det första tolkningsprotokollet. Behörigheten att tolka Romkonventionen inkluderar det protokoll som har bilagts konventionen. Däremot omfattas inte de gemensamma deklarerationer som är fogade vid konventionen och vid det första tolkningsprotokollet (ovan avsnitt 1 och 3) och ej heller det andra tolkningsprotokollet.

Vissa nationella domstolar har enligt art. 2 rätt att begära förhandsavgörande från GD i en fråga som uppkommer i ett anhängigt mål och som rör tolkningen av bestämmelserna i de i art. 1 angivna instrumenten, när de anser att ett beslut i frågan är nödvändigt för att de skall kunna döma i saken. Sådan rätt har dels de högsta instanserna i varje konventionsstat, dels andra domstolar i konventionsstaterna när de dömer som överinstans. Som högsta instanser anges för Sveriges del Högsta domstolen, Regeringsrätten, Arbetsdomstolen och Marknadsdomstolen. Till de övriga svenska domstolar som regelmässigt dömer som överinstans hör i första hand hovrätterna. Också kammarrätterna och andra svenska överinstanser kan begära förhandsavgörande från GD. Dessa domstolar torde dock sällan komma i kontakt med avtalsrättsliga frågor av det slag som regleras i konventionen.

Av det anförda framgår att domstolar som dömer i första instans inte i något fall har rätt att begära tolkningsbesked från GD. Sätillvida är rättsläget detsamma som enligt Luxemburgprotokollet (men avviker från vad som gäller enligt art. 177 i EG-fördraget). Däremot skiljer sig det nu aktuella

34 Tizzano, särskilt s. 12-15; Kaye s. 419-30; Philip 1994 s. 191-2; Plender s. 36-44.

35 Se Pålsson 1995 s. 26-7.

protokollet från Luxemburgprotokollet (liksom från art. 177 i EG-fördraget) i så måtto att det inte i något fall ålägger domstolarna, inte ens de högsta instanserna, någon *skyldighet* att inhämta förhandsavgörande från GD. Den rätt som domstolar i andra och högre instans har att begära ett sådant avgörande har således karaktär av diskretionär befogenhet. Vid utövningen av denna befogenhet har domstolarna att väga de fördelar som ett tolkningsavgörande från GD kan medföra, med hänsyn såväl till bedömningen av det enskilda fallet som till intresset av att få fram ett prejudikat, mot de nackdelar förfarandet innebär, främst i form av ökad tidsutdräkt och större kostnader. Parternas inställning är en viktig faktor, men det är till sist domstolen själv som bestämmer huruvida tolkningsbesked skall inhämtas. Det i art. 18 i konventionen uttryckta önskemålet om en enhetlig tolkning måste alltid beaktas.

Liksom Luxemburgprotokollet innehåller det nu aktuella protokollet också en bestämmelse av innebörd att en behörig myndighet i en konventionsstat i vissa fall kan inhämta tolkningsbesked från GD utan anknytning till något anhängigt mål (art. 3). Denna möjlighet, som närmast är inspirerad av institutet »*pourvoi dans l'intérêt de la loi*» i fransk rätt, kan utnyttjas om det i den stat vars myndighet begär beskedet har meddelats avgöranden som strider mot en tolkning som har antagits antingen av GD eller av en domstol i andra eller högre instans i en annan konventionsstat. Bestämmelsen är begränsad till avgöranden som har vunnit laga kraft. Dess syfte är enbart att öppna möjlighet för GD att meddela ett tolkningsavgörande som kan bli till ledning för den framtida rättstillämpningen. I enlighet härmed stadgas att den tolkning som görs av GD i anledning av en begäran i här avsedda fall inte påverkar de avgöranden som gav upphov till begäran om tolkning (art. 3.2).

Motsvarande bestämmelse i Luxemburgprotokollet har hittills inte utnyttjats i något fall. Inte heller i relation till Romkonventionen är det troligt att den här berörda möjligheten kommer att spela någon större roll i praxis.³⁶ I Sverige har det rentav ansetts att det för närvarande inte finns något behov av att utse någon myndighet med de i art. 3 angivna uppgifterna.³⁷

³⁶ Det kan dock möjligen finnas ett starkare incitament att utnyttja denna möjlighet i fråga om Romkonventionen mot bakgrund av det här inte finns någon skyldighet ens för de högsta instanserna att inhämta tolkningsbesked från GD i anhängiga mål.

³⁷ Se prop. 1997/98:14 s. 14-15.

Förfarandet vid begäran om tolkningsbesked enligt protokollet är väsentligen detsamma som i fråga om förhandsavgöranden enligt art. 177 i EG-fördraget, se art. 3.4 och 3.5 samt art. 4. Tillämpliga bestämmelser finns i GD:s stadga (särskilt art. 20) och rättegångsregler.

De avgöranden som meddelas av GD på begäran av en nationell domstol i ett där anhängigt mål är bindande i det målet. Härutöver kommer de otvivelaktigt – på samma sätt som tolkningsbesked enligt art. 177 i EG-fördraget eller enligt Luxemburgprotokollet – att få en prejudikatfunktion.³⁸ Det måste anses att en nationell domstol inte på egen hand har rätt att avvika från en av GD tidigare antagen tolkning av konventionen. De domstolar i andra och högre instans som har rätt att begära tolkningsbesked från GD står det dock fritt att söka förmå GD att ändra mening genom att på nytt hänskjuta spörsmålet till GD:s bedömning.

³⁸ Såvitt angår fall som hänskjuts till GD enligt art. 3 är detta rentav den enda funktion som GD:s avgörande kan ha.

III. Konventionens tillämpningsområde och förhållande till andra regler

A. Territoriell tillämplighet³⁹

9. Bestämmelser om konventionens territoriella tillämplighet fanns ursprungligen i art. 27 i konventionen. De ströks emellertid, utan att ersätts av andra bestämmelser, genom 1992 års tillträdeskonvention med Spanien och Portugal.⁴⁰ Anledningen tycks ha varit meningsmotsättningar mellan Spanien och Storbritannien angående Gibraltars ställning.⁴¹ Någon ändring i sak torde dock inte ha skett genom strykningen, varför frågan fortfarande synes få bedömas med utgångspunkt i den ursprungliga art. 27.

Huvudregeln i art. 27.1 var att konventionen skulle tillämpas inom konventionsstaternas europeiska territorier. Den regeln preciserades och modifierades sedan genom särskilda bestämmelser för följande stater:

Danmark: Konventionen omfattar även Grönland. Den har också satts i kraft som nationell rätt för Färöarna.⁴²

Frankrike: Med undantag från huvudregeln omfattar konventionen Frankrikes hela territorium, således inklusive dess utomeuropeiska departement och territorier.

Nederländerna: Konventionen gäller enligt en av Nederländerna avgiven förklaring även för Aruba och Nederländska Antillerna.⁴³

Storbritannien: Av huvudregeln följer att konventionen inte gäller för Storbritanniens beroende områden utanför Europa. Enligt art. 27.2 skulle

³⁹ Kaye s. 391-3; Plender s. 26-8.

⁴⁰ De båda tolkningsprotokollen saknade redan från början bestämmelser om territoriell tillämplighet. Se Tizzano s. 15.

⁴¹ Av samma skäl ströks art. 60 i Brysselkonventionen, vilken likaledes handlade om territoriell tillämplighet, i samband med Spaniens och Portugals tillträde till den konventionen 1989.

⁴² Jfr Philip 1994 s. 131.

⁴³ OJ 1993 C 187/1.

konventionen ej heller tillämpas inom europeiska territorier utanför Storbritannien (dvs. England med Wales, Skottland och Nordirland) vars internationella relationer Storbritannien svarade för, såvida inte Storbritannien lämnade en förklaring om motsatsen för något sådant territorium. De territorier som här avses är Isle of Man, Kanalöarna (Jersey och Guernsey), Gibraltar och de brittiska suveräna basområdena (Akrotiri och Dhekelia) på Cypern. Hittills har Storbritannien avgett förklaring om konventionens tillämplighet för Gibraltar.

Konventionens territoriella tillämplighet i den ena eller andra konventionsstaten har ingen omedelbar praktisk betydelse för övriga konventionsstater, beroende på att konventionen är tillämplig utan krav på ömsesidighet (se nedan avsnitt 10). Sådillvida är saken inte alls lika problematisk som när det gäller Bryssel- och Luganokonventionerna.⁴⁴

B. Konventionens »universella» karaktär⁴⁵

10. Enligt art. 2 skall den lag som anvisas i konventionen tillämpas även om det är lagen i en icke fördragsslutande stat.

Tillämpligheten av konventionens lagvalsregler är således inte begränsad till förhållandet konventionsstaterna emellan och är inte beroende av ömsesidighet. Konventionen skall komma till användning som en uniform lag (*loi uniforme*) i konventionsstaterna, närhelst en fråga faller inom dess sakliga tillämpningsområde, oavsett om parterna och saken har anknytning till länder inom eller utanför konventionsstaternas krets. Konventionen brukar därför sägas ha universell karaktär. I det begreppet ligger självfallet inte att konventionen skulle vara bindande för andra stater än de som har tillträtt den.

På denna punkt följer konventionen ett mönster som numera är etablerat i de lagvalskonventioner som utarbetas inom ramen för Haagkonferensen för internationell privaträtt. Ett exempel är 1955 års konvention om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker⁴⁶ – i det följande betecknad som *köpkonventionen 1955* – och den därpå grundade svenska lagen i ämnet (*IKL*), som likaledes har universell karaktär i ovan angivna

⁴⁴ Jfr Pålsson 1995 s. 35.

⁴⁵ Giuliano/Lagarde s. 8, 13-14; Giardina i Contract Conflicts s. 237, 248-9; Kaye s. 34, 143-6; Plender s. 53-4.

⁴⁶ SÖ 1964:12.

mening. Däremot skiljer sig Romkonventionens utformning från vad som har varit gängse i det nordiska lagsamarbetet på den internationella privaträttens område. De nordiska konventionerna är alla på ett eller annat sätt begränsade till internordiska förhållanden.

C. Tillämplighet i tiden⁴⁷

11. Enligt art. 17 skall konventionen tillämpas i en konventionsstat på avtal som ingås efter den dag då konventionen har trätt i kraft i förhållande till den staten.

Denna bestämmelse har inte inkorporerats i svensk lag. I stället stadgas i en övergångsbestämmelse till tillträdeslagen att den lagen såvitt avser Romkonventionen inte skall tillämpas på avtal som har ingåtts före den 1 juli 1998, dvs. den dag då tillträdeslagen träder i kraft. Utgångspunkten tas således i den svenska lagens och inte i konventionens ikraftträdande.⁴⁸ Skillnaden kan få betydelse bara om konventionen inte skulle ha trätt i kraft för Sverige den 1 juli 1998.

Såväl konventionen som den svenska tillträdeslagen utgår således från att konventionens regler inte skall ha någon retroaktiv verkan. För svensk rätts del förefaller det likväl tveksamt om den begränsningen kommer att få någon nämnvärd betydelse. Som tidigare nämnts är de autonoma svenska lagvalsreglerna för förmögenhetsrättsliga avtal i huvudsak oskrivna samt tämligen outvecklade och ofta osäkra. Det synes därför både önskvärt och troligt att svenska domstolar låter sig inspireras av konventionens regler även i fall där det omtvistade avtalet har ingåtts före den 1 juli 1998.

D. Sakligt tillämpningsområde

a) Huvudregeln⁴⁹

12. Enligt art. 1.1 skall bestämmelserna i konventionen tillämpas på avtalsförpliktelser i de fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder. Det krävs således dels att saken rör en avtalsförpliktelse (1), dels att situationen är sådan att ett lagval behöver göras (2).

47 Giuliano/Lagarde s. 38; Kaye s. 35, 351-3.

48 Se prop. 1997/98:14 s. 21, 31, 32.

49 Giuliano/Lagarde s. 10; Dicey/Morris s. 1197-1200; Kaye s. 97-111; Philip 1994 s. 128-30; Plender s. 47-52.

(I) AVTALSFÖRPLIKTELSE

13. Någon närmare definition av begreppet avtalsförpliktelser finns inte i konventionen. Allmänt kan sägas att begreppet omfattar alla typer av avtal och avtalsrättsliga spörsmål som rör förhållandet mellan parterna. Som avtalsförpliktelser räknas också ensidiga utfästelser, t.ex. borgensförbindelser och gåvohandlingar, samt avtal till förmån för tredje man, t.ex. ett förmånstagarförordnande vid livförsäkring.

Otvivelaktigt finns det en gemensam kärna av rättsregler som i samtliga konventionsstater hänförs till avtalsrätten. Hit hör exempelvis regler om avtalets tolkning och uppfyllelse samt följderna av bristande uppfyllelse, jämför uppräknningen i art. 10 av frågor som »särskilt» faller inom den tillämpliga lagens räckvidd. Därjämte finns det en rad frågor som likaledes hör till avtalsrätten, även om de inte alltid skall avgöras enligt samma lag som nämnda »kärnfrågor». Det gäller t.ex. spörsmål om avtalets materiella och formella giltighet samt parternas rättshandlingsförmåga, se art. 8-9 och 11-14. Se vidare nedan avsnitt 70-88 angående avtalsstatutets räckvidd och gränser.

Utanför begreppet faller frågor av sakrättslig natur. Spörsmål om tredje mans rättsskydd eller en avtalsparts skydd mot tredje man omfattas således inte av konventionen. Detsamma gäller frågor om utomobligatoriskt skadestånd. I båda hänseendena kan avgränsningsproblem uppkomma. Såvitt avser gränsdragningen mellan avtalsrättsliga och utomobligatoriska förpliktelser, ligger det nära till hands att hämta ledning från GD:s praxis rörande gränsdragningen mellan art. 5.1 och art. 5.3 i Brysselkonventionen.⁵⁰

Den närmare avgränsningen av begreppet avtalsförpliktelser får tills vidare göras av varje konventionsstats domstolar på egen hand. Även om domstolarna härvid har att ta hänsyn till det krav på enhetlig tolkning som följer av art. 18, är det nog oundvikligt att vissa nationella skiljaktigheter uppkommer. I sammanhanget bör beaktas att konventionen inte lägger hinder i vägen för att en stat genom lag eller rättspraxis sträcker ut tillämpningen av konventionens regler till frågor som ligger utanför begreppet avtalsförpliktelser.

Situationen kan komma att ändras när protokollen om GD:s tolkningsbehörighet har trätt i kraft. Det förefaller troligt att GD kommer att lansera en konventionsautonom tolkning av begreppet avtalsförpliktelser, på samma sätt som har skett i fråga om det begreppet i art. 5.1 i Brysselkon-

50 Jfr härom Pålsson 1995 s. 75-7, 90-2.

ventionen. Det är också önskvärt att så sker, i vart fall såtillvida att klarhet skapas om begreppets minimiinhåll (vad det *skall* omfatta). Lika angeläget är det kanske inte att fixera dess maximiinhåll (vad det *får* omfatta), eftersom det åtminstone hittills inte finns några med Romkonventionen konkurrerande EG-rättsliga lagvalsregler, t.ex. inom sakrätten eller skadeståndsrätten, och därmed inte något behov av en skarp avgränsning gentemot sådana ämnen. Som har framhållit i litteraturen, kan det vara naturligt att använda den för avtalsförpliktelser tillämpliga lagen också på frågor som inte utan vidare kan karakteriseras som avtalsrättsliga men som uppkommer i ett avtalsrättsligt sammanhang.⁵¹ Det förhållandet talar för en viss flexibilitet vid bestämningen av begreppet avtalsförpliktelser. Som nyss nämnts kan detsamma dock uppnås på nationell nivå genom att konventionens regler sträcks ut till vissa frågor som ligger utanför begreppet avtalsförpliktelser.

(2) »FALL DÅ ETT VAL SKALL GÖRAS MELLAN LAGARNA I OLIKA LÄNDER»

14. Konventionen är tillämplig i alla situationer som aktualiserar en fråga om lagval. Den bestämningen skiljer sig från tidigare gängse bestämmingar, t.ex. den som finns i 1955 års köpkonvention och den svenska IKL, vilken enligt 1 § är begränsad till avtal (om köp av lösa saker) som har internationell karaktär. IKL kommer därför inte att omfatta köpeavtal som har all relevant anknytning till ett enda land men som likväl kommer upp till bedömning vid domstol i ett annat land – något som kan inträffa t.ex. om ena parten efter avtalets ingående har bytt hemvist eller om parterna har träffat ett giltigt prorogationsavtal eller om svaranden går i svaromål utan att bestrida domstolens behörighet.⁵² Som art. 1.1 i Romkonventionen är formulerad, kommer den konventionen däremot att täcka även sådana fall. Detsamma gäller fall där parterna har avtalat om tillämpning av en annan lag än den till vilken all objektiv anknytning föreligger. Såtillvida får Romkonventionen sägas bygga på en mera förfinad lagstiftningsteknik än IKL.

En nackdel med denna teknik kan dock vara att konventionens lagvalsregler inte till alla delar lämpar sig för användning i fall där all relevant anknytning är lokaliserad till ett enda land. I praktiken är det problemet begränsat till fall där parterna har utnyttjat konventionens liberala regler om partsautonomi. Den friheten kan rimligtvis inte få åtnjutas fullt ut när

51 Philip 1994 s. 129.

52 Jfr art. 2, 17 och 18 i Bryssel- och Luganokonventionerna.

avtalet är exklusivt anknutet till ett enda land. Det problemet har lösts genom en särskild bestämmelse i art. 3.3, som begränsar verkan av en parts-hänvisning i sådana fall (se nedan avsnitt 34).

När en stat omfattar flera territoriella enheter som var och en har sina egna rättsregler i fråga om avtalsförpliktelser (t.ex. England, Skottland och Nordirland), räknas varje sådan enhet som ett land vid fastställandet av tillämplig lag enligt konventionen, se art. 19 och nedan avsnitt 97.

b) Undantag⁵³

15. I art. 1.2 a)-h) undantas åtta typer av avtal eller avtalsrättsliga frågor från konventionens tillämpningsområde (avsnitt 16-23 nedan). Vidare finns det i art. 1.3 och 1.4 särskilda bestämmelser om försäkringsavtal, vilka innebär att flertalet sådana avtal också undantas (avsnitt 24).

16. Konventionen skall inte tillämpas på *personrättsliga frågor*. Dit hör spörsmål om fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rätts-handlingsförmåga. Sådana frågor får bedömas enligt forumlandets egna internationellt privaträttsliga regler.

Detta gäller dock med förbehåll för art. 11, som för en speciell situation tillhandahåller en regel om fysiska personers rättskapacitet och rätts-handlingsförmåga (nedan avsnitt 72).

17. Vidare utesluts alla frågor som är hänförliga till *familje- och arvsrätten*. Utanför konventionen faller sålunda avtalsförpliktelser som rör

- arv och testamente,
- makars förmögenhetsförhållanden,
- rättigheter och förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden, släktskap, äktenskap eller svägerskap, inklusive underhållsskyldighet mot barn födda utom äktenskap.

Härigenom utesluts exempelvis äktenskapsförord, avtal angående vårdnaden om barn och arvsavtal från konventionens tillämpningsområde. Gåvor faller likaledes utanför konventionen, i den mån de styrs av regler om makars förmögenhetsförhållanden eller av successionsrättsliga regler. I

⁵³ Giuliano/Lagarde s. 10-13; Dicey/Morris s. 1113-5, 1200-4, 1421-2, 1459; Kaye s. 111-42; Philip 1994 s. 133-5; Plender s. 57-83; Reithmann/Martiny s. 13-15, 168-78.

övrigt omfattas avtal eller utfästelser om gåva emellertid av konventionen, även såvitt rör förhållandet mellan familjemedlemmar.

Vad särskilt angår avtal om underhåll, faller de tydligen utanför konventionen, såvitt de enbart avser att precisera en på familje- eller arvsrättslig grund föreliggande legal förpliktelse.⁵⁴ Om avtalet däremot innebär att underhåll skall utgå utan någon på sådan grund vilande förpliktelse och avtalet således självt utgör grunden för förpliktelsen, är konventionen tillämplig.

18. För det tredje undantas *förpliktelser enligt negotiabla värdepapper*. Hit hör förpliktelser som följer av växlar, checkar och löpande skuldebrev, vilka är helt undantagna från konventionen. Lagkonflikter på växel- och checkrättens område är reglerade i 1930 och 1931 års Genèvekonventioner.⁵⁵ Dessa konventioner har tillträtts av flertalet EU-stater. I svensk rätt har de införlivats genom bestämmelser i växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131).

Förpliktelser enligt andra negotiabla värdepapper än de nämnda, t.ex. konossement, faller också utanför konventionen. Det gäller dock bara såvitt förpliktelserna följer av värdepapperens negotiabla karaktär, inte i fråga om rent obligationsrättsliga mellanhavanden. Exempelvis är konventionen tillämplig på ett konossement i dess funktion som transportavtal och likaså, vid överlåtelse, på förhållandet mellan överlåtaren och förvärvaren. Däremot faller t.ex. frågor om godtrosförvärv eller om förvärvarens skydd mot överlåtarens borgenärer utanför konventionen.

Vad som skall förstås med negotiabilitet och huruvida en viss handling har negotiabel karaktär får tills vidare bedömas enligt *lex fori*. Möjligt är dock att en konventionsautonom tolkning av begreppet negotiabilitet kan komma att antas av GD, sedan tolkningsprotokollen har trätt i kraft.

19. *Skiljedoms- och prorogationsavtal* omfattas ej heller av konventionen. Det gäller oavsett om en sådan överenskommelse har träffats i form av ett separat avtal eller om den – såsom är det vanliga – ingår som en klausul i ett mer omfattande förmögenhetsrättsligt avtal (huvudavtalet).

Lagvalsfrågor angående skiljeavtal är partiellt reglerade i 1958 års New York-konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar,⁵⁶ vilken har tillträtts av samtliga EU-stater. För svensk rätts del finns

54 Sådana avtal går däremot in under Brysselkonventionen.

55 SÖ 1933:27 och 1933:30.

56 SÖ 1972:1.

motsvarande, och något mer utbyggda, regler i lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

För prorogationsavtal finns vissa regler i art. 17 i Bryssel- och Lugano-konventionerna. Den regleringen är dock begränsad till de fall av prorogation till en Bryssel- respektive Luganostats domstolar som anges i bestämmelsen och är även inom den ramen ofullständig, i det att den inte omfattar prorogationsavtalets materiella giltighet.⁵⁷

Det förhållandet att skiljedoms- och prorogationsklausuler faller utanför konventionen innebär självfallet inte att huvudavtalet också skulle falla utanför. Ej heller finns det något hinder för att beakta sådana klausuler när det gäller att avgöra huruvida parterna konkludent har träffat överenskommelse om tillämplig lag för huvudavtalet enligt art. 3.1.

20. Vidare undantas frågor som omfattas av reglerna om bolag, föreningar och andra juridiska personer, således *associationsrättsliga spörsmål*. Som exempel anges frågor om bolags, föreningars och andra juridiska personers upprättande genom registrering eller på annat sätt, deras rättskapacitet, interna organisation eller upplösning samt om personligt ansvar för delägare eller medlemmar och organ i denna egenskap för bolagets, föreningens eller den juridiska personens förpliktelser.

Den närmare avgränsningen av detta undantag kan ge upphov till en del problem. Avtal mellan aktieägare i ett bolag samt avtal mellan parter som framdeles avser att samarbeta i bolagsform torde falla utanför undantaget och således omfattas av konventionen. Detsamma gäller förmodligen avtal om samarbete mellan olika bolag, så länge samarbetet inte övergår till att få associationsrättslig karaktär. Försäljning av aktier i ett bolag eller av andelar i en förening omfattas i princip av konventionen, dock med förbehåll för särskilda associationsrättsliga regler t.ex. om hembudsskyldighet eller om andra begränsningar i rätten att överlåta aktierna eller andelarna.

21. Spörsmål om en *mellanmans behörighet* att binda sin huvudman i förhållande till tredje man faller utanför konventionen. Detsamma gäller frågan om ett organ för ett bolag, en förening eller en annan juridisk person kan binda bolaget, föreningen eller den juridiska personen i förhållande till tredje man.

Avtalsrättsliga frågor som uppkommer i förhållandet mellan huvudmannen och mellanmannen berörs inte av undantaget. De omfattas således

57 Se Pålsson 1995 s. 145-9, 160-1.

av konventionen. Detsamma gäller förhållandet mellan mellanmannen och tredje man i den mån förhållandet är avtalsrättsligt.

I sammanhanget bör antecknas att en Haagkonvention om lagvalet i mellanmansförhållanden har ingåtts år 1978, se nedan avsnitt 41.

22. Det från common law-länderna Irland och Storbritannien stammande institutet *trust* faller likaledes utanför konventionen. Det gäller såväl bildandet av »truster» som förhållandet mellan instiftare, »trustees» och förmanstagare. Undantaget är dock begränsat till de interna förhållandena inom en trust. Det omfattar således inte avtal mellan en »trustee» och en tredje man.

23. I princip undantas också *bevisfrågor och processuella frågor*. Sådana spörsmål bedöms normalt enligt *lex fori*.

Detta gäller dock med förbehåll för art. 14. Den bestämmelsen innebär bl.a. att konventionens lagvalsregler är tillämpliga i fråga om rättsliga presumtioner och bevisbörderegler av specifikt avtalsrättslig karaktär. Det rör sig här om regler som i realiteten utgör en del av den materiella regleringen av avtalsförhållandet, t.ex. regler om omvänd bevisbörda. Se vidare nedan avsnitt 86.

24. Slutligen föreskrivs i art. 1.3 att reglerna i konventionen inte skall tillämpas på *försäkringsavtal* som täcker risker belägna inom EG-staternas territorium. Bakgrunden till det undantaget är att särskilda lagvalsregler för sådana försäkringsavtal finns intagna i vissa av EG:s försäkringsdirektiv, nämligen det andra och det tredje skadeförsäkringsdirektivet⁵⁸ samt det andra livförsäkringsdirektivet.⁵⁹ Direktivens regler om lagval har införlivats med svensk rätt genom lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.⁶⁰

De nämnda EG-direktiven gäller också för de EES-stater som står utanför EU, dvs. Island, Liechtenstein och Norge. Med hänsyn härtill måste art. 1.3 i Romkonventionen numera läsas så att undantaget omfattar försäkringsavtal som täcker risker belägna inom EES-staternas territorium.

Däremot går försäkringsavtal som avser risker belägna utanför EES-

58 Rådets direktiv 88/357/EEG, EGT 1988 L 172/1, samt 92/49/EEG, EGT 1992 L 228/1.

59 Rådets direktiv 90/619/EEG, EGT 1990 L 330/50.

60 Jfr prop. 1992/93:222; Pålsson 1993 s. 43-63.

området in under konventionen. För att avgöra var risken (dvs. det försäkrade intresset) är belägen skall varje lands domstolar tillämpa sin egen lag. Såvitt angår skadeförsäkring gäller för svensk rätts del 3 § lagen 1993:645, vilken går tillbaka på art. 2 d) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Huvudregeln, vilken dock är försedd med flera undantag, är att försäkringstagarens vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, belägenheten av det driftställe som avtalet gäller för är det avgörande kriteriet. Vad angår livförsäkring, förekommer begreppet riskens belägenhet inte i det relevanta EG-direktivet och ej heller i den svenska lagtexten. Som avgränsningskriterium används i stället försäkringstagarens vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, belägenheten av det driftställe som avtalet gäller för; se 1 § lagen 1993:645, jämför art. 2 e) och art. 4.1 i det andra livförsäkringsdirektivet. Det får antas att samma anknytning är avgörande för tolkningen av begreppet riskens belägenhet i art. 1.3 i konventionen. Det står därmed klart att konventionen inte är tillämplig om nämnda anknytning är lokaliserad till en EES-stat men väl om den är lokaliserad till en utomstående stat.

Vidare är det i art. 1.3 föreskrivna undantaget begränsat till avtal som avser *direkt* försäkring. Enligt art. 1.4 skall bestämmelsen nämligen inte tillämpas på återförsäkringsavtal. Sådana avtal omfattas inte av EG:s försäkringsdirektiv och faller inom konventionens tillämpningsområde, oavsett var den återförsäkrade risken är belägen.

E. Förhållandet till nationell rätt⁶¹

25. Konventionen träder inom sitt tillämpningsområde i stället för motsvarande regler i de fördragsslutande staternas nationella rätt. Med hänsyn till konventionens universella karaktär (ovan avsnitt 10) gäller det också såvitt avser förhållandet till stater utanför konventionsområdet. Konventionen berör dock inte sådana nationella regler som är styrda av andra konventioner eller av EG:s rättsakter (nedan avsnitt 26 och 27).

Bortsett från bestämmelser av sistnämnda slag saknas i svensk rätt nästan helt skrivna lagvalsregler inom det område som konventionen omfattar. Den regelbildning som har ägt rum har väsentligen skett genom rättspraxis. De regler som har kommit till stånd på denna väg får vika för Romkonventionen så långt konventionen sträcker sig.

61 Giuliano/Lagarde s. 40; Kaye s. 373-7; Plender s. 183-5.

I princip utgör konventionen också hinder för antagandet av nya nationella lagvalsregler som skulle kunna inkräkta på tillämpningen av konventionen. Med undantag härifrån stadgas dock i art. 23 att en konventionsstat som efter konventionens ikraftträdande för den staten önskar anta en ny lagvalsregel för en viss typ av avtal som omfattas av konventionen under vissa omständigheter kan få genomföra en sådan lagändring. En förutsättning är som synes att den nya lagstiftningen är begränsad till en viss typ av avtal och således inte har generell karaktär. Vidare får lagändringen genomföras först efter det att staten i fråga har iakttagit en konsultationsprocedur med övriga konventionsstater. Närmare bestämmelser om den proceduren finns i art. 23. Bl.a. föreskrivs att staten i fråga har rätt att genomföra den önskade lagändringen om ingen överenskommelse med övriga konventionsstater har nåtts inom två år från det att proceduren inleddes.

För de nordiska konventionsstaterna finns ett särskilt undantag från konventionen till förmån för nationell rätt, såvitt avser de samnordiska lagvalsreglerna för avtal om sjötransport av gods. Det till Romkonventionen i dess ursprungliga lydelse fogade protokollet gav Danmark rätt att, utan hinder av konventionen, behålla och revidera sina nationella bestämmelser i ämnet.⁶² Genom art. 2 i 1996 års tillträdeskonvention har det undantaget sträckts ut till att omfatta motsvarande bestämmelser i finsk och svensk lag. För svensk rätts del avser undantaget 13 kap. 2 § 1 och 2 st. samt 14 kap. 1 § 3 st. sjölagen.

I en till nämnda tillträdeskonvention fogad deklaration har Danmark, Finland och Sverige dock förklarat sig beredda att utreda i vilken utsträckning det kommer att bli möjligt för dem att garantera att alla framtida ändringar i deras nationella rätt om sjötransport av gods kommer att följa det i art. 23 i konventionen föreskrivna konsultationsförfarandet.

Andra avvikelser från konventionen till förmån för nationell rätt kan tänkas ske med stöd av bestämmelserna om internationellt tvingande regler i art. 7 i konventionen (nedan avsnitt 89-93). Sådana regler kan införas utan något krav på föregående konsultationsprocedur.

62 Giuliano/Lagarde s. 42; Kaye s. 409-10; Plender s. 22. Jfr Philip 1997 s. 173-7.

F. Förhållandet till andra konventioner⁶³

26. Enligt art. 21 skall Romkonventionen inte inverka på tillämpningen av internationella konventioner som en konventionsstat har tillträtt eller kommer att tillträda.

Häri ligger till en början att Romkonventionen ger företräde åt redan existerande konventioner som en konventionsstat är bunden av. Av intresse från svensk synpunkt är, förutom vissa transporträttsliga konventioner, främst 1955 års köpkonvention (och den därpå grundade IKL) samt CISG. På grund av Sveriges bundenhet vid dessa konventioner kommer flertalet fall av internationella köp också i fortsättningen att här i landet bedömas enligt andra regler än Romkonventionens. I sammanhanget bör dock observeras att konsumentköp i samband med tillträdet till Romkonventionen har »lyfts ut» ur IKL, med den konsekvensen att de i stället blir underkastade Romkonventionen (nedan avsnitt 54).

För det andra följer det av art. 21 att Romkonventionen viker också för konventioner som en konventionsstat framdeles, dvs. efter det att Romkonventionen har blivit bindande för den, kommer att tillträda. I princip står det varje konventionsstat fritt att ingå nya konventioner som innehåller från Romkonventionen avvikande regler. Filosofin bakom denna anmärkningsvärt »mjuka» ståndpunkt är att Romkonventionen, som har generell karaktär, inte bör lägga hinder i vägen för fortsatt deltagande i internationellt samarbete, i synnerhet vid Haagkonferensen för internationell privaträtt, med sikte på en vidare utveckling av lagvalsreglerna för särskilda typer av avtal. Det kan noteras att samma ståndpunkt, grundad på liknande överväganden, intas i Bryssel- och Luganokonventionerna (art. 57.1).⁶⁴

I de förmodligen viktigaste av de fall där nya konventionsbindningar kan komma i fråga krävs det dock att den i art. 23 föreskrivna konsultationsproceduren iakttas. Sålunda skall enligt art. 24.1 den proceduren följas – med den modifikation att den maximala väntetiden här är ett år i stället för två år – om en stat för vilken Romkonventionen har trätt i kraft önskar tillträda en multilateral konvention som har som huvudsakligt mål eller som ett av sina huvudsakliga mål att fastställa internationellt privaträttsliga regler för frågor som omfattas av Romkonventionen. Av formuleringen framgår att bestämmelsen inte omfattar bilaterala konventioner. Ej heller omfattar den

⁶³ Giuliano/Lagarde s. 39-41; Kaye s. 367-70, 379-87; Philip 1994 s. 131-2; Plender s. 15-18, 185-8.

⁶⁴ Se Pålsson 1995 s. 54-5.

sådana multilaterala konventioner som väsentligen rör materiell avtalsrätt (t.ex. en konvention om enhetliga regler för vissa transportavtal), även om de också innehåller en eller annan lagvalsregel som har karaktär av bisak till konventionens huvudsakliga mål. Vidare stadgas i art. 24.2 att konsultationsproceduren inte behöver följas, om en konventionsstat (dvs. en stat som är bunden av Romkonventionen) eller någon av Europeiska gemenskaperna redan har tillträtt den multilaterala konventionen eller om dess syfte är att revidera en konvention som den berörda staten redan har tillträtt⁶⁵ eller om det är en konvention som har ingåtts inom ramen för EG-fördragen.

Slutligen innehåller art. 25 en bestämmelse för fall där en konventionsstat anser att den harmonisering som uppnås genom Romkonventionen äventyras av överenskommelser som inte omfattas av art. 24.1 och som därför kan ingås utan föregående konsultationer. Staten i fråga kan då begära att generalsekreteraren vid EG:s (numera EU:s) råd inleder överläggningar mellan konventionsstaterna. Generalsekreteraren har härvid ett visst utrymme för diskretionär bedömning huruvida sådana överläggningar skall inledas.

G. Förhållandet till EG:s rättsakter⁶⁶

27. Enligt art. 20 skall konventionen inte inverka på tillämpningen av bestämmelser som på särskilda områden fastställer lagvalsregler för avtalsförpliktelser och som ingår i eller kommer att ingå i rättsakter utfärdade av EG:s institutioner eller i nationella lagar som harmoniserats för genomförande av sådana rättsakter.

EG:s rättsakter och implementerande nationell lagstiftning har således företrädde framför konventionen. Det gäller såväl redan existerande som framtida rättsakter och lagstiftning.

I den första av de vid konventionen fogade gemensamma deklARATIONERNA har de fördragsslutande staterna förklarat sig vara angelägna om att så långt möjligt undvika spridning av lagvalsregler mellan flera olika instrument och skillnader mellan dessa regler. De uttrycker också sin önskan att

65 En sådan konvention är 1986 års Haagkonvention »on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods», Act.Doc. La Haye, Session extraordinaire (1985) 690, vilken är avsedd att ersätta 1955 års köpkonvention. Den kan således tillträdas t.ex. av Sverige utan något krav på föregående konsultationer.

66 Giuliano/Lagarde s. 39; Kaye s. 365-6; Plender s. 8-9.

EG:s institutioner vid utövandet av sina befogenheter vid behov kommer att sträva efter att anta lagvalsregler som så långt möjligt är förenliga med Romkonventionen.

Deklarationen ger uttryck för att en restriktiv linje bör följas när det gäller att ta in speciella, från konventionen avvikande, lagvalsregler i EG:s rättsakter. Icke desto mindre har så skett i flera fall, främst i rättsakter inom områdena konsumenträtt och arbetsrätt, se nedan avsnitt 59-62 och 68.

IV. Konventionens huvudregler om avtalsstatutet

A. Parternas fria lagval⁶⁷

a) Principen

28. Konventionens första huvudregel finns i art. 3.1: på ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. Utgångspunkten är således partsautonomi. I denna del återspeglar konventionen en allmänt accepterad grundsats i modern internationell privaträtt, vilken har kommit till uttryck både i internationellt konventionsarbete och i nationell lagstiftning, i internationell såväl som nationell domstols- och skiljedomspraxis samt i litteraturen.⁶⁸ Också i svensk rätt är principen om partsautonomi sedan länge vedertagen.⁶⁹

Det finns väsentligen två bärande skäl för att godta parternas rätt att själva bestämma tillämplig lag för internationella avtal,⁷⁰ skäl som också kan anföras till stöd för konventionens regel. Det första och förmodligen viktigaste är att en sådan regel ger parterna möjlighet att med en hög grad av säkerhet förutse vilken lag som är relevant vid förhandlingar eller tvister om avtalet. Regeln kan sägas skydda parternas legitima förväntningar. Utan partsautonomi skulle det mestadels vara mer eller mindre osäkert vilken lag som gäller för avtalet, särskilt som det vanligen inte heller kan med säkerhet förutses i vilket land frågan kommer upp till bedömning. Det andra skälet är att parterna i internationella, ofta starkt konkurrensutsatta, affärsförhål-

67 Giuliano/Lagarde s. 15-18; Diamond s. 254-67; Dicey/Morris s. 1205-8, 1211-30, 1239-40; Fletcher s. 157-61; Kassiss s. 347-71; Kaye s. 147-70; Lagarde 1991 s. 299-306; Lando 1987 s. 180-8; Philip 1994 s. 136-43; Plender s. 87-102; Reithmann/Martiny s. 54-113.

68 För komparativa framställningar se Lando 1976 s. 13-53, 1981 s. 74-134 och 1984 s. 255-318.

69 Från rättspraxis se t.ex. NJA 1937 s. 1, 1937 s. 17, 1941 s. 350 och 1956 s. 150. Se vidare Bogdan, IPR s. 236-7.

70 Se Lando 1981 s. 109-12.

landen har ett större behov av avtalsfrihet – inklusive frihet att avtala sig bort från tvingande regler i den ena eller andra statens lag – än i rent nationella förhållanden.

Parternas frihet att välja tillämplig lag är enligt art. 3.1 inte på något sätt begränsad. I den mån parterna utnyttjar denna frihet, torde det vanligaste vara att de pekar ut lagen i ett land där någon av dem hör hemma eller till vilket avtalet eljest har en naturlig anknytning. Detta är dock inte något krav enligt konventionen. I praktiken händer det tämligen ofta att parterna väljer ett »icke inblandat» lands lag som tillämplig. Ett skäl härför kan vara att den valda lagen anses särskilt välutvecklad på det område avtalet avser eller dominerar marknaden för den aktuella varan eller tjänsten eller att vardera parten hyser större förtroende för den lagen än för motpartens lag. Inte sällan förekommer det t.ex. att parter som själva saknar anknytning till England väljer engelsk rätt för avtal inom sjörettens eller sjöförsäkringsrättens område. Ofta knyts ett sådant val till en klausul om prorogation till laglandets domstolar eller om skiljeförfarande i det landet. En svensk och en tysk part bestämmer t.ex. att tvister om deras avtal skall avgöras genom skiljeförfarande i London och att engelsk rätt skall tillämpas. Man kan säkerligen utgå från att parterna inte företar »frivola» eller oresonliga lagval och att de regelmässigt har ett rimligt och plausibelt skäl för det lagval som har gjorts. Konventionen kräver emellertid inte att något sådant skäl påvisas.

Även alternativa eller villkorade (»floating») lagvalsklausuler torde godtas enligt konventionen. Sådana klausuler kan förekomma t.ex. i förening med en prorogationsklausul, enligt vilken vardera parten kan väcka talan mot den andra (endast) vid den andra partens hemvistforum, och innebära att den sålunda utpekade domstolen skall tillämpa sin egen lag. Vilken lag som blir tillämplig beror då på vilken av parterna som väcker talan mot den andra.

Ordalydelsen av art. 3.1 tyder närmast på att parterna skulle vara begränsade till att välja en viss *statlig* rättsordning. I praktiken förekommer det ibland, särskilt i avtal mellan en stat eller en statlig organisation och ett utländskt företag och oftast i samband med en skiljeklausul, att parterna hänvisar till internationella handelssedvänjor (»usages of international trade») eller allmänt erkända rättsprinciper (»general principles of law») eller liknande, s.k. internationell *lex mercatoria*.⁷¹ Det har på sina håll i doktrinen gjorts gällande att konventionen avser att utesluta giltigheten av

71 Se t.ex. Lando 1997 s. 567-84.

sådana klausuler⁷² eller att deras giltighet skulle vara beroende av den lag som på objektiva grunder, dvs. enligt art. 4, är tillämplig för avtalet.⁷³ Huruvida en sådan slutsats kan dras är dock tvivelaktigt.⁷⁴

b) Uppdelning (*dépeçage*)

29. Normalt omfattar en lagvalsklausul avtalet i dess helhet. Av art. 3.1 framgår dock att det står parterna fritt att begränsa klausulen till en del av avtalet, s.k. *dépeçage*. Konsekvensen blir då att avtalet i övrigt får bedömas enligt den lag som anges i art. 4. Alternativt kan parterna bestämma att olika lagar skall gälla för skilda delar av avtalet.

Detta är inte särskilt anmärkningsvärt i fall där man har att göra med ett komplext avtal som i realiteten är sammansatt av två eller flera typer av avtal. För att ta ett enkelt exempel kan man tänka sig att ett avtal om ensamrätt för A att sälja B:s produkter i Sverige också innehåller bestämmelser om konkreta leveranser av produkten från B till A, alltså ett köpeavtal. I ett sådant fall finns det inga betänkligheter mot att lagvalsklausulen begränsas till att avse antingen ensamförsäljningsdelen eller den köprättsliga delen, medan lagvalet i den andra delen lämnas oreglerat eller bestäms på annat sätt.

Emellertid innebär art. 3.1 att *dépeçage* godtas också i den formen att en viss rättsfråga, eller ett komplex av rättsfrågor, underställs en annan lag än rättsförhållandet i övrigt. Som exempel kan man tänka sig att parterna anger uppfyllelseortens lag som tillämplig på frågor om avtalets fullgörelse och upphörande, medan spörsmål om avtalets ingående, giltighet och tolkning lämnas oreglerade (eller hänvisas till bedömning enligt en annan lag).

En förutsättning för *dépeçage* är att det rör sig om frågor som kan bedömas enligt skilda lagar utan att motsägelser uppkommer. Exempelvis kan ett lagval av innebörd att ena partens förpliktelser skall bedömas enligt lagen X och den andra partens förpliktelser enligt lagen Y (uppspaltning) lätt nog leda till motsägelser och måste då anses oförenligt med konventionen, med den konsekvensen att lagvalet i stället får avgöras efter objektiva kriterier. Över huvud finns det skäl för en restriktiv inställning till godta-

72 Se t.ex. von Bar 1991 s. 315; Cheshire/North s. 482; Dicey/Morris s. 1218-9; Kassis s. 373-97.

73 Så Lagarde 1991 s. 300-1; Rigaux s. 41.

74 Jfr Kappus i IPRax 1993 s. 137-42; Lando 1996/97 s. 60-5; Philip 1994 s. 136.

gande av *dépeçage*. Vid tvivelsmål finns det anledning att tolka en partshänvisning så att den avser avtalet i dess helhet.

c) Efterföljande lagval

30. Parternas rätt att välja tillämplig lag utövas normalt i samband med ingåendet av det avtal (huvudavtalet) som lagvalet hänför sig till och genom att en lagvalsklausul tas in i det avtalet. Enligt art. 3.2 står det dock parterna fritt att när som helst komma överens om att en annan lag skall vara tillämplig på avtalet än den lag som tidigare gällde för det antingen till följd av ett tidigare val enligt art. 3 eller till följd av andra bestämmelser i konventionen. Ett lagval som görs efter avtalsslutet (ett »efterföljande lagval») kan således innebära antingen att parterna ändrar ett tidigare överenskommet lagval eller, i fall där ingen sådan överenskommelse tidigare har träffats, att de väljer en annan lag än den som skulle bli tillämplig enligt konventionens objektiva kriterier. Hur den tidigare tillämpliga eller den i efterhand utpekade lagen ställer sig till tillåtligheten av lagbytet är utan betydelse.

Det i praktiken säkerligen viktigaste fallet av efterföljande lagval är att parterna i en uppkommen tvist inför domstol eller skiljenämnd kommer överens, uttryckligen eller implicit, om tillämplig lag, vanligen då *lex fori*. Denna möjlighet har också tidigare funnits bl.a. i svensk rätt.⁷⁵ Det bör påpekas att spørsmålet om efterföljande lagval i en uppkommen tvist har ett nära samband med, men i princip bör skiljas från, frågan huruvida främmande rätt skall tillämpas *ex officio* eller endast på begäran av en part; se nedan avsnitt 98.

Ett efterföljande lagval medför som regel att den valda lagen träder i stället för den lag som tidigare gällde för avtalet och kan därför få betydelse både för avtalets giltighet och för dess rättsverkningar. Detta gäller med två i art. 3.2 angivna inskränkningar:

För det första påverkar ett sådant lagval inte avtalets giltighet till formen enligt art. 9. Om avtalet var formgiltigt enligt den lag som tidigare gällde för avtalet, förblir det således därvid, även om avtalet inte uppfyller formföreskrifterna i den sedermera valda lagen. Däremot finns det inte något hinder för en validerande tillämpning av sistnämnda lag, dvs. att ett avtal som tidigare var ogiltigt på grund av formfel blir giltigt i kraft av den »nya»

⁷⁵ Se främst NJA 1977 s. 92. För andra fall se t.ex. NJA 1978 s. 590, 1987 s. 815 och 1991 s. 43. Se vidare Jäntherä-Jareborg, Svensk s. 133-48.

lagen. Ingenting sägs i bestämmelsen om avtalets materiella giltighet. Det får därför antas att den »nya» lagen får fullt genomslag i det hänseendet.

För det andra kan ett efterföljande lagval inte försämra tredje mans rättigheter. Antag t.ex. att en tredje man har ställt garanti för en parts förpliktelser enligt ett avtal som lyder under lagen X. Om parterna sedermera kommer överens om att avtalet i stället skall lyda under lagen Y, så blir detta efterföljande lagval visserligen gällande mellan parterna, men det kan inte få till verkan att medföra ökade förpliktelser för garanten.

d) Efterföljande ändringar i den valda lagen

31. En helt annan fråga är vilken verkan det har att den av parterna valda lagen undergår ändringar efter avtalets ingående. Svaret på den frågan är att art. 3 befattar sig med, och endast med, kollisionsrättsliga partshänvisningar, vilka innebär att den valda lagen skall tillämpas som den är beskaffad vid den tidpunkt då dess tillämpning aktualiseras i en rättegång, i ett skiljeförfarande eller i annat sammanhang. Hänsyn skall således tas till ändringar som har skett under tiden mellan avtalets tillkomst och tillämpningen av den valda lagen, såvida något annat inte följer av övergångsbestämmelser eller oskrivna intertemporala grundsatser i samma lag avseende »gamla» avtal. Denna ståndpunkt stämmer överens med vad som tidigare har antagits bl.a. i svensk rättspraxis.⁷⁶

Det sagda utesluter inte att en partshänvisning kan gå ut på, eller tolkningsvis anses innebära, att den valda lagen, eller enskilda bestämmelser i den, skall tillämpas med det innehåll den hade när avtalet ingicks, således med uteslutande av senare ändringar (petrifikation eller »frysning» av regelsystemet). I så fall har man att göra med en materiellrättslig partshänvisning. Huruvida och i vilken mån en sådan partshänvisning är giltig beror inte på art. 3 i konventionen utan på den lag som enligt art. 4 är tillämplig i avsaknad av en kollisionsrättslig partshänvisning. Saken skall bedömas på samma sätt som om den valda lagens bestämmelser hade tagits in som villkor i avtalet. De blir därmed gällande i den mån de inte strider mot tvingande regler i den på objektiva grunder tillämpliga lagen.

En speciell typ av klausuler avsedda att »frysa» det vid avtalsstillfället rådande rättsläget är de s.k. stabilitetsklausulerna, vilka förekommer främst i avtal om råvarukoncessioner mellan en stat och ett utländskt företag. Syftet med sådana klausuler är att de rättigheter som genom avtalet tillförsäk-

76 NJA 1937 s. 17 och 1968 s. 126.

ras koncessionstagaren inte skall kunna rubbas genom ensidigt vidtagna lagstiftningsåtgärder från den koncessionsgivande statens sida; dylika åtgärder skall därför inte ha någon inverkan på koncessionsinnehavarens rättigheter. Även denna typ av klausuler är för sin giltighet beroende av den lag som gäller för avtalet. Av den anledningen anges det ofta i avtal av här aktuellt slag att avtalet skall vara underkastat allmänt erkända rättsprinciper eller folkrättsliga grundsatser. I flera internationella skiljedomar har det ansetts att en så förankrad stabilitetsklausul är giltig – med bl.a. den konsekvensen att staten i fråga efter återkallelse och nationalisering av koncessionen förpliktats betala ersättning härför eller t.o.m. att återställa *status quo*.⁷⁷

e) Hur konstateras ett avtal om lagval?

32. Konventionen innehåller inga krav på skriftlighet eller andra formkrav för en lagvalsöverenskommelse. Huruvida några sådana krav skall gälla beror på den eller de nationella lagar som anvisas i art. 9, se nedan avsnitt 33 och 73-76.

Däremot föreskrivs det i art. 3.1 i konventionen att lagvalet måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter.

Konventionen godtar således inte bara en uttrycklig utan också en tyst eller konkludent partshänvisning, förutsatt att en sådan »med rimlig säkerhet»⁷⁸ kan konstateras föreligga. Den formuleringen innebär att kravet ställs något lägre än enligt 1955 års köpkonvention och 3 § IKL, som fordrar att partshänvisningen »otvetydigt» framgår av avtalet. Klart är likväl att konventionen inte ger något stöd för konstruktionen hypotetisk partsvilja, dvs. att domstolen gör en bedömning av vad parterna *skulle ha avtalat* i fråga om tillämplig lag om de hade tänkt på och velat reglera frågan. Det måste finnas klara hållpunkter i avtalet eller i kringliggande omständigheter för att parterna faktiskt har utgått från och varit ense om att en viss lag skulle gälla för avtalet.

77 Se t.ex. *Texaco v. Libya* 53 ILR (1979) 389; *Liamco v. Libya* 62 ILR (1982) 140; *Agip SpA v. Republic of the Congo* 67 ILR (1984) 319; *Kuwait v. Aminoil* 66 ILR (1984) 518.

78 Engelska: »with reasonable certainty»; tyska: »mit hinreichender Sicherheit». I den franska konventionstexten används uttrycket »de façon certaine», vilket förefaller innefatta ett strängare krav. Det är inte uteslutet att dessa språkliga nyansskillnader, i förening med skilda nationella traditioner, kan medföra skiljaktigheter i tolkningen av kravet.

Sådana hållpunkter kan vara t.ex. att parterna har använt sig av ett standardavtal som bygger på en viss nationell rättsordning (t.ex. Lloyd's sjöförsäkringspolis, som styrs av engelsk rätt) eller att avtalet innehåller hänvisningar till vissa lagregler i en bestämd rättsordning eller att avtalets språk och terminologi tydligt visar på dess förankring i en viss rättsordning. Det kan också tänkas att avtalet ingår som en länk i en kedja av avtal, där det grundläggande avtalet innehåller en uttrycklig lagvalsklausul. Hänsyn torde också kunna tas till omständigheter som har inträffat efter avtalets ingående, särskilt parternas praxis vid tillämpningen av avtalet.⁷⁹

Ett särskilt viktigt indicium föreligger om parterna har träffat ett prorogationsavtal av innebörd att ett visst lands domstolar skall ha exklusiv behörighet att slita tvister i anledning av avtalet. Oftast kan man då utgå från att parterna också har velat underkasta sig det landets lag. Men någon undantagslös regel är detta inte. Prorogationsavtalet kan t.ex. ha den innebörden att käranden har rätt att välja mellan domstolar i två eller flera länder. Ett sådant avtal har inget värde som lagvalsindicium. Det kan också tänkas att andra bestämmelser i avtalet eller de kringliggande omständigheterna talar mot antagandet av en tyst partshänvisning.

Något liknande kan sägas om sådana skiljeavtal som innebär att skiljeförfarandet skall äga rum i ett angivet land.⁸⁰ Särskilt om parterna har utpekat en permanent skiljedomstol i ett visst land, t.ex. London Court of Arbitration, är det ett mycket starkt indicium för att samma lands lag är avsedd att komma till användning. Å andra sidan finns det skiljeklausuler som knappast alls kan tillerkännas något värde som lagvalsindicium. Det gäller bl.a. om klausulen innebär att platsen för skiljeförfarandet skall bestämmas av skiljemännen eller att förfarandet skall äga rum i den stat där svaranden har hemvist eller i internationell regi, t.ex. under Internationella Handelskammarens (ICC:s) auspicier.

f) Partshänvisningens giltighet i övrigt

33. Av art. 3.4 framgår att frågor om existensen och giltigheten av parternas samtycke till ett lagvalsavtal skall avgöras enligt bestämmelserna i art. 8, 9 och 11. Det är samma bestämmelser som styr existensen och giltigheten av

⁷⁹ Alternativt kan en sådan praxis kanske utgöra bevis om ett efterföljande lagval enligt art. 3.2.

⁸⁰ I sammanhanget bör påpekas att skiljeavtalet, vilket enligt art. 1.2 d) faller utanför Romkonventionen, inte nödvändigtvis är underkastat samma lag som det huvudavtal det knyter sig till.

huvudavtalet. Härigenom får den av parterna valda lagen i de flesta fall en avgörande betydelse också för partshänvisningens formella och materiella giltighet. Rent logiskt kan en sådan regel (»the bootstrap rule») tyckas märklig, eftersom frågan ju just är huruvida parterna har träffat en giltig lagvalsöverenskommelse. Man kan emellertid ta sig ur denna cirkel genom att säga att partshänvisningen provisoriskt skall betraktas som giltig, oavsett de invändningar som kan riktas mot den, intill dess att det med tillämpning av den valda lagen har avgjorts huruvida den verkligen är giltig. Bliar svaret då negativt, har partshänvisningen spelat ut sin roll, och man får i stället falla tillbaka på konventionens regler om lagval på objektiv grund, oftast art. 4.⁸¹ Från praktisk synpunkt torde den i konventionen intagna ståndpunkten ha fördelar vid jämförelse med andra tänkbara lösningsmöjligheter. Den stämmer i övrigt överens med den lösning som har valts i 1955 års köpkonvention och i 3 § IKL.

Art. 3.4 tar sikte på fall där partshänvisningens existens eller giltighet sätts i fråga av samma, till civilrätten hänförliga, skäl som kan medföra att något giltigt huvudavtal inte anses ha kommit till stånd. Det innebär dock inte att partshänvisningens giltighet skulle vara beroende av huvudavtalets. Det kan mycket väl förekomma att en partshänvisning är giltig men att huvudavtalet (eller enskilda bestämmelser i det) är ogiltigt enligt den valda lagen.

Däremot har de nationella lagar vartill hänvisas i art. 3.4 (via art. 8, 9 och 11) ingen relevans för de frågor om partshänvisningens giltighet och verkan som är reglerade direkt i konventionens art. 3.1 och 3.2. Det finns således inget utrymme för tillämpning av nationella regler som t.ex. kräver att avtalet har en viss anknytning till den valda lagen eller som inte godtar ett efterföljande lagval eller som begränsar verkan av en partshänvisning.

Det kan tilläggas att spörsmålet om en partshänvisnings existens (till skillnad från dess giltighet) delvis är en ren bevisfråga: det gäller att fastställa existensen av det faktum att det åtminstone till det yttre föreligger något som eventuellt kan vara en överenskommelse om lagalet. Om t.ex. båda parter har hänvisat till sina allmänna avtalsvillkor med däri ingående, men mot varandra stridande, lagvalsklausuler synes det även utan tillämpning av några rättsregler i den ena eller andra lagen stå klart att det inte föreligger någon lagvalsöverenskommelse.⁸² Annorlunda förhåller det sig om det t.ex. i säljarens orderbekräftelse ingår en lagvalsklausul som påstås ha blivit bin-

81 Jfr från svensk rättspraxis AD 1992 nr 10 (s. 112-3 i referatet).

82 Se t.ex. från österrikisk rättspraxis OGH 7.6.1990, IPRax 1991 s. 419. Jfr dock Tiedemann i IPRax 1991 s. 424-7.

dande för köparen genom att denne inte har protesterat mot klausulen. Huruvida en lagvalsöverenskommelse har kommit till stånd på detta sätt är en rättsfråga som får bedömas enligt den eller de lagar som anvisas i art. 8.

g) Begränsningar av en partshänvisnings verkan

34. Även om parterna har full frihet att välja tillämplig lag, har partshänvisningen i vissa fall en begränsad verkan.

Ett sådant fall anges i art. 3.3. Enligt den bestämmelsen skall den omständigheten att parterna har valt en utländsk lag, oavsett om de också har avtalat om behörighet för en utländsk domstol eller inte, när alla andra omständigheter av betydelse vid tidpunkten för valet har anknytning till ett enda land, inte hindra tillämpningen av tvingande regler i det landets lag.

Antag t.ex. att ett avtal om en handelsagentur som skall utövas i Sverige har ingåtts här i landet mellan parter som är svenska rättssubjekt och bosatta här. Det torde vara sällsynt att parterna i en sådan situation avtalar om tillämpning av en utländsk lag. Men om de skulle träffa ett sådant avtal, eventuellt i förening med ett avtal om behörighet för en utländsk domstol, medför art. 3.3 att tvingande regler i svensk lag likväl skall komma till användning, oavsett i vilken konventionsstat frågan prövas, eftersom all objektiv anknytning är lokaliserad till Sverige.

Bestämmelsen innebär inte att partshänvisningen blir ogiltig i nämnda situation. Däremot begränsas dess verkan på så sätt att den inte får inkräkta på tillämpningen av tvingande regler i den lag som enligt en objektiv måttstock bör vara tillämplig. Parterna kan inte genom sitt lagval uppnå någonting som de inte hade kunnat uppnå inom ramen för den lag som har avtalats bort. De tvingande reglerna i den lagen skall tillämpas tillsammans med den av parterna valda lagens regler, de senare i den mån de inte strider mot de förra. Det rör sig om en form av partiell kumulation av två lagar.⁸³

I sammanhanget bör observeras att tvingande regler förekommer inte bara i nationell rätt utan också i EG-rätten. En fråga som kan ställas är hur sådana regler bör behandlas i fall där all objektiv anknytning är lokaliserad till EU-området, men inte till ett enda utan till två eller flera EU-länder. Skall parterna i ett sådant fall ha frihet att avtala bort de tvingande EG-reglerna genom att hänvisa till lagen i ett land utanför EU? Om man ser till ordalydelsen av art. 3.3, tycks ett jakande svar på den frågan vara indicerat, eftersom anknytningen inte är koncentrerad till ett enda *land*. Emellertid

83 Om den närmare innebörden härav se Philip 1994 s. 142.

kan det finnas skäl för att behandla hela EU-området som ett enda land i och för tillämpningen av art. 3.3.⁸⁴ Om denna ståndpunkt godtas, skulle exempelvis en tysk huvudman och hans svenske handelsagent inte genom en parthänvisning till lagen i ett land utanför EU kunna undandra agenten det skydd han åtnjuter enligt tvingande bestämmelser i EG-direktivet om handelsagenter.⁸⁵

Det kan ibland vara tveksamt vad som menas med »alla andra omständigheter av betydelse» (»all the other elements relevant to the situation»). Det förhållandet att ena parten är utländsk medborgare eller har befunnit sig utomlands när avtalet ingicks är knappast tillräckligt för att utesluta tillämpningen av art. 3.3, om det i övrigt saknas utländsk anknytning. Å andra sidan kan det förekomma att ett avtal, sett isolerat, framstår t.ex. som »rent svenskt» – parterna (A och B) är svenska rättssubjekt, avtalet har ingåtts och skall fullgöras i Sverige etc. – men att det har samband med ett annat avtal som A har ingått med en utländsk leverantör och som lyder under en utländsk lag samt att A därför önskar få den lagen tillämplig också i fråga om sitt avtal med B. I ett sådant fall synes de bästa skälen tala för att anse art. 3.3 sakna tillämplighet och att godta parthänvisningen fullt ut.

Att parterna inte genom en lagvalsöverenskommelse kan avtala sig bort från tvingande regler i den på objektiva grunder tillämpliga lagen ter sig naturligt i den situation som förutsätts i art. 3.3. Samtidigt begränsar bestämmelsen inte partsautonomin mer än nödvändigt. Parternas lagval respekteras fullt ut inom ramen för de tvingande reglerna i nämnda lag. Sålunda skall, inom denna ram, även tvingande regler i den partsvalda lagen komma till användning.

Liknande begränsningar av verkan av en parthänvisning återfinns i de särskilda bestämmelserna i art. 5 och 6 om konsumentavtal och anställningsavtal. Se nedan avsnitt 57 och 65.

Ännu en begränsning av partsautonomin följer av bestämmelserna i art. 7 (se också art. 9.6), som innebär att internationellt tvingande regler i en annan lag än avtalsstatutet under vissa omständigheter kan eller skall komma till användning jämte eller framför reglerna i den lag som är avtalsstatut. Se nedan avsnitt 89-93.

Bortsett från nu nämnda regler, i synnerhet art. 3.3, finns det ingenting

84 Se Lando 1987 s. 181-2; likaså Basedow i *Internationales Verbraucherschutzrecht* s. 11, 31. Annorlunda Reich och Lagarde i *Européanisation* s. 127.

85 Rådets direktiv 86/653/EEG om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter, EGT 1986 L 382/17.

i konventionen som ger stöd för någon *fraus legis*-lära, dvs. att en partshänvisning skulle kunna underkännas eller ges begränsad verkan på den grunden att parternas lagval innebär ett kringgående av den lag som »egentligen» borde vara tillämplig på avtalet. Förmodligen måste det därför anses att konventionen inte ger något utrymme för denna lära. I alla händelser är det uteslutet att subjektiva kriterier, dvs. parternas avsikt att kringgå den ena eller andra lagen, skulle ha någon betydelse.

B. Det objektiva lagvalet⁸⁶

a) Den individualiserande metoden

35. I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med art. 3, skall avtalet enligt art. 4.1 vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till.

Regeln innebär att tillämplig lag skall bestämmas enligt vad som i svensk och annan skandinavisk doktrin brukar kallas den individualiserande metoden. Här ligger att domstolen har att beakta och väga samman i princip alla olika anknytningar – parternas hemvist och medborgarskap, platsen för förhandlingarna om och ingåendet av avtalet, avtalsföremålets belägenhet, platsen för fullgörelse av avtalsförpliktelserna, det eventuella sambandet med andra avtal etc. – som föreligger i varje enskilt fall och som pekar i den ena eller andra riktningen. Domstolen får på grundval av en helhetsbedömning söka avgöra till vilket land avtalet har sin starkaste naturliga anknytning. Denna metod har flera gånger kommit till användning bl.a. i svensk rättspraxis.⁸⁷

Lyckligtvis stannar konventionen dock inte vid denna vaga regel eller kanske snarare programsats, ibland karakteriserad som »principlöshetens

86 Giuliano/Lagarde s. 19-23; Dicey/Morris s. 1230-9; Fletcher s. 161-5; Kassis s. 285-334; Kaye s. 171-202; Lagarde 1991 s. 306-13; Lando 1987 s. 197-204; Philip 1994 s. 144-9; Plender s. 103-18; Reithmann/Martiny s. 113-63; Svéné Schmidt s. 163-7.

87 Ett exempel är guldlausumålet, NJA 1937 s. 1. Kanske är det fallet det enda riktigt säkra belägget i HD:s praxis. Se den kritiska studie av den individualiserande metoden i svensk rätt som har gjorts av Göranson s. 52-70. Det bör dock tilläggas att metoden också har kommit till användning och t.o.m. har drivits extremt långt i Arbetsdomstolens praxis. Se särskilt AD 1977 nr 9 och 1982 nr 82. Exempel kan också hämtas från svensk skiljedomspraxis; se Hober i *Swedish and International Arbitration* 1994 s. 7-43.

princip»⁸⁸. Det skulle säkert ha varit en skenlösning. I stället konkretiseras och preciseras art. 4.1 av de följande bestämmelserna i art. 4.2-4.4, vilka innehåller presumtioner för den närmaste anknytningen. Det är vanligen dessa regler som spelar och bör spela den viktigaste rollen för lagvalet. Bara i fall där presumptionsreglerna inte ger något utslag eller där de uppställda presumtionerna vederläggs av de samlade omständigheterna blir det nödvändigt att gripa tillbaka på art. 4.1, se art. 4.5.

b) Allmän presumtion för den karakteristiska prestationens lag

36. Konventionens kanske viktigaste regel finns i art. 4.2, som – med förbehåll för art. 4.3 och 4.4 samt art. 5 och 6 – gäller för alla slags avtal som omfattas av konventionen. Där föreskrivs att avtalet skall antas ha närmast anknytning till det land där den part som skall utföra den prestation som är karakteristisk för avtalet har sin vanliga vistelseort («habitual residence») vid avtalsslutet eller, om det gäller ett bolag, en förening eller en annan juridisk person, sin centrala förvaltning. Om avtalet ingår som ett led i den partens affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, skall detta land dock vara det land där det huvudsakliga verksamhetsstället («the principal place of business») är beläget eller, om enligt avtalet prestationen skall fullgöras från ett annat verksamhetsställe (t.ex. en filial), det land där det andra verksamhetsstället är beläget.

Att identifiera den part som skall utföra den för avtalet karakteristiska prestationen vållar inga svårigheter i fall av ensidiga utfästelser, t.ex. vid gåva, lån (av lös sak), borgen eller garanti. Det är i dessa fall utan vidare klart att givaren, långivaren, borgensmannen eller garanten är den part vars anknytning skall presumeras vara bestämmande för lagvalet.

Också vid ömsesidigt förpliktande avtal kan det oftast utan större svårighet avgöras vilken part som skall utföra den karakteristiska prestationen. De flesta sådana avtal går ut på att ena parten skall tillhandahålla en vara eller en tjänst mot att andra parten erlägger betalning i pengar. Det är tydligt att det är den förra partens («realgäldenärens»⁸⁹ eller – i vid mening –

⁸⁸ Uttrycket synes ha myntats av Franz Kahn, jfr Karlgren s. 99. Se också Wengler i Rev.crit.d.i.p. 1990 s. 657, 659, som liknar metoden vid «la recherche de la pierre philosophale par les alchimistes du Moyen Age».

⁸⁹ Efter danskans «realdebitor», ett uttryck som synes ha präglats av Siesby i UfR 1983 B.432.

»säljarens») prestation som ger avtalet dess karaktär. Det har därför presumptionen för sig att den partens anknytning skall vara bestämmande för lagvalet.

c) Diskussion av denna presumption

37. Konventionen har i denna centrala del anammat en lära som härleder sitt ursprung från schweizisk doktrin och rättspraxis⁹⁰ och som under senare decennier har vunnit betydande anslutning, om än inte alltid i samma generella form som i konventionen, i flera kontinentaleuropeiska länder och även i Skandinavien. De skäl som brukar anföras till stöd för den ståndpunkt som återspeglas i konventionen är väsentligen följande:⁹¹

Det är ogörligt att tillämpa båda parternas lagar i internationella avtalsförhållanden och följaktligen nödvändigt att välja mellan dem. Vid det valet bör »realgäldenärens» lag normalt föredras. Ty hans uppfyllelse av den för avtalet karakteristiska förpliktelsen kräver i allmänhet flera och mera komplicerade handlingar än motpartens förpliktelse att erlægga betalning. Den förra förpliktelsen är också föremål för en mer omfattande rättslig reglering och ger oftare upphov till tvister än betalningsförpliktelsen. En säljare av en vara skall t.ex. producera varan eller köpa in /delar av/ den från annat håll, lagra och emballera den samt sörja för att den blir avsänd. Han är i hela sin verksamhet underkastad den lokala närings- och marknadsrättsliga lagstiftningen i det land där verksamheten bedrivs. Samma lag gäller åtminstone för det stora flertalet av de avtal säljaren behöver ingå för att kunna framställa och leverera de varor han säljer till utländska köpare. Det är i och för sig ett skäl för att sistnämnda avtal bör anses underkastade samma lag. Motsvarande resonemang kan föras i fråga om andra »realgäldenärer» än säljare av varor.

Vidare underlättas företagens planering och administration om »realgäldenären» kan räkna med att alla hans avtal kommer att lyda under samma lag (i så fall med nödvändighet hans egen lag), oavsett om motparten/kunden hör hemma i det ena eller i det andra landet. Härigenom kan företagens risker och kostnader väntas bli lägre. Dessa stordriftsfördelar kan inverka gynnsamt på varornas eller tjänsternas pris och kvalitet. Även om sådana

90 Schweizaren Adolf Schnitzer brukar betecknas som lärans upphovsman. Se hans arbete *Handbuch des Internationalen Privatrechts* (2. Aufl. Basel 1944) I s. 38-9 och II s. 513-22. Jfr Schnitzer i *Rec.des Cours* 123 (1968-I) 541, 560-77 samt Vischer, *Internationales Vertragsrecht* (Bern 1962) 108-14.

91 Se särskilt Lando 1981 s. 188-90.

rättsliga överväganden knappast är avgörande för företagets kalkyler, blir kalkylerna rimligtvis säkrare om man kan utgå från att samma lag gäller för alla av företaget ingångna avtal.

Det har dock också höjts en hel del kritiska röster mot läran om den karakteristiska prestationens lag.⁹² I synnerhet har läran haft svårt att vinna accept i England, där många fortfarande föredrar det traditionella sökandet efter »the proper law of the contract» i varje enskilt fall. I stor utsträckning skjuter kritiken dock över målet. Åtminstone för flertalet kommersiella avtal, ingångna mellan parter som båda handlar inom ramen för sin affärs- eller yrkesverksamhet, synes konventionens presumtionsregel vara lämplig för sitt ändamål, i vart fall vid jämförelse med de alternativ som annars skulle stå till buds, och dess tillämpning ej heller ge upphov till några stora svårigheter.

Andra hänsyn gör sig emellertid gällande när företagets motpart är en konsument. För dessa fall tillhandahåller konventionen också särskilda regler som radikalt avviker från art. 4.2, se art. 5.

Ej heller ter sig den i art. 4.2 intagna ståndpunkten övertygande i de, visserligen betydligt mera sällsynta, fall där det är en privatperson som utför den för avtalet karakteristiska prestationen. Antag t.ex. att en svensk privatperson säljer sitt gamla familjesilver till en antikvitetshandlare i London. I ett sådant fall är det den engelske antikvitetshandlaren som handlar inom ramen för sin yrkes- och affärsverksamhet men den svenske parten som svarar för den för avtalet karakteristiska prestationen. Synbarligen skall det därför presumeras att svensk rätt gäller för avtalet.⁹³ Det är svårt att se någon rationell grund för den bedömningen.

Slutligen finns det också några utpräglat kommersiella avtal för vilka presumtionen i art. 4.2 förefaller mindre väl lämpad. Det kanske bästa exemplet är entreprenadavtal, vilka i allmänhet torde ha en klart starkare anknytning till det land där entreprenaden skall utföras än till entreprenörens land. Något liknande kan sägas om licensavtal, vilka ofta har sin naturliga tyngdpunkt i det land där licensen skall utnyttjas snarare än i licensgivarens land. Huruvida och i vilken mån art. 4.2 kan medföra olägenheter i dessa fall beror på vilken styrka presumtionen tilläggs och hur mycket dom-

92 Se t.ex. Collins s. 45-9; Diamond s. 273-5; Fletcher s. 162-4; Jessurun d'Oliveira i 25 Am.J.Comp.L (1977) 303-31; Juenger i Contract Conflicts s. 295, 299-302; Kaye s. 187-91; Lasok/Stone s. 361-4.

93 I de EU-stater som har tillträtt 1955 års köpkonvention, bland dem Sverige, ställs frågan dock inte på detta sätt, eftersom den konventionen innehåller fasta lagvalsregler.

stolarna kommer att kräva för att gå ifrån den med stöd av den »escape clause» som finns i art. 4.5.

d) Den karakteristiska prestationen vid vissa typer av avtal

38. I de närmast följande avsnitten ges ett antal exempel på tillämpningen av presumtionen för den karakteristiska prestationens lag vid olika typer av onerösa avtal. När det i framställningen talas om »säljarens lag», »uthyrarens lag» etc. avses, beroende på omständigheterna, lagen i det land där parten i fråga har sin vanliga vistelseort, sin centrala förvaltning, sitt huvudsakliga verksamhetsställe eller det verksamhetsställe från vilket prestationen skall fullgöras.

KÖP AV LÖS EGENDOM⁹⁴

39. Säljarens lag presumeras vara tillämplig enligt art. 4.2. Emellertid är Sverige i likhet med ett antal andra EU-stater (Belgien, Danmark, Finland, Frankrike och Italien⁹⁵) också part i 1955 års köpkonvention, vilken har transformerats till svensk rätt genom IKL. Köpkonventionen har, i de stater som har tillträtt den, företräde framför Romkonventionen (art. 21). Även enligt köpkonventionen gäller som huvudregel, i avsaknad av giltig parts hänvisning, att säljarens lag skall tillämpas, dock med vissa undantag, jämför 4 § IKL. Såväl huvudregeln som undantagen har, till skillnad från art. 4.2 i Romkonventionen, karaktär av fasta regler.

Köpkonventionens tillämpningsområde är dock på flera sätt snävare begränsat än Romkonventionens. Sätillvida kommer Romkonventionen att gripa in även såvitt avser köp av lös egendom. Sålunda omfattar köpkonventionen inte köp som saknar internationell karaktär men som likväl ger upphov till en lagvalsfråga (se ovan avsnitt 14) och ej heller köp av annan lös egendom än lösa saker. Vidare undantas från köpkonventionens tillämpningsområde köp av registrerade fartyg och luftfartyg, köp av värdepapper m.m. (jämför 1 § 2 st. IKL) samt, förutom vissa spörsmål som ej heller omfattas av Romkonventionen, frågor om köpeavtalets form (jämför 2 § IKL). I dessa hänseenden blir Romkonventionen, inklusive den i art. 4.2 stadgade presumtionen, tillämplig. För Sveriges liksom bl.a. för Danmarks och Finlands del gäller detsamma i fråga om konsumentköp, vilka i sam-

⁹⁴ Bogdan, IPR s. 233-6; Dicey/Morris s. 1322-37; Kassiss s. 523-58; Lando 1981 s. 284-304; Reithmann/Martiny s. 515-600.

⁹⁵ Dessutom är Niger, Norge och Schweiz parter i konventionen.

band med tillträdet till Romkonventionen undantogs från tillämpningsområdet för IKL, se 1 § 2 st. 4 IKL.⁹⁶ Avtal om konsumentköp som har ingåtts under de omständigheter som anges i art. 5 i Romkonventionen skall dock bedömas enligt där givna bestämmelser och faller utanför art. (3 och) 4.

I sammanhanget bör slutligen påpekas att varken köpkonventionens eller Romkonventionens internationellt privaträttsliga regler behöver anlitas i många fall som rör köp av varor mellan parter vilkas affärsställen är belägna i skilda stater. På sådana avtal är reglerna i CISG nämligen direkt tillämpliga – dvs. tillämpliga utan förmedling av internationellt privaträttsliga regler – såvida de inblandade staterna har tillträtt CISG, se art. 1(1)(a). I dessa fall behöver lagvalsregler tas i anspråk bara i den mån det finns luckor i CISG som skall fyllas ut med hjälp av nationell rätt. I andra fall gäller CISG dock bara om forumlandets internationella privaträtt, för Sveriges del reglerna i IKL, leder till att lagen i en fördragsslutande stat (dvs. en stat som har tillträtt CISG) skall tillämpas, se art. 1(1)(b).

HYRA OCH LEASING AV LÖS EGENDOM⁹⁷

40. På sådana avtal presumeras uthyrarens lag vara tillämplig. Det gäller såväl vid korttidsuthyrning som vid långtidsuthyrning (leasing). Vid finansiell leasing har man dock att göra med två typer av avtal: ett köpeavtal mellan säljaren och finansieringsföretaget/leasegivaren och ett uthyrningsavtal mellan finansieringsföretaget/leasegivaren och leasetagaren. Det förra avtalet får bedömas för sig enligt de ovan i avsnitt 39 berörda reglerna.

En särskild konvention med enhetliga materiella regler om internationell finansiell leasing har ingåtts i Ottawa 1988.⁹⁸ Den har trätt i kraft och hittills tillträtts av två av EU:s medlemsstater, Frankrike och Italien.

MELLANMANSFÖRHÅLLANDEN OCH LIKANDE⁹⁹

41. I förhållandet mellan en huvudman och en självständig mellanman, t.ex. en handelsagent, kommissionär, mäklare eller speditör, presumeras mellanmannens lag vara tillämplig. I tidigare svensk rättspraxis har det på motsva-

96 Det undantaget strider egentligen mot köpkonventionen. Det har emellertid »legaliserats» genom en vid vid Haagkonferensens fjortonde session antagen deklaration, se Act.Doc.La Haye 14 (1980) II s. 180.

97 Dicey/Morris s. 1322-37; Lando 1976 s. 139-40; Reithmann/Martiny s. 799-821.

98 Convention on International Financial Leasing, publicerad i RabelsZ 51 (1987) 736 och kommenterad av Poczobut i RabelsZ 51 (1987) 681-724.

99 Dicey/Morris s. 1452-66; Lando 1981 s. 317-42; Reithmann/Martiny s. 910-7, 1138-92.

rande sätt antagits att ett agenturförhållande normalt är att bedöma enligt lagen i det land där agenten har sitt affärsställe, i vart fall om agenten utövar huvuddelen av sin verksamhet i det landet.¹⁰⁰

Ett avtal om ensamförsäljningsrätt (eller annat återförsäljaravtal) är inte något mellanmansavtal men synes enligt art. 4.2 i konventionen få bedömas på samma sätt. Det innebär att ensamförsäljarens lag presumeras gälla för avtalet. En annan sak är att de enskilda köpeavtal som sluts inom ensamförsäljningsavtalets ram inte nödvändigtvis lyder under samma lag, se ovan avsnitt 39.

Som tidigare berörts faller frågor om en mellanmans behörighet att binda huvudmannen i förhållande till tredje man utanför konventionen, se art. 1.2 f).

I sammanhanget bör erinras om 1986 års EG-direktiv om handelsagenter (ovan not 85). Genom implementeringen av det direktivet har EU-staternas materiella regler om handelsagentur harmoniserats, om än inte blivit helt enhetliga. Vidare finns det en särskild lagvalskonvention angående mellanmän ingången i Haag år 1978.¹⁰¹ Den omfattar såväl förhållandet mellan huvudmannen och mellanmannen som mellanmannens behörighet att binda huvudmannen gentemot tredje man och mellanmannens eget förhållande till tredje man. I de EU-stater som har tillträtt den konventionen (hittills Frankrike, Nederländerna och Portugal) får den företräde framför Romkonventionen, se art. 21 i sistnämnda konvention. Sverige har ännu inte tillträtt Haagkonventionen, och det är ovisst om så framdeles kommer att ske.

UPPDRAGSAVTAL¹⁰²

42. Här gäller den i art. 4.2 nedlagda presumptionen till förmån för uppdragstagarens (advokatens, arkitektens, ingenjörens, lagerhållarens, läkarens, reparatörens, revisorns etc.) lag.

I fall där uppdraget skall utföras i ett annat land än det där uppdragstagaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe torde presumptionen dock ej sällan få ge vika till förmån för det andra landets lag. I synnerhet ter det sig naturligt vid entreprenadavtal. Som förut nämnts har sådana avtal vanligen en starkare naturlig anknytning till det land där entreprenaden skall utföras än till entreprenörens land.

100 NJA 1992 s. 823.

101 Convention on the Law Applicable to Agency, se Act.Doc. La Haye 13 (1976) IV s. 371.

102 Reithmann/Martiny s. 775-98, 1193-1233.

Vidare har många uppdragsavtal karaktär av konsumentavtal. De är då att bedöma enligt art. 5, om de har kommit till stånd under där angivna omständigheter.

FÖRSÄKRINGSAVTAL¹⁰³

43. Enligt art. 4.2 presumeras försäkringsgivarens lag vara tillämplig. Betydelsen härav är dock begränsad, främst beroende på att avtal om direkt försäkring avseende risker belägna inom EU/EES-området är specialreglerade och faller utanför Romkonventionens tillämpningsområde; se art. 1.3 och ovan avsnitt 24. Och även i den mån konventionen är tillämplig måste observeras att konsumentförsäkringar skall bedömas enligt art. 5, om de där angivna förutsättningarna är uppfyllda.

För återförsäkringsavtal gäller konventionen, oavsett var den återförsäkrade risken är belägen, se art. 1.4. I dessa fall synes art. 4.2 medföra en presumtion till förmån för återförsäkringsgivarens lag.¹⁰⁴ Meningarna härom är dock delade.¹⁰⁵

AVTAL MED BANKER¹⁰⁶

44. För de flesta sådana avtal, t.ex. rembursor och andra betalningsuppdrag, inkassouppdrag och bankgarantier, presumeras bankens¹⁰⁷ lag vara tillämplig enligt art. 4.2. Det gäller också vid penninglån. Ty även om båda parter i detta fall presterar i pengar, är det bankens beviljande av krediten som utgör den karakteristiska prestationen.

Undantag måste emellertid göras bl.a. för ensidiga förbindelser av typ borgen. Sådana förpliktelser presumeras vara underkastade den förpliktades lag.¹⁰⁸ Det bör gälla även om åtagandet har gjorts gentemot en bank, såvida det inte föreligger särskilda omständigheter som motiverar en tillämpning av samma lag som beträffande huvudförbindelsen.¹⁰⁹

103 Dicey/Morris s. 1338-50, 1376-84.

104 Se t.ex. von Bar 1991 s. 389; Dicey/Morris *ibid.*, som dock vill tillägga presumtionen en mycket begränsad verkan.

105 För den uppfattningen att företrädare normalt bör ges åt direktförsäkringsgivarens (dvs. återförsäkringsgivarens motparts) lag se Lando 1996/97 s. 71; Lasok/Stone s. 386; Reithmann/Martiny s. 900; Roth 1985 s. 580-90.

106 von Bar 1991 s. 367; Reithmann/Martiny s. 869-90.

107 Med banker får jämföras andra penninginrättningar.

108 Reithmann/Martiny s. 840-5; jfr ovan avsnitt 36.

109 Jfr från svensk rättspraxis RH 1993:137 (Svea hovrätt).

Vid avtal mellan två eller flera banker rör det sig ofta om uppdragsavtal, t.ex. i samband med remburs eller inkassoförhållanden. Den uppdragstagande bankens lag får då antas vara tillämplig, se ovan avsnitt 42.

Slutligen måste det återigen erinras om att särskilda regler finns i art. 5 för avtal som har karaktär av konsumentavtal.¹¹⁰

TRANSPORTAVTAL

45. Transportörens lag presumeras vara tillämplig enligt art. 4.2. Utrymmet för tillämpning av denna presumtion är emellertid begränsat. Den gäller inte alls för avtal om transport av gods, eftersom det för sådana avtal finns en särskild presumtionsregel i art. 4.4 (nedan avsnitt 48). Och avtal om passagerarbefordran är delvis reglerade i specialkonventioner som inom sitt tillämpningsområde har företräde framför Romkonventionen enligt dess art. 21.¹¹¹ Dessutom finns det i svensk rätt en internationellt tvingande bestämmelse i 15 kap. 29 § sjölagen, vilken delvis sätter konventionens lagvalsregler ur spel såvitt angår avtal om passagerarbefordran till sjöss (nedan avsnitt 90).

LICENSAVTAL¹¹²

46. Den karakteristiska prestationen vid licensavtal är licensgivarens tillåtelse till att licenstagaren utnyttjar ett patent, ett varumärke eller någon annan immaterialrättighet som tillhör licensgivaren. Art. 4.2 ger därmed upphov till en presumtion till förmån för licensgivarens lag.

Denna ståndpunkt ter sig rimlig nog i enklare fall, där licenstagarens förpliktelser väsentligen är begränsade till betalning av licensavgifter. Emellertid kan förhållandena vid licensavtal vara starkt skiftande. Det förekommer att avtalet ålägger licenstagaren mer eller mindre vittgående förpliktelser av annat slag, t.ex. en skyldighet att utnyttja den licensierade rättigheten, att vidmakthålla den (genom betalning av avgifter till en offentlig myndighet)

110 Jfr kommissionens meddelande om frihet att tillhandahålla tjänster och begreppet »det allmännas bästa» i andra bankdirektivet, EGT 1997 C 209/6. Där förs bl.a. ett resonemang om betydelsen av andra bankdirektivet (89/646/EEG, EGT 1989 L 386/1) vid tillämpningen av Romkonventionens regler på avtal om banktjänster, särskilt tillhandahållandet av sådana tjänster till en konsument. Jfr Jayme/Kohler i IPRax 1996 s. 377, 388 och 1997 s. 385, 399.

111 För luftbefordran gäller den nedan i not 124 nämnda Warszawakonventionen och för järnvägsbefordran det som COTIF betecknade fördraget, nedan not 126. Se också 1974 års Aténkonvention om befordran av passagerare och deras resgods till sjöss (SOU 1981:8 s. 208). Den konventionen är också i kraft men har ännu inte tillträtts av Sverige.

112 Lando 1981 s. 309-17; Reithmann/Martiny s. 1033-50.

och att försvara den mot intrång från andra marknadsaktörers sida samt att stå för marknadsföringen av den licenstillverkade produkten. Åtminstone i en del fall av detta slag är det tveksamt vilken av parterna som bör anses svara för den för avtalet karakteristiska prestationen och därmed också huruvida någon ledning för lagvalet kan hämtas från art. 4.2.

Till tvekan om lagvalet bidrar också att lagen i skyddslandet, dvs. det land där immaterialrättigheten har uppkommit och där licensrättigheten skall utövas, under alla omständigheter är av grundläggande betydelse på området. Den lagen är avgörande för immaterialrättighetens existens, innehåll och varaktighet liksom för frågan huruvida och under vilka förutsättningar rättigheten kan överlätas samt spörsmålet om rättsskydd gentemot tredje man. Att skyddslandets lag sålunda skall komma till användning i »sakrättsliga» hänseenden är i och för sig ett skäl för tillämpning av samma lag på förhållandet mellan parterna i ett licensavtal. Det skälet bör nog anses avgörande i vissa fall av för licenstagaren »betungande» avtal, åtminstone om licenstagaren också har sitt affärsställe (sitt huvudsakliga verksamhetsställe) i det land där rättigheten skall utövas. För svensk rätts del synes det före Romkonventionens tillkomst genomgående ha antagits att ett licensavtal, i avsaknad av partshänvisning, in dubio bör bedömas enligt lagen i det land där rättigheten skall utövas.¹¹³

Om licensens geografiska tillämpningsområde omfattar flera länder med skilda rättssystem, är det dock svårt att se något godtagbart alternativ till konventionens presumtion för licensgivarens lag. Ty det bör helst undvikas att ett licensavtal blir underkastat mer än en lag.

Det finns också andra faktorer som kan försvåra bedömningen, t.ex. om licenstagaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe i ett annat land än skyddslandet eller om licensavtalet ingår som en del i ett mer omfattande avtal om ensamförsäljningsrätt e.d. Dessa och andra komplikationer måste här förbigås.

e) Speciella presumtionsregler för vissa typer av avtal

VISSA AVTAL ANGÅENDE FAST EGENDOM¹¹⁴

47. I art. 4.3 finns en speciell bestämmelse för avtal som gäller sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom. Sådana avtal presumeras ha sin närmaste

113 Se Bogdan, IPR s. 243 med hänvisningar.

114 Dicey/Morris s. 1384-94; Reithmann/Martiny s. 688-774.

anknytning till det land där den fasta egendomen är belägen. Regeln stämmer överens med vad som tidigare har ansetts gälla i svensk rätt.¹¹⁵

Bestämmelsen i art. 4.3 omfattar inte andra avtal som på ett eller annat sätt knyter sig till fast egendom, t.ex. avtal om uppförande eller reparation av en byggnad. För sådana avtal gäller huvudpresumtionen i art. 4.2, i exemplet alltså en presumtion till förmån för byggmästarens respektive reparatörens lag.¹¹⁶ I en del fall torde den presumtionen dock vara ganska svag, i synnerhet vid entreprenadavtal, se ovan avsnitt 42.

Det bör noteras att begreppen sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom också används i art. 16.1 i Bryssel- och Luganokonventionerna. Rättspraxis i anknytning till den bestämmelsen torde ha vägledande betydelse även vid tolkningen av Romkonventionens presumptionsregel. Av intresse är bl.a. att avtal om tillhandahållande av en kombination av resa och inkvartering för ett gemensamt pris (paketresor) faller utanför begreppet nyttjanderätt till fast egendom. Sådana avtal har i allmänhet karaktär av konsumentavtal.¹¹⁷ Däremot torde time sharing-avtal normalt få bedömas enligt art. 4.3.¹¹⁸ Dessa avtal är dock underkastade en särreglering i ett EG-direktiv, se nedan avsnitt 60.

AVTAL OM GODSTRANSPORT¹¹⁹

48. I art. 4.4 finns en speciell bestämmelse för avtal om godstransport. Enligt den allmänna regeln i art. 4.2 skulle sådana avtal presumeras vara underkastade transportörens lag. Emellertid är godstransporter, i synnerhet till sjöss, ett i hög grad internationellt näringsfång, och avtal om sådana transporter saknar ofta någon särskild relation till transportörens hemland (särskilt när transporten sker med ett fartyg under bekvämlighetsflagg). Denna anknytning har därför inte ansetts tillräcklig. Enligt art. 4.4 skall avtal om godstransport visserligen antas ha närmast anknytning till det land där transportören vid den tidpunkt då avtalet ingicks hade sitt huvudsakliga

115 Möjligen har den svenska regeln rentav haft karaktär av fast regel. Se Bogdan, IPR s. 244 med hänvisningar.

116 Jfr från dansk rättspraxis UfR 1996 s. 937 (Højesteret).

117 Se art. 5.5. Jfr också från GD:s praxis i anknytning till art. 16.1 i Brysselkonventionen målet C-280/90 Hacker v. Euro-Relais [1992] ECR I-1111.

118 Jfr prop. 1996/97:127 s. 43-4. Enligt en annan mening skulle time sharing-avtal ha karaktär av tjänsteavtal och därmed kunna hänföras till kategorin konsumentavtal i art. 5. Se t.ex. Jayme i IPRax 1995 s. 234-6. Denna uppfattning har dock inte godtagits i tysk rättspraxis, se BGH 19.3.1997, JZ 1997 s. 612.

119 Dicey/Morris s. 1394-1419; Reithmann/Martiny s. 930-1032; Schultz i Contract Conflicts s. 185-201.

verksamhetsställe, men det gäller bara om det landet också är det land där platsen för lastning eller lossning finns eller där avsändaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe. Det krävs således en kombination av anknäringar för att en presumtion skall uppkomma. Fall som inte uppvisar någon sådan kombinerad anknäring – t.ex. om en schweizisk avsändare anlitar ett svenskt rederi för en godstransport från Belgien till Argentina – får lösas enligt den i art. 4.1 anvisade individualiserande metoden utan hjälp av någon presumtionsregel.

Den närmare innebörden av art. 4.4 behöver på några punkter preciseras. Med »transportören» menas den som har åtagit sig att svara för transporten, även om transporten eller en del av den enligt avtal med transportören faktiskt utförs av någon annan (»undertransportören»¹²⁰). Med »avsändaren» (the consignor, l'expéditeur, der Absender) menas synbarligen den part – ofta säljaren eller hans ombud, t.ex. en speditör – som ingår avtalet med transportören.¹²¹ Från avsändaren måste skiljas den person (speditör eller annat ombud) som på avsändarens uppdrag avlämnar godset på lastningsplatsen (»avlastaren»). Oavsett att det i den svenska konventionstexten talas om »det land där platsen för lastning eller lossning finns», synes det avgörande vara var lastningen eller lossningen enligt avtalet *skall* äga rum.¹²²

Beträffande tillämpningsområdet för art. 4.4 sägs det i bestämmelsen att certepartier för en enstaka resa och andra avtal vilkas huvudsyfte är transport av gods skall anses som avtal om godstransport. Meningen med denna bestämmelse är tydligen att avgränsa sådana avtal från avtal om uthyrning av transportmedel. Av bestämmelsen synes följa att bl.a. tidsbefraktning av fartyg och bareboatbefraktning (skeppslega) normalt faller utanför art. 4.4 och får bedömas enligt den allmänna regeln i art. 4.2, med resultat att uthyrarens lag presumeras vara tillämplig. Klart är å andra sidan att även konossement omfattas av art. 4.4. Det gäller dock inte förpliktelser som följer av konossementets negotiabila karaktär, då sådana förpliktelser enligt art. 1.2 c) faller utanför konventionens tillämpningsområde.

Avtal om befördran av passagerare omfattas inte av art. 4.4 utan går in under huvudregeln i art. 4.2, i den mån de inte är specialreglerade i andra konventioner (ovan avsnitt 45). Alla slags transportavtal är undantagna från reglerna om konsumentavtal, se art. 5.4 a).

120 Giuliano/Lagarde s. 22.

121 Jfr om den svenska sjörättsliga terminologin 13 kap. 1 § och 14 kap. 1 § sjölagen.

122 Giuliano/Lagarde s. 22.

Viktigt är att det finns en rad andra internationella konventioner som innehåller regler om godstransport. Särskilt kan nämnas 1924 års internationella konossementskonvention jämte tilläggsprotokoll 1968 och 1979 (Haag-Visbyreglerna) och 1978 års FN-konvention om sjötransport av gods (Hamburgreglerna),¹²³ 1929 års Warszawakonvention om fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om internationell luftbefordran (med senare ändringar),¹²⁴ 1956 års Genèvekonvention om fraktaftalet vid internationell godsbehandling på väg (CMR)¹²⁵ samt 1980 års Bernfördrag om internationell järnvägstrafik (COTIF).¹²⁶ Dessa konventioner innehåller dels vissa lagvalsregler, dels och framför allt enhetliga och tvingande materiella regler som bestämmer sitt eget tillämpningsområde. Alla sådana regler har enligt art. 21 företrädare framför Romkonventionen. Lagvalsreglerna i den konventionen är dock av betydelse för frågor som inte är reglerade i specialkonventionerna och som därför måste lösas med hjälp av nationell rätt.

Slutligen har det i ett särskilt protokoll till Romkonventionen slagits fast att Sverige får behålla och även ändra de lagvalsregler för godstransport som finns i 13 kap. 2 § 1 och 2 st. samt 14 kap. 1 § 3 st. sjölagen och som är grundade på nordiskt samarbete utan konventionsbindning, se ovan avsnitt 25. Även dessa bestämmelser har därför inom sitt tillämpningsområde företrädare framför konventionen. Motsvarande gäller för Danmarks och Finlands del.

ANSTÄLLNINGSAVTAL

49. Art. 4 är inte tillämplig i fråga om individuella anställningsavtal. Särskilda presumtionsregler för sådana avtal finns i art. 6.2. De behandlas nedan i avsnitt 66.

f) Fall där ingen presumtion uppkommer

50. I art. 4.5 stadgas först att art. 4.2 inte skall tillämpas om det inte kan avgöras vilken den karakteristiska prestationen är. Så torde det vanligen förhålla sig när båda parter skall prestera något annat än pengar. Skolexemplet är rena bytesavtal, där vardera parten presterar in natura. Ett praktiskt kan-

123 Prop. 1993/94:195 bilagorna 4 och 5. Jfr 13 och 14 kap. sjölagen.

124 SÖ 1937:19. För ändringar och tillägg se SÖ 1963:40, 1967:39, 1978:13-14 och 1988:27-28. Jfr 9 kap. luftfartslagen (1957:297).

125 SÖ 1969:23. Jfr lag (1969:12) med anledning av Sveriges tillträde till konventionen.

126 SÖ 1985:16. Jfr lag (1985:193) om internationell järnvägstrafik.

ske viktigare fall gäller avtal om olika former av företagssamarbete. Avtal om joint ventures är ett exempel (i den mån det inte anses att olika presumtioner skall tillämpas för de olika beståndsdelarna av ett sådant komplext avtal), kartellavtal ett annat. Också vid licensavtal kan spørsmålet om den karakteristiska prestationen ibland vålla tvekan, se ovan avsnitt 46. Ännu ett exempel som har berörts i litteraturen gäller förlagsavtal: är det författaren eller förlaget som utför den karakteristiska prestationen?¹²⁷

En annan typ av fall som bör nämnas i sammanhanget är att det kan finnas flera parter på den sida av avtalet som svarar för den karakteristiska prestationen, exempelvis om ett större lån beviljas av ett syndikat av banker hemmahörande i olika länder. I ett sådant fall finns det inte något gemensamt (huvudsakligt) verksamhetsställe som utpekats av presumptionen i art. 4.2.

I den mån det anses att någon presumtion inte kan uppställas med stöd av art. 4.2, får man tillbaka på generalklausulen i art. 4.1. Detsamma gäller f.ö. i fall där den i art. 4.4 föreskrivna presumtionsregeln för avtal om gods-transport inte kan tillämpas emedan den där förutsatta kombinationen av anknytningar inte föreligger till något land, se ovan avsnitt 48.

g) Fall där en uppkommen presumtion hävs

51. I art. 4.5 föreskrivs vidare att antagandena i art. 4.2-4.4 inte skall gälla, om det framgår av de samlade omständigheterna att avtalet har närmare anknytning till ett annat land. Tankemodellen skiljer sig från den närmast föregående på så sätt att en presumtion för lagvalet visserligen anses ha uppkommit men att den vederläggs av de samlade omständigheterna. Resultatet är emellertid detsamma: man är tillbaka i den individualiserande metoden enligt art. 4.1.

Att lagvalsreglerna i art. 4.2-4.4 sålunda har karaktär av enbart presumtioner får, som tidigare har berörts, ses mot bakgrund av att bestämmelserna omfattar det stora flertalet slag av förmögenhetsrättsliga avtal. Det har, säkerligen med rätta, ansetts omöjligt att på denna generella nivå ställa upp fasta regler för lagvalet. Det finns ett behov av flexibilitet som art. 4.5 är avsedd att tillgodose.

127 Det vanligaste svaret på frågan synes vara: förlaget. Se von Bar 1991 s. 368; Philip 1994 s. 145; Reithmann/Martiny s. 1056-7. Jfr dock Lando 1981 s. 191. En distinktion beroende på vilken av parterna som har tagit initiativet till avtalet föreslås av Siesby 1989 s. 74-5.

Tydligt är att denna bestämmelse ger ett spelrum för bedömningar. Hur det spelrummet skall utnyttjas – m.a.o. hur mycket som skall krävas för att gå ifrån presumptionsreglerna – är kanske den svåraste och viktigaste av alla frågor som rör konventionen. Meningarna härom går ej oväntat isär. Ett allmänt intryck är sålunda att man i kontinentaleuropeisk litteratur och delvis även i rättspraxis ofta är benägen att tillägga presumptionerna i art. 4.2-4.4 en betydande styrka, med den konsekvensen att det krävs mycket för att rubba dem,¹²⁸ men att man i England snarare vill tillägga presumptionerna ett begränsat värde och föredrar att söka efter »the proper law of the contract» i varje enskilt fall.

Klart är i alla händelser att presumptionerna inte kan frångås enbart av det skälet att saken har lika stark anknytning till ett annat land som till det presumerade laglandet; i så fall skulle presumptionsreglerna mista all mening. Det bör i allmänhet inte heller vara tillräckligt om anknytningen till det andra landet framstår som något starkare. Bäst i överensstämmelse med konventionens anda, i synnerhet önskemålet om förutsebarhet vid lagvalet, synes vara att i alla normala fall följa presumptionsreglerna och att avvika från dem bara i undantagsfall, när det föreligger en klart starkare anknytning till ett annat land.¹²⁹

Vid vissa typer av avtal kan den generella presumptionen i art. 4.2 dock vara svagare än normalt. Exempel som har berörts i det föregående är entreprenadavtal och licensavtal. Här torde det relativt ofta komma i fråga att med stöd av art. 4.5 göra undantag från tillämpligheten av den karakteristiska prestationens lag (till förmån för lagen i det land där entreprenaden skall utföras respektive där licensen skall utnyttjas).

Undantag kan också förekomma från de presumptioner som anges i art. 4.3 och 4.4. Antag t.ex. att A äger en fastighet i Spanien, som han för en kortare tid har hyrt ut som feriebostad till B. Såväl A som B är svenska medborgare med hemvist i Sverige. För tvister angående detta avtal gäller enligt art. 4.3 en presumtion för tillämpning av lagen i det land där den fasta egendomen är belägen, alltså spansk lag. Emellertid kan det här finnas goda skäl att gå ifrån presumptionen och anse tvisten ha sin närmaste anknytning till Sverige, som är parternas gemensamma hemland och hem-

128 Ett illustrativt exempel är ett köprättsligt fall från Nederländerna, avgjort av Hoge Raad 25.9.1992, NILR 1995 s. 259, note Hudig-van Lennep, jfr Rammeloo i IPRax 1994 s. 243-8. Andra domstolar har dock haft mindre betänkligheter mot att gå ifrån presumptionen i art. 4.2. Se t.ex. från fransk praxis Versailles 6.2.1991, Rev.crit.d.i.p. 1991 s. 745, note Lagarde (borgen). Jfr Lando 1996/97 s. 68-71.

129 Jfr HD:s dom i NJA 1992 s. 823 samt Göranson s. 71-4.

vistland.¹³⁰ Det gäller i synnerhet om tvisten inte har några särskilda fastighetsrättsliga inslag, såsom ofta när talan avser betalning av ogulden hyra. Av intresse i sammanhanget är att en tvist som den exemplifierade kan prövas av svensk domstol enligt art. 16.1 b) i Bryssel- och Luganokonventionerna.

Efter hand som rättspraxis växer till sig, kan det mycket väl tänkas att supplerande presumtionsregler utbildas inom ramen för art. 4.5. Det skulle innebära att en viss anknytning, eller en viss kombination av anknytningar, till ett annat land än det som indiceras i art. 4.2-4.4 presumeras medföra en avvikelse från nämnda regler och i stället ge upphov till en presumtion för tillämpning av lagen i det andra landet. Exempelvis kan man utan svårighet föreställa sig att köp av registrerade fartyg och luftfartyg normalt anses böra bedömas enligt registreringslandets (flaggans) lag snarare än enligt säljarens lag.¹³¹ På motsvarande sätt är det troligt att köp på börs eller auktion presumeras vara underkastade lagen i det land där börsen finns eller auktionen äger rum.¹³²

b) Uppdelning (dépeçage)

52. Som huvudregel gäller också vid tillämpningen av art. 4 att avtalet är underkastat *ett* lands lag. En möjlighet till uppdelning ges dock i art. 4.1 andra meningen: om en del av avtalet kan skiljas från resten av avtalet och denna del har närmare anknytning till ett annat land, kan lagen i det landet undantagsvis tillämpas på denna del.

Bestämmelsen förutsätter att man först med hjälp av art. 4.1 och anknytande presumtionsregler i art. 4.2-4.4 har avgjort till vilket land avtalet som helhet har sin närmaste anknytning. Därefter kan det komma i fråga att skilja ut en särskild del av avtalet som befinnes ha närmare anknytning till ett annat land och att i den delen tillämpa en annan lag än beträffande avtalet i övrigt.

Redan av bestämmelsens formulering framgår att denna möjlighet är tänkt att utnyttjas bara undantagsvis, en ståndpunkt som ytterligare under-

130 Jfr Giuliano/Lagarde s. 21; prop. 1997/98:14 s. 42. Även om denna ståndpunkt godtas, är avtalet emellertid underkastat eventuella formkrav av internationellt tvingande natur som kan finnas i fastighetslandets lag, se art. 9.6.

131 Sådana köp faller utanför 1955 års köpkonvention, jfr 1 § 2 st. IKL, och måste därför även i de EU-stater som har tillträtt den konventionen bedömas enligt Romkonventionen.

132 För de stater som har tillträtt 1955 års köpkonvention gäller detta som en fast regel, se för svensk rätts del 4 § 3 st. IKL. Köp av värdepapper faller dock utanför den konventionen.

stryks i förarbetena.¹³³ Enligt art. 4.1 – till skillnad från art. 3.1 – är möjligheten till *dépeçage* uttryckligen begränsad till fall där olika delar av avtalet kan skiljas från varandra. Vad denna begränsning närmare bestämt innebär är visserligen inte alldeles klart. Formuleringen tyder närmast på att det inte skall vara tillåtet att skilja ut en särskild rättsfråga (t.ex. om avtalets giltiga tillkomst eller om preskription) till kollisionsrättslig särbehandling.¹³⁴ Däremot finns det givetvis inget hinder för *dépeçage* i fall där olika presumptionsregler gäller för skilda delar av ett sammansatt avtal. Om t.ex. en bankkund enligt ett och samma avtal har ett konto dels hos en bank i New York, dels hos samma banks filial i London, är det inte alls orimligt att »splittra lagvalet» på så sätt att amerikansk rätt antas gälla för kontot i New York och engelsk rätt för kontot i London.¹³⁵

133 Giuliano/Lagarde s. 23.

134 För ett danskt rättsfall se UfR 1988 s. 626 (Østre Landsret). Jfr Philip 1994 s. 149.

135 Jfr det engelska rättsfallet *Libyan Arab Foreign Bank v. Bankers Trust Co.* [1989] QB 728.

V. Speciella lagvalsregler för konsumentavtal och anställningsavtal

A. Allmänt

53. Särskilda lagvalsregler för vissa konsumentavtal finns i art. 5 och för individuella anställningsavtal i art. 6. Dessa bestämmelser har en till stora delar gemensam struktur. Innehållsmässigt skiljer de sig avsevärt från de för andra avtal gällande art. 3 och 4. Anledningen är att det vid nämnda typer av avtal har ansetts finnas ett behov av skydd för den typiskt sett svagare parten i avtalsförhållandet, konsumenten respektive arbetstagaren. Dessa hänsyn har vägt tyngre än de överväganden som ligger bakom art. 3 och 4.

Ett uttryck för skyddstanken är att parternas frihet att välja tillämplig lag är starkt kringskuren. Ett lagvalsavtal är visserligen i princip giltigt (förutsatt att kraven i art. 3 är uppfyllda), men det får inte medföra att konsumenten eller arbetstagaren berövas det skydd han åtnjuter enligt tvingande regler i den lag som skulle vara tillämplig om inget sådant avtal hade träffats, se art. 5.2 och 6.1.

Vidare bestäms den objektivt tillämpliga lagen på annat sätt än enligt art. 4. För de konsumentavtal som omfattas tillämpas lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort, se art. 5.3. Det är en fast regel utan några undantag. För anställningsavtal gäller i allmänhet lagen i det land där den anställde vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete eller, om den anställde inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget, se art. 6.2. I likhet med art. 4.2-4.4 är detta dock bara en presumptionsregel som kan frångås om det av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land.

Kriterierna för det objektiva lagvalet är som synes väsentligt olika för de båda här behandlade typerna av avtal. Ett för båda avtalstyperna gemensamt drag är dock att den på objektiva grunder utpekade lagen fungerar som en »broms» för parternas fria lagval. Med hänsyn härtill finns det ett behov av en särskild term för att beteckna den lagen. I detta arbete används

termen *skyddslag*,¹³⁶ vilken således avser den lag som utpekas i art. 5.3 och/eller art. 6.2.

B. Vissa konsumentavtal¹³⁷

a) Inledning

54. De värderingar som ligger bakom framväxten av nationell konsument-skyddslagstiftning i många länder har under senare tid också fått en internationellrättslig dimension och kommit att sätta sin prägel på utvecklingen av den internationella privat- och processrätten i Europa. Ett tydligt uttryck härför är de särskilda domsrättsregler för konsumenttvister som finns i art. 13-15 i Bryssel- och Luganokonventionerna. De innebär väsentligen att konsumenten i där avsedda fall alltid ges rätt att föra processen mot sin motpart (näringsidkaren) i sitt eget hemvistland.¹³⁸ Bestämmelserna i art. 5 i Romkonventionen utgör ett slags motsvarighet härtill när det gäller lagvalet. Som redan nämnts syftar de till att skydda konsumenten såsom den svagare parten i avtalsförhållandet. Det skyddet förstärks ytterligare av det stadgande om konsumentavtals form som finns i art. 9.5 (nedan avsnitt 75).

Av intresse bland andra internationella konventioner är särskilt 1955 års köpkonvention. Den konventionen, som har anspråk på företräde framför Romkonventionen (art. 21), omfattar i och för sig även konsumentköp. Vid Haagkonferensens fjortonde session år 1980 antogs emellertid en deklara-tion, enligt vilken de fördragsslutande staterna inte är förhindrade att till-lämpa särskilda lagvalsregler för konsumentköp.¹³⁹ Deklarationen har ansetts innebära att de fördragsslutande staterna utan att göra sig skyldiga till brott mot konventionen kan anta särskilda lagvalsregler för konsument-avtal som omfattas av konventionen. Den möjligheten har bl.a. Sverige använt sig av i samband med tillträdet till Romkonventionen. Då infördes (genom lag 1998:169) en bestämmelse i 1 § 2 st. 4 IKL av innebörd att kon-

136 Jfr Philip 1994 s. 150, som talar om »beskyttelsesloven».

137 Giuliano/Lagarde s. 23-5; Bogdan 1992 s. 33-41; Dicey/Morris s. 1285-1302; Hartley i *Contract Conflicts* s. 111-41; Kassis s. 334-42; Kaye s. 203-20; Lagarde 1991 s. 313-7; Morse 1992 s. 1-11; Philip 1994 s. 150-6; Plender s. 121-32; Reithmann/Martiny s. 601-47; Svénné Schmidt s. 167-70; Yeun i *IPRax* 1994 s. 257-63.

138 Se Pålsson 1995 s. 114-6, 122-5.

139 Act.Doc. La Haye 14 (1980) II s. 180. Vid samma session utarbetades också ett utkast till en särskild konvention om lagvalet för vissa konsumentköp, se samma publikation s. 177. Det utkastet har dock inte lett någon konvention.

sumentköp undantas från tillämpningsområdet för IKL.¹⁴⁰ I sammanhanget bör vidare antecknas att konsumentköp är uteslutna från tillämpningsområdet för CISG, se art. 2 (a) i den konventionen. I följd härav kan och skall Romkonventionen för Sveriges del tillämpas fullt ut även i fråga om konsumentköp.

En komplikation är att det också finns flera EG-direktiv inom konsumentskyddsområdet som innehåller bestämmelser av intresse för lagvalet vid konsumentavtal. Här om samt om förhållandet mellan dessa regler och Romkonventionen hänvisas till framställningen nedan i avsnitt 59-62.

b) Begreppet konsumentavtal

55. Med konsumentavtal menas enligt art. 5.1 avtal om leverans av varor eller utförande av tjänster åt en person (konsumenten) för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet¹⁴¹ samt avtal om kredit för sådana prestationer. Den omvända, och givetvis mycket mer ovanliga, situationen att det är en privatperson som tillhandahåller en vara eller en tjänst åt någon som handlar inom ramen för sin affärs- eller yrkesverksamhet omfattas inte.¹⁴²

Av bestämmelsen följer att bl.a. avtal om förvärv av eller nyttjanderätt till fast egendom eller om köp av annan lös egendom än varor, t.ex. värdepapper, immaterialrättigheter eller fordringar, faller utanför begreppet. Krediter går in under definitionen bara om de har ett klart samband med tillhandahållandet av en vara eller en tjänst åt konsumenten. Under denna förutsättning omfattas även krediter som beviljas av någon annan än den som levererar varan eller utför tjänsten, t.ex. en bank eller annat finansieringsinstitut. Utanför bestämmelsen faller t.ex. krediter för köp av en fastighet. Försäkringsavtal omfattas av bestämmelsen, i den mån de inte enligt art. 1.3 är uteslutna från konventionens tillämpningsområde.

Även om det inte sägs i konventionstexten, torde det vidare få förutsättas att konsumentens medkontrahent har agerat inom ramen för sin affärs- eller yrkesverksamhet, dvs. uppträtt som näringsidkare.¹⁴³ Om avtalet t.ex.

140 Jfr prop. 1997/98:14 s. 23-4, 34.

141 Denna formulering anknyter nära till art. 13 i Brysselkonventionen och går tillbaka på GD:s dom i målet 150/77 *Bertrand v. Ott* [1978] ECR 1431, punkt 21.

142 Jfr om sådana fall ovan avsnitt 37.

143 Alldeles säkert är detta dock inte, jfr Giuliano/Lagarde s. 23. Det framgår där att majoriteten av (men inte alla) delegationerna menade att bestämmelsen »normalt» (men tydligen inte alltid) skulle bli tillämplig bara under denna förutsättning.

gäller köp av en begagnad bil, kan det vara fråga om ett konsumentavtal om det är en bilhandlare som har sålt bilen till en privatperson, men knappast om även säljaren är en privatperson. Ej heller synes bestämmelsen omfatta fall där näringsidkaren var i god tro, dvs. där han varken kände till eller borde ha känt till att motparten handlade som konsument. Man kan t.ex. tänka sig att en person som driver affärsrörelse beställer varor som i och för sig skulle kunna användas i hans rörelse men som faktiskt är avsedda för hans personliga bruk i hemmet. Om säljaren inte har varit och ej heller bort vara medveten om denna avsikt med beställningen, synes art. 5 inte bli tillämplig. Omvänt finns det skäl förmoda att bestämmelsen är tillämplig om konsumenten felaktigt men i god tro har antagit att säljaren handlade som näringsidkare.

c) Vilka konsumentavtal omfattas av art. 5?

56. Vissa konsumentavtal är generellt undantagna från tillämpningen av art. 5. Det gäller för det första alla transportavtal, se art. 5.4 a).¹⁴⁴ I konsumentsammanhang har det betydelse främst för vanliga färdbiljetter för tåg, flyg, fartyg eller annat transportmedel. Sådana avtal hör under de allmänna reglerna i art. 3 och 4, i den mån de inte är reglerade i specialkonventioner. Ett undantag från detta undantag föreskrivs dock i art. 5.5, såvitt angår avtal om en kombination av resa och inkvartering för ett gemensamt pris. För sådana paketresor¹⁴⁵ – som de flesta sällskapsresor, inklusive kryssningsresor, är – skall lagvalsreglerna i art. 5 tillämpas.

För det andra undantags avtal om utförande av tjänster, om tjänsterna skall utföras uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort, se art. 5.4 b).¹⁴⁶ Om t.ex. en i Sverige bosatt person har träffat avtal med en spansk byggfirma om reparation av sitt hus i Spanien, så gäller inte lagvalsreglerna i art. 5 utan i stället art. 3 och 4. På samma sätt förhåller det sig om han beställer ett hotellrum i Rom eller anmäler sig för deltagande i en språkkurs där. Men om språkkursen delvis äger rum i deltagarens eget land och delvis i det främmande landet, blir art. 5 tillämplig.

¹⁴⁴ Transportavtal är också undantagna från Bryssel- och Luganokonventionernas behörighetsregler för konsumenttvister, se art. 13.III.

¹⁴⁵ Se härom också rådets direktiv 90/314/EEG om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang, EGT 1990 L 158/59. Jfr den svenska lagen (1992:1672) om paketresor.

¹⁴⁶ Undantaget omfattar inte finansiering av sådana tjänster. Jfr från tysk rättspraxis BGH 26.10.1993, IPRax 1994 s. 449.

Av art. 5.5 följer att undantaget i art. 5.4 b) inte gäller för paketresor. Om en i Sverige bosatt person beställer en kryssningsresa som utgår från Genua, dit beställaren får ta sig på egen hand, är art. 5 således tillämplig även om resepaketet inte omfattar några tjänster som skall tillhandahållas i Sverige.

Alla slags konsumentavtal som går in under definitionen i art. 5.1 och som inte är undantagna enligt art. 5.4 omfattas av lagvalsreglerna i art. 5, men bara om de ingås under de omständigheter som beskrivs i art. 5.2. Där anges tre situationer, vilka har det gemensamt att konsumentens medkontrahent (näringsidkaren) har marknadsfört sig eller på annat sätt agerat i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort. Det har i dessa situationer ansetts att obegränsad partsautonomi inte är godtagbar samt att presumptionsreglerna i art. 4 inte lämpar sig för det objektiva lagvalet.

(1) För det första gäller art. 5 om avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten i dennes land eller av annonsering¹⁴⁷ där och konsumenten där vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna. Hit hör t.ex. fall där en utländsk näringsidkare bedriver hemförsäljning i Sverige till svenska konsumenter.¹⁴⁸ Ett annat fall kan föreligga vid försäljning av varor baserad på TV-reklam i en kabel- eller satellitkanal, om reklamen är riktad till konsumentens land. Ännu ett exempel är gränsöverskridande postorderförsäljning grundad på annonsering i konsumentens land eller på kataloger som har tillställts konsumenten där eller på annan direktreklam. Såvitt angår annonsering, är det givet att art. 5 gäller om annonseringen har skett i en tidning eller tidskrift som utges och har spridning i konsumentens land. Om konsumenten har läst annonsen i en, från hans synpunkt sett, utländsk publikation, torde det avgörande vara huruvida annonsen är riktad (även) till marknaden i konsumentens land. Ett i litteraturen anfört exempel är annonsering i den europeiska upplagan av veckotidningen *Time*, vilken kan förväntas bli läst i tämligen vida kretsar också i ett land som Sverige. Om annonsen däremot har varit införd i en utländsk publikation som väsentligen riktar sig till en annan marknad än konsumentens, torde art. 5 inte vara tillämplig.

Med de åtgärder som för konsumentens del är nödvändiga för avtalets ingående avses främst hans beställning av varan eller tjänsten, oavsett om

147 Med annonsering menas även andra former av reklam. I den danska texten talas om »reklamerings», i den franska om »publicité» och i den tyska om »Werbung».

148 Jfr från tidigare svensk rättspraxis MD 1973:11.

beställningen juridiskt har karaktär av anbud eller av accept av näringsidkarens anbud. Åtgärderna måste ha vidtagits i konsumentens eget land för att art. 5 skall kunna bli tillämplig. Bestämmelsen gäller således inte om konsumenten har avgett sin beställning vid ett besök i näringsidkarens land, även om avtalet föregicks av annonsering eller direktreklam i konsumentens land. Däremot krävs det inte att avtalet skall ha kommit till stånd i konsumentens land. Ej heller krävs det något kausalsamband mellan annonseringen och konsumentens åtgärder eller ens att konsumenten har sett eller haft kännedom om annonseringen.

Det kan tilläggas att de fall som avses vid (1), till skillnad från de båda följande fallen, också särbehandlas i domsrättshänseende, se art. 13.I nr 3 i Bryssel- och Luganokonventionerna.

(2) För det andra gäller art. 5 om konsumentens medkontrahent (näringsidkaren) eller hans representant har tagit emot konsumentens beställning i dennes land. Ett exempel är att näringsidkaren har tagit emot beställningen vid en filial i konsumentens land eller i samband med en mäsas eller utställning som näringsidkaren har anordnat i det landet. Situationen är parallell till den som, i fråga om köp av lösa saker, anges i art. 3.II i 1955 års köpkonvention och för svensk rätts del i 4 § 2 st. IKL.

Många av de fall som avses vid (2) täcks också av den vid (1) angivna bestämmelsen. Sätillvida föreligger överlappning. Bestämmelsen vid (2) har emellertid självständig betydelse i en del fall. Det beror på att det för dess tillämplighet inte krävs att avtalet har föregåtts av något särskilt anbud riktat till konsumenten eller av annonsering i konsumentens land.

(3) Den tredje situationen är mera speciell och omfattar, till skillnad från de båda övriga, enbart avtal om försäljning av varor. Det är fråga om fall där konsumenten har rest från sitt eget land till ett annat land och gjort sin beställning där, förutsatt att hans resa har arrangerats av säljaren i syfte att förmå konsumenten att köpa.¹⁴⁹ Vad som avses är främst buss- eller båtresor som säljaren själv har ombesörjt eller organiserat genom att träffa avtal med transportören och som eventuellt, men inte nödvändigtvis, är kost-

149 Denna bestämmelse har karakteriserats som »the Little Red Riding Hood clause». Ty den förutsätter – påstås det – att »the wicked supplier entices the innocent consumer to travel from the safety of his habitual residence to a foreign country and there to place his order.» Se Kaye s. 216.

nadsfria för konsumenten. Sådan »gränsöverskridande utflyktsförsäljning» är välkänd i vissa gränstrakter, bl.a. i Sydsverige.

Bestämmelsen gäller inte vid gränsöverskridande inköpsturer som inte har arrangerats av säljaren. Den är ej heller tillämplig om den av säljaren arrangerade resan har påbörjats i något annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort, t.ex. om en i Sverige bosatt person har anslutit sig till en från Danmark utgående inköpsresa till Tyskland.

De tre fall som har beskrivits ovan får antas uttömmande ange tillämpningsområdet för art. 5. Bestämmelserna i fråga ägnar sig inte för analogisk tillämpning. I alla andra situationer gäller därför de allmänna reglerna i art. 3 och 4 även för konsumentavtal, möjligen med reservation för bestämmelserna i art. 7 om internationellt tvingande regler.

d) Tillämplig lag i fall av partshänvisning

57. I art. 5.2 behandlas det fallet att parterna i ett konsumentavtal ingånget under ovan angivna omständigheter har valt tillämplig lag för avtalet. Oavsett bestämmelserna i art. 3 skall ett sådant lagval inte medföra att konsumenten berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort (skyddslagen).

Bestämmelsen innebär inte att partshänvisningen saknar giltighet utan bara att den får eller kan få en begränsad verkan. I princip skall den valda lagen tillämpas fullt ut och tränga undan såväl tvingande som dispositiva regler i konsumentens egen lag. Men detta gäller med förbehåll för att tillämpningen av den valda lagen inte får komma i strid med sådana tvingande regler i konsumentens lag som är avsedda att skydda konsumenten. Häri innefattas inte bara specifikt konsumenträttsliga regler utan också allmänna civilrättsliga regler av tvingande natur i den mån de tillika kan sägas ha ett sådant skyddssyfte.¹⁵⁰ Andra tvingande regler, t.ex. inom den ekonomisk-politiska lagstiftningen, berörs inte av art. 5.2¹⁵¹ (men kan eventuellt behöva beaktas enligt art. 7, se nedan avsnitt 89-93).

Det enklaste fallet är att en regel i den av parterna valda lagen står i direkt strid med en tvingande och för konsumenten mera förmånlig bestämmelse i konsumentens lag. Sistnämnda lag föreskriver exempelvis en längre reklamationsfrist, vilken är tvingande till konsumentens förmån, än den av parterna valda lagen. I ett sådant fall är det klart att den partsvalda

150 Ett exempel på regler av sistnämnda typ i svensk rätt är 36 § avtalslagen.

151 Sätillvida skiljer sig art. 5.2 från den i övrigt liknande art. 3.3, jfr ovan avsnitt 34.

lagen på denna punkt måste få vika för konsumentens lag, eftersom konsumenten annars skulle berövas det skydd han åtnjuter enligt en tvingande regel i sin egen lag. I det omvända fallet, där den av parterna valda lagen föreskriver en längre reklamationsfrist än konsumentens egen lag, finns det däremot ingen anledning att förvägra den förra lagen fullt genomslag.

En mera svårbedömd situation föreligger om den ena av de båda lagarna är mera förmånlig för konsumenten i ett i målet aktuellt hänseende men den andra lagen i ett annat hänseende. Antag t.ex. att den partsvalda lagen ger konsumenten större möjligheter än hans egen lag att välja remedium för avtalsbrott, samtidigt som reklamationstiden enligt tvingande regler i konsumentens egen lag är längre än den som föreskrivs i den partsvalda lagen. Skall konsumenten då tillåtas leva i den bästa av världar genom att på olika punkter stödja sig än på den ena, än på den andra lagen, allteftersom det för honom är förmånligast? Skall han dels kunna åberopa den längre reklamations tiden i sin egen lag, dels kunna kräva tillämpning av ett remedium för avtalsbrott (t.ex. hävning av avtalet) som inte står till buds enligt den lagen men väl enligt den partsvalda lagen?

Ja, så skulle resultatet kunna bli enligt ordalydelsen av art. 5.2. Det är också en uppfattning (den s.k. russinteorin) som har sina företrädare i doktrinen.¹⁵² Lösningen är emellertid föga lyckad.¹⁵³ Den går längre än vad som är påkallat av hänsyn till konsumentens skyddsintresset, ty det intresset är tillräckligt tillgodosett genom att konsumenten skyddas av tvingande regler i sin egen lag. Än mindre är den präglad av respekt för partsviljan. Snarare är det en karikatyr på partsautonomi om avtalet till följd av en klausul om tillämpning av näringsidkarens lag blir underkastat ett mixtum compositum av för konsumenten gynnsamma och för näringsidkaren i motsvarande mån ofördelaktiga regler dels i den valda lagen, dels i konsumentens lag. Då det vid konsumentavtal regelmässigt är näringsidkaren som utformar avtalsvillkoren, gör han uppenbarligen klokt i att avstå från lagvalsklausuler i sådana avtal som omfattas av art. 5.2,¹⁵⁴ såvida bestämmelsen verkligen skall tolkas på angivet sätt.

Emellertid är denna tolkning inte den enda möjliga. Bestämmelsen synes också kunna tolkas så att konsumenten till stöd för ett visst anspråk kan åberopa antingen den ena eller den andra lagens regler om det anspråk-

152 T.ex. Peter Arnt Nielsen s. 519; Philip 1994 s. 154-5.

153 För kritik se t.ex. Schurig s. 225 samt nedan i not 155 citerade arbeten.

154 Jfr Bogdan 1992 s. 38, som antar att lagvalsklausuler på grund av det sagda snabbt kommer att försvinna ur sådana avtal.

ket men inte kan »hoppa tuva» mellan de båda lagarna. Om han åberopar den längre reklamationsfristen i sin egen lag, bör han således få finna sig i att han inte kan anlita andra remedier för avtalsbrott än de som erbjuds av samma lag. Av nyss antydda skäl är en sådan tolkning avgjort att föredra. Det är också den vanligaste meningen i litteraturen.¹⁵⁵

e) Det objektiva lagvalet

58. Betydligt enklare förhåller det sig om parterna inte har avtalat om tillämplig lag. Då skall avtalet enligt art. 5.3 vara underkastat lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort. Den relevanta tidpunkten är den då konsumenten vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna. Det är således utan betydelse om konsumenten sedermera har bytt sin vanliga vistelseort.

Art. 5.3 är inte bara en presumptionsregel utan en av konventionens få fasta lagvalsregler. Den träder inom sitt tillämpningsområde i stället för presumptionsreglerna i art. 4. Anledningen till att art. 4 skjuts åt sidan är att de allra flesta konsumentavtal enligt den artikeln skulle presumeras lyda under näringsidkarens lag, eftersom det regelmässigt är näringsidkaren som svarar för den karakteristiska prestationen. Detta ville man undvika och i stället garantera konsumenten det skydd som hans egen lag erbjuder.

Under vissa omständigheter kan internationellt tvingande regler i en annan lag behöva beaktas i enlighet med art. 7.

f) Betydelsen av vissa EG-direktiv

59. Som tidigare berörts har EG:s rättsakter och implementerande nationell lagstiftning företrädande framför konventionen (art. 20). På konsumenträttens område finns det flera direktiv eller föreslagna direktiv som kan inverka på lagvalet för konsumentavtal. De omfattar inte bara fall som hör under art. 5 i konventionen utan också konsumentavtal som skall bedömas enligt art. 3 eller 4.

Sälunda innehåller art. 6.2 i rådets direktiv 93/13/EEG om oskäligen villkor i konsumentavtal¹⁵⁶ – vilket gäller även för de EES-stater som står utanför EU – följande bestämmelse:

¹⁵⁵ Se t.ex. Dicey/Morris s. 1291; Kaye s. 213-4; Morse 1992 s. 8-9; Plender s. 130; Pålsson 1980 s. 163-4.

¹⁵⁶ EGT 1993 L 95/29. Jfr Jayme/Kohler i IPRax 1993 s. 357, 358-9.

»Medlemsstaterna skall, för de fall då avtalet har nära anknytning till medlemsstaternas territorium, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att konsumenterna inte förlorar det skydd som ges i detta direktiv på grund av att ett tredje lands lagstiftning väljs som tillämplig lag för avtalet.»

Denna tämligen vagt hållna föreskrift har i svensk rätt implementerats genom 13 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, vilken lyder:

»Ett avtalsvillkor som anger att lagen i ett land utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet skall tillämpas på avtalet gäller inte i fråga om regler om oskäliga avtalsvillkor, om den lag som gäller med bortseende från villkoret är lagen i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och den lagen ger konsumenten ett bättre skydd mot oskäliga avtalsvillkor.»¹⁵⁷

Den svenska lagbestämmelsen är klarare utformad än förebilden i direktivet, samtidigt som dess fulla överensstämmelse med direktivet ter sig diskutabel. Den omfattar tydligen fall där ett konsumentavtal objektivt sett, dvs. enligt art. 4 eller art. 5.3 i konventionen, skulle vara underkastat lagen i ett EES-land men där parterna i stället har valt att utpeka lagen i ett utomstående land. Det lagvalet blir då utan verkan såvitt angår konsumenters skydd mot oskäliga avtalsvillkor (men inte i andra hänseenden), såvida den objektivt tillämpliga lagen ger konsumenten ett bättre skydd mot sådana avtalsvillkor.

För EU-staterna, som alla är parter i Romkonventionen, synes denna tankeexercis i de flesta fall vara överflödigt. Såvitt angår konsumentavtal som faller under art. 5 i konventionen uppnås det eftersträlvade skyddet för konsumenten nämligen redan med hjälp av art. 5.2, som gäller oavsett vilken lag parterna har valt. Den citerade svenska lagbestämmelsen kan därför få praktisk betydelse enbart för konsumentavtal som inte omfattas av art. 5 eller som inte har ingåtts under där angivna omständigheter och för vilka oinskränkt partsautonomi därför råder enligt art. 3. Men även i dessa fall skulle det i direktivet stadgade konsumentskyddet kunna uppnås med hjälp av bestämmelserna om internationellt tvingande regler i art. 7 i konventionen.

En liknande bestämmelse finns i art. 12.2 i Europaparlamentets och

157 Jfr prop. 1994/95:17 s. 58-60, 105-6.

rådets direktiv 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal.¹⁵⁸ Det direktivet har ännu inte implementerats i Sverige.

60. En annan modell har valts i Europaparlamentets och rådets direktiv 94/47/EG om skydd för köparna vad avser vissa aspekter i avtal om nyttjanderätten till fast egendom på tidsdelningsbasis, det s.k. *time sharing*-direktivet.¹⁵⁹ Enligt art. 9 i det direktivet, vilket likaledes gäller även för de EES-stater som står utanför EU, skall medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att, oavsett vilken lagstiftning som är tillämplig, köparen inte berövas det skydd som ges genom direktivet, om den berörda fasta egendomen är belägen inom en medlemsstats territorium.

I Sverige har *time sharing*-direktivet implementerats genom lagen (1997:218) om konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende. 18 § i den lagen lyder:

»Om bostadslägenheten är belägen i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och rättsordningen i ett land utanför samarbetsområdet är tillämplig, gäller bestämmelserna i denna lag i den mån de ger konsumenten ett bättre skydd.»¹⁶⁰

Dessa bestämmelser inkräktar i högre grad än de tidigare nämnda på tillämpningen av Romkonventionen. De utesluter nämligen, i fall där bostadslägenheten är belägen i en EU-stat (eller annan EES-stat), varje tillämpning av ett utomstående lands lag som inte ger konsumenten ett lika gott skydd som direktivet respektive den svenska lagen. Det gäller inte bara när det utomstående landets lag enligt konventionen är tillämplig på grund av reglerna om partsautonomi i art. 3¹⁶¹ utan också när detsamma följer av reglerna om objektivt lagval i art. 4. Däremot berörs de särskilda bestämmelserna om konsumentavtal i art. 5 föga i detta fall, eftersom de åtminstone som regel inte omfattar *time sharing*-avtal (se ovan avsnitt 47 och 55).

61. En tredje variant förekommer i kommissionens förslag till direktiv om försäljning och garantier avseende konsumtionsvaror,¹⁶² som är avsett att

158 EGT 1997 L 144/19. Jfr Jayme/Kohler i IPRax 1996 s. 377, 378 och 1997 s. 385, 388.

159 EGT 1994 L 280/83. Jfr Jayme/Kohler i IPRax 1994 s. 405, 407-8 och 1995 s. 343, 346.

160 Jfr prop. 1996/97:127 s. 42-5, 64.

161 Det har varit vanligt att i *time sharing*-avtal avseende bostadslägenheter i Spanien ta in en parthänvisning till lagen i Isle of Man, vilken intill nyligen saknade regler om ängerrätt m.m.

162 EGT 1996 C 307/8. Jfr Jayme/Kohler i IPRax 1997 s. 385, 388.

skapa en för EU (jämte övriga EES-stater) enhetlig miniminivå för konsumentskyddet på det angivna området. Enligt art. 6.2 i det föreslagna direktivet skall medlemsstaterna, för de fall då avtalet har en nära anknytning till medlemsstaternas territorium, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att konsumenterna inte förlorar det skydd som ges i direktivet »oavsett vilken lagstiftning som är tillämplig på avtalet».

Av sistnämnda formulering framgår att det föreslagna direktivet, i likhet med time sharing-direktivet, är avsett att gripa in mot användningen av en utomstående stats lag som inte når upp till direktivets skyddsnivå, oavsett om en sådan lag är tillämplig på grund av parternas val eller på grund av objektiv anknytning. Bestämmelsen kommer därmed att fortsätta urholkningen av såväl art. 3 och 4 som art. 5 i Romkonventionen. Å andra sidan anges inte (som i time sharing-direktivet) i precisa termer vilken anknytning till EU (EES) som krävs för att direktivet skall »ta över». Vad som förutsätts i denna del anges i vaga ordalag vara att avtalet har »nära anknytning» till medlemsstaternas territorium. Det bäddar för tolkningsproblem och nationella skiljaktigheter vid implementeringen.

62. Över huvud är de berörda direktivbestämmelserna bristfälligt samordnade med Romkonventionens regler. De är också utformade på ett sätt som lagtekniskt lämnar åtskilligt övrigt att önska. De ter sig snåriga och svårtolkade samt synes resa fler problem än de löser. Det är dock inte möjligt att här gå närmare in på dessa problem.¹⁶³

Det kan inte uteslutas att tillämpningen av Romkonventionens regler i fråga om konsumentavtal också i andra fall än de ovan nämnda kan påverkas och modifieras av bestämmelser i utfärdade eller föreslagna direktiv. Bl.a. är det möjligt att vissa sådana bestämmelser kommer att anses som internationellt tvingande i den mening som avses i art. 7 i konventionen.

163 De diskuteras livligt i den kontinentaleuropeiska litteraturen. För en kritisk studie se t.ex. Jayme/Kohler 1995 s. 1-40. I Sverige har en del hithörande frågor behandlats, främst i anslutning till avtalsvillkorsdirektivet, av Bogdan i SvJT 1995 s. 189, särskilt s. 196-200. Se också *idem* i SvJT 1996 s. 37-41.

C. Individuella anställningsavtal¹⁶⁴

a) Inledning

63. Anställningsavtal med internationell anknytning är rätt vanligt förekommande i praktiken. Det rör sig särskilt om fall där en arbetstagare för en längre eller kortare tid sänds ut för att arbeta i ett annat land än anställningslandet eller där den anställde har ett arbete av internationell karaktär, t.ex. som kringresande representant för ett företag med uppdrag att marknadsföra och sälja dess produkter, eller där den anställde utför sitt arbete som »gränsgångare» mellan två länder.

Vid denna typ av avtal gör sig liknande synpunkter gällande som vid konsumentavtal. Det finns ett behov att ge arbetstagaren som den svagare parten i avtalsförhållandet ett visst skydd.

I domsrätts hänseende har den synpunkten beaktats i de särskilda bestämmelser om behörigheten i mål om anställningsavtal som finns i art. 5.1 och art. 17¹⁶⁵ i Bryssel- och Luganokonventionerna. De innebär, med någon förenkling, att talan i sådana mål kan väckas, förutom i svarandens hemviststat enligt den allmänna regeln i art. 2, vid domstol i den ort där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete samt att ett före tvistens uppkomst träffat prorogationsavtal är ogiltigt (enligt Brysselkonventionen dock med undantag för fall där avtalet är till arbetstagarens fördel).¹⁶⁶

När det gäller lagvalet har det tidigare varit avsett att EG-regler skulle utfärdas i form av en förordning. Ett av kommissionen framlagt förslag till en sådan förordning¹⁶⁷ har dock sedermera dragits tillbaka.¹⁶⁸ I stället har lagvalsregler i ämnet tagits in i art. 6 i Romkonventionen. Innehållsmässigt är de påverkade av det nämnda förordningsförslaget. – Speciella bestämmelser som punktvis griper in i lagvalsregleringen i art. 6 finns i den euro-

164 Giuliano/Lagarde s. 25-6; Diamond s. 302-5; Dicey/Morris s. 1302-21; Junker 1992, särskilt s. 157-330; Kassir s. 342-6; Kaye s. 221-38; Lagarde 1991 s. 317-21; Lando i TfR 1979 s. 1-46; Morse 1992 s. 11-21 och i Contract Conflicts s. 143-84; Ruth Nielsen 1997 s. 326-45; Philip 1994 s. 156-9; Plender s. 133-49; Reithmann/Martiny s. 1071-1121.

165 Närmare bestämt art.17.VI i Bryssel- och art. 17.5 i Luganokonventionen.

166 Se Pålsson 1995 s. 83-5, 151.

167 Se kommissionens Proposal for a Council Regulation on the rules of conflict of laws to be applied to labour law in the Community, OJ 1972 C 49/26, och ett år 1976 reviderat förslag, COM (75) 653 final. Förslaget och dess förhållande till (vad som sedermera blev) Romkonventionen kommenteras av Philip i Internationales Recht und Wirtschaftsordnung, Festschrift für F.A. Mann (München 1977) 257-65.

168 OJ 1981 C 307/3.

peiska patentkonventionen samt i EG:s utstationeringsdirektiv (nedan avsnitt 67-68).

b) Tillämpningsområdet för art. 6

64. Som framgår redan av rubriken till art. 6, angår dess bestämmelser enbart individuella anställningsavtal. Kollektivavtal faller utanför; de omfattas fullt ut av konventionens allmänna regler i art. 3 och 4. En annan sak är att bestämmelser i ett kollektivavtal eventuellt – beroende på den lag som anvisas i art. 6 – kan anses inkorporerade i det enskilda anställningsavtalet. En sak för sig är också att hänvisningar till ett kollektivavtal som görs i ett enskilt anställningsavtal kanske kan tolkas som en tyst partshänvisning till den lag som gäller för kollektivavtalet. Detsamma är tänkbart om det på annat sätt än genom en direkt hänvisning står klart att det enskilda anställningsavtalet anknyter till ett kollektivavtal.

Art. 6 innehåller inte någon närmare bestämning av begreppet anställningsavtal. På denna punkt finns det ej oväsentliga skillnader mellan konventionsstaternas nationella rätt. Exempelvis synes begreppet i engelsk rätt vara snävare begränsat än i flertalet andra konventionsstaters rättsordningar. För att undvika att bestämmelsens tillämpningsområde till följd härav kommer att variera mellan staterna är det önskvärt att söka utbilda ett gemensamt begrepp. Det är knappast någon realistisk möjlighet förrän GD har fått behörighet att tolka konventionen. När så har skett förefaller det å andra sidan troligt att GD kommer att verka i den riktningen genom att etablera en konventionsautonom tolkning.

Klart är i alla händelser att art. 6 inte omfattar avtal med självständiga uppdragstagare, t.ex. handelsagenter eller kommissionärer.

c) Tillämplig lag i fall av partshänvisning

65. Oavsett bestämmelserna i art. 3 skall enligt art. 6.1 parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställde berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt art. 6.2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts. Som redan nämnts är denna objektivt tillämpliga lag (skyddslagen) som regel lagen i det land där den anställde vanligtvis utför sitt arbete, se nedan avsnitt 66.

Liksom art. 5.2 i fråga om konsumentavtal innebär art. 6.1 inte att en partshänvisning i ett anställningsavtal skulle vara ogiltig utan bara att den får eller kan få en begränsad verkan. I princip skall den valda lagen tillämpas

fullt ut. Men då detta inte får medföra att den anställde berövas det skydd han åtnjuter enligt tvingande regler i skyddslagen, måste sistnämnda regler tillämpas i kumulation med den den partsvalda lagen eller i vissa fall i stället för motsvarande regler i den lagen. Det sagda gäller även om frågan skulle komma upp till bedömning vid domstol i den konventionsstat vars lag parterna har valt.

De tvingande regler i skyddslagen som skall tillämpas oavsett parternas lagval är i första hand sådana privaträttsliga bestämmelser som är avsedda att skydda den anställdes rättsställning gentemot arbetsgivaren. Hit torde också få räknas regler som vid sidan av det syftet har ett mer allmänt skyddssyfte. Ett exempel är regler som begränsar verkan av konkurrensklausuler, alltså bestämmelser av den typ som för svensk rätts del finns i 38 § avtalslagen. Däremot berörs andra tvingande regler, vilka saknar nämnda specifika skyddssyfte, inte av art. 6.1. Vissa av dem kan dock möjligen kräva beaktande enligt art. 7.

Till den kategori av regler som avses i art. 6.1 hör enligt Giuliano/Lagarde-rapporten¹⁶⁹ inte bara bestämmelser som angår själva anställningsavtalet utan också regler om exempelvis säkerhet och hygien på arbetsplatsen. Sådana bestämmelser måste följaktligen, utifrån denna uppfattning, tillämpas även av domstolar i andra konventionsstater än laglandet. I en del konventionsstater, bland dem Sverige, torde bestämmelser av nämnda slag dock klassificeras som offentligrättsliga. Frågan om deras tillämplighet utanför laglandet kan därför möjligen vara något tvivelaktig, beroende på hur man ställer sig till det generella spørsmålet om offentligrättsliga reglers status enligt konventionen, jämför nedan avsnitt 87-88. Oavsett hur det förhåller sig härmed, kan sådana bestämmelser i vissa fall ges verkan med stöd av art. 7.

Mer okontroversiellt är att art. 6.1 omfattar även sådana skyddsbestämmelser som ingår i kollektivavtal, i den mån dessa avtal gäller med tvingande verkan i det land vars lag är tillämplig på det enskilda anställningsavtalet. Det är således inte möjligt att genom en lagvalsklausul i det enskilda anställningsavtalet beröva den anställde det skydd han i dessa fall åtnjuter enligt kollektivavtalet.

Vad angår det närmare förhållandet mellan den av parterna valda lagen och skyddslagen, kan det uppkomma en del problem av liknande slag som vid konsumentavtal (ovan avsnitt 57), särskilt i fall där de båda inblandade lagarna skyddar den anställde på olika sätt. Antag t.ex. att arbetsgivaren

olagligen har avskedat en anställd samt att den av parterna valda lagen i denna situation ger den avskedade rätt till återanställning (men inte till skadestånd) men att skyddslagen inte tillhandahåller något annat remedium än skadestånd. Enligt bestämmelsens ordalydelse ligger det nära till hands att anta att den avskedade i ett sådant fall kan dra fördel av båda lagarna och därmed få rätt både till återanställning och till skadestånd.¹⁷⁰ Med denna ståndpunkt blir det inte fråga om något val mellan den ena och den andra lagen. Det förefaller emellertid högst tvivelaktigt om en sådan tolkning har varit avsedd eller bör godtas i rättstillämpningen. Att vägande invändningar kan riktas mot den ligger i vart fall i öppen dag. En rimligare tolkning synes vara att *endera* lagen skall tillämpas och att företräde härvid skall ges åt den lag som vid en helhetsbedömning kan anses ge arbetstagaren det bästa skyddet i de hänseenden som är aktuella i målet. Det är också den ståndpunkt som, i något olika varianter, vanligen företräds i litteraturen.¹⁷¹

Enklare är det fallet att de båda lagarna bara på någon enstaka punkt står i strid med varandra. Om t.ex. tiden för uppsägning från arbetsgivarens sida är längre enligt skyddslagen än enligt den partsvalda lagen, måste företräde ges åt den förstnämnda lagens för den anställda mera förmånliga regel och partshänvisningen såtillvida lämnas obeaktad. Skulle det omvänt förhålla sig så att uppsägningstiden är längre enligt den partsvalda lagen, saknas däremot anledning att frångå den lagen.

d) Det objektiva lagvalet

66. Om det inte föreligger någon giltig partshänvisning, gäller lagvalsreglerna i art. 6.2. De tillämpas i stället för bestämmelserna i art. 4 men har liksom dessa bestämmelser enbart karaktär av presumptionsregler. Den lag som utpekats i art. 6.2 får därför vika för lagen i ett annat land, om det av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till det landet.

Huvudregeln i art. 6.2 är att ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt art. 3 skall vara underkastat lagen i det land där den anställda vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete (*lex loci laboris*). Det är således arbetsplatsen – och inte vare sig arbetsgivarens eller den anställdes hemvist

¹⁷⁰ Se von Bar 1991 s. 331-2; Philip 1994 s. 157-8.

¹⁷¹ Frågan behandlas utförligt av Junker 1992 s. 267-82. Se också t.ex. Dicey/Morris s. 1308; Kaye s. 229; Morse 1992 s. 15-16; Plender s. 142-3; Reithmann/Martiny s. 1086-7.

– som normalt betraktas som den starkaste anknytningen i anställningsförhållanden. Mycket ofta kommer den på så sätt bestämda lagen att sammanfalla med *lex fori*, eftersom talan i mål om anställningsavtal enligt art. 5.1 i Bryssel- och Luganokonventionerna kan väckas vid domstolen i den ort där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete. I anslutning till den bestämmelsen (i Brysselkonventionen) har fråga uppkommit var arbete som har utförts i flera länder skall anses »vanligtvis» ha utförts. Härom har GD uttalat bl.a. att bestämmelsen avser »den ort där arbetstagaren har upprättat det faktiska centret för sin yrkesverksamhet och där eller varifrån denne i huvudsak faktiskt uppfyller sina förpliktelser gentemot sin arbetsgivare». ¹⁷² Det uttalandet torde vara vägledande också för tolkningen av art. 6.2 i Romkonventionen.

I avsaknad av särskilda bestämmelser angående sjömän får det sannolikt antas att fartyget är det »land» där deras arbete vanligtvis utförs och att flaggans lag därmed presumeras vara tillämplig på anställningsförhållandet. ¹⁷³ Den lösningen stämmer överens med vad som har antagits i svensk rättspraxis från tiden före Romkonventionen. ¹⁷⁴ Det ligger nära till hands att anta att motsvarande gäller för piloter och andra medlemmar av besättningen på ett flygplan. ¹⁷⁵

Ingenting sägs i art. 6.2 om den för anknytningen relevanta tidpunkten. Avgörande är förmodligen var den anställde vanligtvis utförde sitt arbete när den händelse (uppkomsten av ett lönekrav, avskedandet etc.) ägde rum som är upphovet till tvisten.

Huvudregeln gäller även om den anställde tillfälligt är sysselsatt i ett annat land än det där han vanligtvis utför sitt arbete. Om t.ex. en i Sverige anställd byggnadsarbetare sänds ut för att arbeta i Tyskland några veckor eller månader och avsikten är att han därefter skall återvända till sin svenska arbetsplats, förblir svensk lag tillämplig under den tid arbetet utförs i Tyskland. Om den anställde däremot skickas utomlands för en längre tid, kan det hända att han får anses vanligtvis utföra sitt arbete i det »nya» landet, i så fall med den konsekvensen att presumtionen i art. 6.2 i stället gäller till förmån för det landets lag. Det ligger i sakens natur att problem kan uppkomma vid gränsdragningen mellan tillfälligt och mera stadigvarande

172 Se målet C-383/95 *Rutten mot Cross Medical* REG 1997 I-57, punkt 23. Jfr målet C-125/92 *Mulox v. Geels* [1993] ECR I-4075.

173 Se t.ex. *Mankowski i RabelsZ* 53 (1989) 487-525.

174 *NJA* 1987 s. 885 och *AD* 1989 nr 120.

175 Jfr från tidigare svensk rättspraxis *AD* 1982 nr 82 (f.ö. ett långt ifrån förebildligt motiverat avgörande, jfr *Pålsson i SvJT* 1987 s. 344-5).

arbete i ett visst land.¹⁷⁶ Ytterst får man då falla tillbaka på den möjlighet som finns att grunda lagvalet på den anknytning som i ljuset av de samlade omständigheterna framstår som starkast.

Sistnämnda möjlighet kan aktualiseras också i fall där det inte råder något tvivel om var den anställde vanligtvis utför sitt arbete. Det kan mycket väl hända att de samlade omständigheterna indicerar att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, oftast det land där arbetsgivaren eller den anställde eller båda har sitt hemvist och/eller medborgarskap.¹⁷⁷ Särskilt ligger detta nära till hands i fall där en anställd i ledande ställning är utsänd, om än för en längre tid, för att arbeta hos ett dotterbolag till det bolag som har anställt honom. I den mån avtalet anses ha närmare anknytning till ett annat land än det där den anställde vanligtvis utför sitt arbete, får presumtionen i art. 6.2 vika till förmån för det andra landets lag. I sådana fall kommer denna lag också att fungera som skyddslag gentemot parthänvisningar till en annan lag, se art. 6.1.

Slutligen kan det hända att den anställde är verksam i flera länder, utan att han kan sägas vanligtvis utföra sitt arbete i något av dem.¹⁷⁸ För sådana fall stadgas i art. 6.2 en presumtion till förmån för lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget. Det är således en arbetsgivaranknytning som faller utslaget i dessa speciella fall. Det torde få förutsättas att det verksamhetsställe genom vilket anställningen har kommit till stånd har en viss permanens, t.ex. att verksamheten drivs i form av en filial.

Denna regel kan få betydelse för personer som i sin anställning mer eller mindre permanent befinner sig på resande fot.¹⁷⁹ Som exempel kan nämnas handelsrepresentanter som är anställda för att marknadsföra och sälja ett företags produkter i flera länder samt montörer och servicepersonal som reser runt i världen för att montera eller utföra service på maskiner. Ett annat fall där regeln torde kunna tillämpas är om den anställde utför sitt

176 För vissa fall har en skarpare gränsdragning kommit till stånd genom EG:s utstationeringsdirektiv, se nedan avsnitt 68.

177 Se från tidigare svensk rättspraxis AD 1991 nr 71 och 1995 nr 97. Av intresse i sammanhanget är också generaladvokaten Darmons förslag till avgörande i målen C-72/91 och C-73/91 *Sloman Neptun v. Bodo Ziesemer* [1993] ECR I-887, särskilt s. 922 (punkt 81), jfr Magnus i IPRax 1994 s. 178-80. Se vidare från tysk rättspraxis BAG 24.8.1989, IPRax 1991 s. 407, kommenterat av Magnus i IPRax 1991 s. 382-6; BAG 29.10.1992, IPRax 1994 s. 123.

178 För ett exempel från GD:s rättspraxis rörande Brysselkonventionen se målet 32/88 *Six Construction v. Humbert* [1989] ECR 341.

179 Även en sådan arbetstagare kan dock anses vanligtvis utföra sitt arbete i ett bestämt land, om han har det faktiska centret för sin yrkesverksamhet – sin bostad och sitt kontor – där och regelmässigt återvänder dit efter sina resor. Se de ovan i not 172 citerade rättsfallen.

arbete utanför någon stats jurisdiktion, t.ex. på en oljeplattform på öppna havet. Det är inte heller uteslutet att den kan komma till användning i fråga om besättningar på fartyg och luftfartyg i internationell trafik,¹⁸⁰ såvida det inte anses att registreringslandets (flaggans) lag är avgörande i sådana fall, jämför ovan.

Även i nu berörda fall kan det tänkas att de samlade omständigheterna ger utslag till förmån för en annan lag till vilken avtalet har närmare anknytning, t.ex. den anställdes hemvistlag, än den som presumeras vara tillämplig enligt art. 6.2.

e) Betydelsen av specialkonventioner och EG-rättsakter

67. Den i München år 1973 ingångna europeiska patentkonventionen¹⁸¹ innehåller i art. 60.1 särskilda lagvalsregler för tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare rörande rätt att få europeiskt patent på en av arbetstagaren gjord uppfinning. Innehållsmässigt är dessa bestämmelser snarlika art. 6.2 i Romkonventionen. Sålunda skall tvister av nämnda slag avgöras enligt lagen i den stat i vilken arbetstagaren huvudsakligen är sysselsatt. Om det inte kan fastställas i vilken stat arbetstagaren är huvudsakligen sysselsatt, tillämpas lagen i den stat där det arbetsgivarens driftställe är beläget till vilket arbetstagaren är knuten. En skillnad gentemot Romkonventionen är att dessa bestämmelser har karaktär av fasta regler samt att de inte ger något utrymme för partsautonomi.

I Sverige har motsvarande regler tagits in i 4 § jämförd med 3 § lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttsens område m.m.¹⁸²

68. Av intresse i sammanhanget är vidare Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster.¹⁸³ Det direktivet har till syfte dels att inom sitt

180 Åt denna ståndpunkt lutar Giuliano/Lagarde s. 26. Se också von Bar 1991 s. 388; Lagarde 1991 s. 319.

181 SÖ 1980:2.

182 Jfr prop. 1977/78:1 del A s. 402.

183 EGT 1997 L 18/1. Direktivet, som skall implementeras senast den 16 december 1999, kan sägas ha »auktoriserats» av GD:s avgörande i målet C-113/89 Rush Portuguesa [1990] ECR I-1417, punkt 18. Se om direktivet Moreau i Clunet 1996 s. 889-908; Ruth Nielsen i Festskrift Lando s. 237-57. Särskilt om lagvalsregeln i art. 3 se också Jayme/Kohler 1995 s. 32-5.

tillämpningsområde skapa klarare lagvalsregler än Romkonventionens, dels att genom tvingande regler säkra ett visst minimiskydd för utstationerade arbetstagare och på så sätt motverka »social dumping» samt snedvridning av konkurrensförhållandena mellan företag i olika EU-stater. Direktivet skall tillämpas på företag som är etablerade i en medlemsstat och som i samband med tillhandahållande av tjänster över gränserna utstationerar arbetstagare i en annan medlemsstat. Det får betydelse exempelvis vid byggnads- och anläggningsarbeten eller vid transporter som ett företag i en EU-stat utför i en annan EU-stat, i den mån tjänsterna är förenade med utstationering av arbetskraft i den andra staten. Däremot gäller direktivet inte vid utstationering utan samband med gränsöverskridande tjänsteprestationer och inte i något fall vid utstationering i en stat utanför EU.

Enligt art. 3 i direktivet skall medlemsstaterna se till att nämnda företag på en rad uppräknade områden garanterar arbetstagare som är utstationerade inom deras territorium de arbets- och anställningsvillkor som gäller i den stat där arbetet utförs (dvs. i utstationeringslandet). Denna förpliktelse skall iakttas, oavsett vilken lag som gäller för anställningsförhållandet. Till följd härav kommer många bestämmelser, inte bara av privaträttslig utan också av offentligrättslig art, t.ex. bestämmelser om säkerhet, hälsa och hygien på arbetsplatsen, i utstationeringslandets lag att bli tillämpliga redan från utstationeringsperiodens början, även om anställningsavtalet enligt art. 6 i Romkonventionen lyder under en annan lag (såsom normalt blir fallet om den anställde under utstationeringstiden fortfarande anses vanligtvis utföra sitt arbete i det land från vilket han är utsänd). Meningen tycks vara att utstationeringslandets lag såtillvida skall komplettera, men inte ersätta, den lag som är tillämplig enligt konventionen.¹⁸⁴ Däremot förblir konventionen exklusivt tillämplig i fråga om sådana arbets- och anställningsvillkor som inte omfattas av direktivet; dit hör exempelvis regler om skydd mot uppsägning eller avsked. Detsamma gäller i alla hänseenden vid utstationering som faller utanför direktivets tillämpningsområde.

Direktivet innehåller också (i art. 6) en domsrättsregel av innebörd att talan angående rätt till de arbets- och anställningsvillkor som garanteras i art. 3 kan väckas i den medlemsstat där arbetstagaren är eller har varit utstationerad. Forum och tillämplig lag kommer då att sammanfalla. Bestämelsen påverkar dock inte möjligheten att i enlighet med internationella konventioner om rättslig behörighet väcka talan i en annan stat. Sådana möjligheter kommer i många fall att finnas enligt art. 2, art. 5.1 samt art.

184 Sistnämnda lag förblir tillämplig i den mån den ger arbetstagaren ett bättre skydd.

17 och 18 i Bryssel- och Luganokonventionerna. Även domstolar i andra EU-stater än utstationeringslandet blir emellertid skyldiga att tillämpa det landets lag i de ämnen som anges i art. 3 i direktivet. Det gäller tydligen också i den mån dessa ämnen regleras av offentligrättslig lagstiftning.

69. Slutligen kan det i sammanhanget finnas anledning att peka på rådets förordning nr 1408/71/EEG om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen.¹⁸⁵ Denna förordning innehåller en omfattande reglering av lagvalsfrågor angående social trygghet bl.a. för migrerande arbetstagare.¹⁸⁶ Den behöver dock inte behandlas här, ty den innehåller inga lagvalsregler för anställningsavtal¹⁸⁷ och inverkar därför inte på tillämpningen av art. 6 i Romkonventionen.

185 EGT 1971 L 149/2.

186 För en kommentar till förordningen se Lotta Westerhäll.

187 Jfr från GD:s praxis målet C-196/90 Fonds voor Arbeidsongevallen v. De Paep [1991] ECR I-4815, punkterna 12-13.

VI. Avtalsstatutets räckvidd och gränser

A. Inledning

70. Den lag som enligt art. 3-6 är tillämplig på ett avtal brukar i litteraturen benämnas avtalsstatutet. Vilka frågor angående ett avtal som, närmare bestämt, skall bedömas enligt det statutet anges i art. 10. Härutöver finns det i art. 8-9 och 11-14 bestämmelser i en rad andra ämnen som traditionellt *antingen* har ansetts falla inom avtalsstatutets område men i viss utsträckning kräva särbehandling *eller* ansetts falla utanför avtalsstatutet men ändå böra bedömas, åtminstone delvis, enligt samma lag. Ett exempel är frågor om avtals materiella och formella giltighet. Då avtalsstatutet till betydande del är tillämpligt på dessa och en rad andra spörsmål, har det syntts lämpligt att behandla hela denna materia tillsammans med de frågor som anges i art. 10.

B. Avtalets giltiga tillkomst¹⁸⁸

a) Materiell giltighet

71. Enligt art. 8.1 skall existensen och giltigheten av ett avtal eller en bestämmelse i ett avtal avgöras enligt den lag som skulle tillämpas enligt konventionen, om avtalet eller bestämmelsen var giltig («det presumtiva avtalsstatutet»). En tvist rörande en sådan fråga skall således bedömas enligt samma lag, bestämd enligt reglerna i art. 3-6 i konventionen, som skulle tillämpas om det stod klart att ett giltigt avtal hade kommit till stånd.

Regeln omfattar först och främst frågor huruvida ett avtal över huvud har kommit till stånd mellan parterna. Hit hör allehanda spörsmål angående anbud och accept, exempelvis: Vilken verkan har en »oren» accept av

¹⁸⁸ Giuliano/Lagarde s. 28-32, 33-4; Dicey/Morris s. 1248-59; Kassis s. 405-8, 427-35, 484-5; Kaye s. 269-95, 311-9; Lagarde 1991 s. 326-31 och i Contract Conflicts s. 49-54; Philip 1994 s. 169-73; Plender s. 57-9, 161-6; Reithmann/Martiny s. 186-231, 477-513, 1560-6; Svénné Schmidt s. 181-7.

ett anbud? Kan ett avtal komma till stånd genom konkludent handlande eller genom passivitet från ena partens sida? Har ett anbud eller en accept återkallats i tillräcklig tid för att förhindra uppkomsten av ett avtal? Grovt sett rör det sig om frågor av det slag som för svensk rätts del regleras i 1 kap. avtalslagen. De skall alla bedömas enligt den lag som skulle ha tillämpats om avtalet ostridigt hade kommit till stånd.

För det andra gäller samma grundsats såvitt angår avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder: tvång, svek, ocker, misstag etc. Med någon förenkling kan man säga att det rör sig om frågor av det slag som i svensk rätt regleras av bestämmelserna i 3 kap. avtalslagen. Hithörande spörsmål skall således inte bedömas enligt forumlandets egen lag, om en utländsk lag är avtalsstatut.

Ett begränsat undantag från regeln i art. 8.1 görs i art. 8.2. Enligt den bestämmelsen kan en part åberopa lagen i det land där han har¹⁸⁹ sin vanliga vistelseort för att få fastställt att han inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämmelsen, om det framgår av omständigheterna att det inte skulle vara rimligt att avgöra verkan av hans uppträdande enligt avtalsstatutet. Bestämmelsen är avfattad med tanke på fysiska personer. Den får emellertid antas gälla även för bolag och föreningar etc. Den relevanta anknytningen torde i dessa fall få bestämmas efter samma kriterier som i art. 4.2 (ovan avsnitt 36).

Art. 8.2 är begränsad till frågan om avtalets existens, till skillnad från dess giltighet. Bestämmelsen tar sikte på distansavtal och främst på fall där ett bindande avtal enligt avtalsstatutet kan komma till stånd genom passivitet från ena partens – anbudsgivarens eller anbudsmottagarens – sida.¹⁹⁰ Ett exempel är 6 § 2 st. i den svenska avtalslagen: om den som svarar på ett anbud anser svaret överensstämma med anbudet och om mottagaren måste inse detta, åligger det mottagaren, om han inte vill godta svaret, att utan oskäligt uppehåll ge meddelande därom; underlåter han det, skall avtal i enlighet med svarets innehåll anses ha kommit till stånd. Om det antas att svensk rätt är avtalsstatut men att anbudsgivaren/mottagaren av svaret har sin vanliga vistelseort i ett land vars lag inte föreskriver någon sådan bundenhet på grund av passivitet, kan han efter en skälighetsbedömning från domstolens sida bli fri från avtalet. Vid denna bedömning får hänsyn tas till alla omständigheter i fallet, bl.a. den berörda partens erfarenhet eller brist

189 Trots användningen av presensformen »har» får det med hänsyn till bestämmelsens ändamål antas att det avgörande är var parten *hade* sin vanliga vistelseort när det påstådda avtalet ingicks.

190 Jfr det norska s.k. *Nittedal*-målet, NRt 1924 s. 1181. Se Lando 1981 s. 215-6; Philip 1976 s. 301.

på erfarenhet av internationella förhandlingar och avtal, motpartens förhandlingsstyrka samt eventuella tidigare affärsförbindelser mellan parterna och den praxis de därvid kan ha utbildat mellan sig.

Konventionen förutser inte att det omvänt skulle kunna inträffa att en part på grund av reglerna i sin egen lag blir bunden genom passivitet, om sådan bundenhet inte har uppkommit enligt avtalsstatutet.

Bestämmelserna i art. 8.1 och 8.2 reglerar inte bara huvudavtalets existens och giltighet utan också existensen och giltigheten av en till det avtalet knuten lagvalsklausul, se art. 3.4.

72. Utanför konventionens tillämpningsområde faller sådana frågor rörande ett avtals giltighet som beror på en parts rättskapacitet eller rätts-handlingsförmåga eller på en mellanmans behörighet att binda sin huvudman i förhållande till tredje man, eller på ett bolagsorgans behörighet att binda bolaget; se art. 1.2 a) och f). Valet av tillämplig lag för sådana spörsmål får avgöras enligt varje konventionsstats autonoma lagvalsregler.

Såvitt angår fysiska personers rättskapacitet och rättshandlingsförmåga, griper art. 11 i konventionen dock in med en bestämmelse som begränsar verkan av den lag som är tillämplig på sådana frågor enligt nationella lagvalsregler. När ett avtal har ingåtts mellan personer som befinner sig i samma land, kan enligt nämnda bestämmelse en fysisk person som har rättskapacitet och rättshandlingsförmåga enligt lagen i det landet åberopa bristande rättskapacitet och bristande rättshandlingsförmåga enligt en annan lag, endast om den andra avtalsparten när avtalet ingicks kände till eller borde ha känt till denna brist.

Bestämmelsen har till syfte att skydda omsättningens säkerhet. Den är som synes begränsad till fall där båda parterna vid avtalets ingående befinner sig i samma land. Väsentligen torde den vara av intresse vid avtal som ingås *inter praesentes*, t.ex. vid vanliga butiksköp. Den ger i sådana fall en godtroende medkontrahent ett skydd mot en part som vill åberopa sin bristande rättshandlingsförmåga etc. enligt en utländsk lag, även om denna lag är tillämplig på frågan enligt forumlandets internationella privaträtt. Så t.ex. skyddas en säljare mot att en köpare, som är myndig enligt lagen i det land där avtalet ingicks, kan bestrida sin bundenhet av avtalet på den grunden att han är omyndig enligt tillämplig utländsk lag.¹⁹¹ Som art. 11 är formulerad, står det klart att medkontrahentens goda tro inte behöver styrkas;

191 Däremot utgör bestämmelsen inte något hinder mot att säljaren åberopar denna ogiltighetsgrund.

tvärtom är det den part som åberopar sin bristande rättshandlingsförmåga etc. som bär bevisbördan för att medkontrahenten var i ond tro.

I svensk rätt har det sedan länge funnits delvis motsvarande bestämmelser om skydd för en godtroende medkontrahent i 4 kap. 5 § 2 st. samt 5 kap. 6 § 1 och 2 st. IÄL. Dessa bestämmelser är dock ensidigt utformade, dvs. begränsade till rättshandlingar företagna i Sverige av någon som är omyndig enligt en utländsk lag. De har åtminstone i huvudsak blivit överflödiga i och med att Romkonventionen trätt i kraft i Sverige. De har likväl fått stå kvar i väntan på resultatet av den pågående översynen av IÄL i dess helhet.¹⁹² Även om de inte står i strid med art. 11 i konventionen, innefattar de inom sitt tillämpningsområde en – föga elegant – dubblering av den bestämmelsen. Emellertid skiljer sig art. 11 i konventionen från de berörda reglerna i IÄL på så sätt att den är allsidigt utformad, dvs. skyddar en godtroende medkontrahent även när rättshandlingen har företagits i ett främmande land av någon som är omyndig enligt svensk eller ett tredje lands lag. I den situationen är konventionsbestämmelsen således ensam tillämplig.

Då Romkonventionen viker för andra konventioner (art. 21), kommer art. 11 inte att inkräkta på tillämpningen av art. 17 i den nordiska äktenskapskonventionen (i Sverige: 17 § NÄF). Den bestämmelsen reglerar verkan av nordiska medborgares omyndighet och innehåller inte någon motsvarighet till art. 11 i Romkonventionen. Och såvitt avser förpliktelser som följer av växlar och checkar, vilka enligt art. 1.2 c) faller utanför Romkonventionens tillämpningsområde, gäller 79 § växellagen (1932:130) och 58 § checklagen (1932:131), vilka återspeglar innehållet i 1930 och 1931 års Genèvekonventioner i ämnet. Dessa bestämmelser bygger på en princip liknande den som kommer till uttryck i art. 11 i Romkonventionen men skiljer sig härifrån bl.a. på så sätt att medkontrahentens goda tro är utan betydelse.

b) Giltighet till formen

INLEDNING

73. Regler om avtals och andra rättshandlingars form finns i art. 9. Punkterna 1-4 innehåller allmänna regler härom. I punkterna 5 och 6 ges särskilda regler för vissa konsumentavtal respektive avtal angående fast egendom. Däremot finns det inga speciella regler angående formen för anställ-

¹⁹² Se prop. 1997/98:14 s. 30.

ningsavtal, trots att dessa avtal i andra hänseenden är underkastade regler liknande dem som gäller för vissa konsumentavtal.

Samtliga bestämmelser i art. 9 omfattar också frågan huruvida en med avtalet förenad lagvalsklausul är giltig till formen, se art. 3.4.

Konventionen innehåller ingen definition av begreppet form. I Giuliano/Lagarde-rapporten sägs begreppet omfatta »every external manifestation required on the part of a person expressing the will to be legally bound, and in the absence of which such expression of will would not be regarded as fully effective». ¹⁹³ Typiska exempel är krav på skriftform, bevitning, registrering av avtalet och notariell medverkan.

ALLMÄNNA REGLER

74. Art. 9.1 rör avtal som ingås mellan personer som båda (alla) befinner sig i samma land, typiskt sett avtal inter praesentes. I dessa fall är avtalet giltigt till formen, om det uppfyller formkraven antingen i avtalsstatutet (bestämt enligt art. 3, 4 eller 6) eller i lagen i det land där avtalet ingås. Det är således tillräckligt om avtalet är formgiltigt enligt endera av dessa lagar, även om det är ogiltigt enligt den andra. Denna alternativa tillämpning av *lex causae* och *lex loci actus* stämmer överens med vad som redan tidigare har ansetts gälla i svensk rätt.

Art. 9.2 handlar om avtal som ingås, t.ex. per telefon eller genom utväxling av brev eller fax, mellan personer som befinner sig i olika länder. Ett sådant avtal är giltigt till formen, om det uppfyller formkraven antingen i avtalsstatutet eller i lagen i *något av* de länder där parterna befinner sig vid avtalets ingående. Om ena parten t.ex. befinner sig i USA och den andra i Kina och om parterna kommer överens om att svensk lag skall vara avtalsstatut – något som kan tänkas förekomma om avtalet också innehåller en klausul om tvisteavgörande genom skiljedom i Stockholm – räcker det om antingen amerikansk eller kinesisk eller svensk rätts formkrav har iakttagits. I exemplet innebär det i praktiken att inga formkrav alls kommer att gälla, eftersom svensk rätt saknar sådana krav när det gäller vanliga förmögenhetsrättsliga avtal.

Bestämmelsen i art. 9.2 går som synes långt, möjligtvis längre än vad som tidigare kan ha varit accepterat i svensk rätt, i validerande riktning (*favor negotii*). En fördel med den är särskilt att man i och för lagvalet inte behöver ta ställning till den ofta vanskliga, och just av lagvalet beroende, frågan var ett avtal inter absentes skall anses ha ingåtts.

I art. 9.3 behandlas det fall att avtalet ingås av en representant för en part. I detta fall är det land där representanten handlar det relevanta landet vid tillämpningen av art. 9.1 och 9.2. Även om parterna själva befinner sig i olika länder, blir art. 9.1 därför tillämplig om en representant för ena parten befinner sig i samma land som den andra parten eller dennes representant och ingår avtalet där. En förutsättning för tillämpningen av art. 9.3 är naturligt nog att representanten är behörig att ingå avtalet för huvudmannens räkning.

Art. 9.4 gäller ensidiga rättshandlingar som avser ett existerande eller ett framtida (»contemplated») avtal. Till den förra kategorin hör t.ex. en uppsägning, en reklamation eller en förklaring om hävning av avtalet, till den senare anbudet och accepten. Sådana rättshandlingar bedöms enligt samma principer som själva avtalet: rättshandlingen är giltig till formen, om den uppfyller formkraven antingen i den lag som gäller för eller skulle gälla för avtalet (avtalsstatutet eller det presumtiva avtalsstatutet) eller i lagen i det land där rättshandlingen företogs.

Ett särskilt problem kan uppkomma i fall av *dépeçage* enligt art. 3.1 eller 4.1. Då det i sådana fall finns mer än ett avtalsstatut, är frågan vilket av dem som är relevant (som alternativ till *lex loci actus*) i och för bedömningen av avtalets formgiltighet enligt art. 9.1-4. Närmast till hands ligger väl att ge företräde åt den lag som är tillämplig på den del av avtalet vars formella giltighet är omtvistad.¹⁹⁴ Det bör i alla händelser gälla om det rör sig om ett komplext avtal vars olika delar är underkastade skilda lagar.

Ett annat specialfall föreligger vid byte av avtalsstatut på grund av ett efterföljande lagval enligt art. 3.2 (ovan avsnitt 30). Såvitt formfrågan ankommer på *lex causae*, är det i detta fall tillräckligt om antingen den ursprungligen tillämpliga eller den i efterhand valda lagens formkrav har iakttagits.

Slutligen bör påpekas att avvikelser från det liberala regelsystemet i art. 9.1-4 eventuellt kan komma i fråga med stöd av bestämmelserna om internationellt tvingande regler i art. 7. Inte minst ligger det nära till hands vid anställningsavtal, om arbetsplatsens lag innehåller bestämmelser av sådant slag.¹⁹⁵

194 Jfr Giuliano/Lagarde s. 30 (vars ståndpunkt dock förefaller något oklar). Se emellertid Kaye s. 283, som hävdar att det för avtalets giltighet till formen bör vara tillräckligt om formkraven i något av avtalsstatuten är uppfyllda. Likaså Peter Arnt Nielsen s. 534.

195 Jfr Giuliano/Lagarde s. 31-2.

VISSA KONSUMENTAVTAL

75. Enligt art. 9.5 skall bestämmelserna i art. 9.1-4 inte tillämpas på avtal som omfattas av art. 5 och som har ingåtts under de omständigheter som anges i art. 5.2, dvs. där avsedda konsumentavtal. Huruvida ett sådant avtal är giltigt till formen avgörs enligt lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort. Det är samma lag som enligt art. 5.3 utgör det objektivt bestämda avtalsstatutet för hithörande avtal. Ett utländskt företag som bedriver hemförsäljning till konsumenter här i landet har således att iaktta de bestämmelser som finns i 4 § hemförsäljningslagen (1981:1361) även till den del dessa bestämmelser kan anses röra avtalets form, däribland kravet på överlämnande eller översändande av en ångerhandling.

Regeln gäller undantagslöst för de konsumentavtal som omfattas av den. Någon alternativ möjlighet att återopa lagen i det land där avtalet ingicks finns inte i dessa fall. Ej heller har en partshänvisning någon betydelse såvitt angår formkraven för här avsedda avtal.

Art. 9.5 är inte tillämplig på konsumentavtal som faller utanför art. 5 eller som inte har ingåtts under de i art. 5.2 förutsatta omständigheterna. I dessa fall gäller de allmänna reglerna i art. 9.1-4.

VISSA AVTAL ANGÅENDE FAST EGENDOM

76. Enligt art. 9.6 skall, oavsett punkterna 1-4 i samma artikel, ett avtal som avser sakrätt eller nyttjanderätt till fast egendom vara underkastat sådana tvingande formkrav som ställs enligt lagen i det land där egendomen är belägen, om sådana krav ställs enligt den lagen oavsett i vilket land avtalet har ingåtts och oavsett vilken lag som gäller för avtalet.

Utgångspunkten är att art. 9.1-4 i princip gäller även för här avsedda typer av avtal. Det innebär att det är tillräckligt att iaktta de formkrav som föreskrivs antingen i avtalsstatutet – vilket i dessa fall, i avsaknad av partshänvisning, presumeras vara lagen i det land där den fasta egendomen är belägen, se art. 4.3 – eller i lagen i det land där avtalet ingicks. Men av art. 9.6 följer att en avvikelse härifrån måste göras i den mån lagen i det land där den fasta egendomen är belägen innehåller formföreskrifter som är *internationellt tvingande* i den meningen att de gör anspråk på tillämpning oavsett var avtalet har ingåtts och oavsett vilken lag som principiellt är tillämplig på avtalet. Huruvida ett formkrav har sådan karaktär måste avgöras enligt den ifrågavarande lagen själv, således av svensk rätt om den fasta egendomen är belägen i Sverige och av utländsk rätt om egendomen är belägen utomlands.

Här liksom vid tillämpningen av art. 7 kan det dock vara svårt att identifiera de regler som skall räknas till kategorin internationellt tvingande, jämför nedan avsnitt 89-90. Från svensk rätt kan som exempel nämnas de formkrav som gäller vid överlåtelse av fast egendom eller bostadsrätt, se 4 kap. 1 § jordabalken respektive 6 kap. 4 § bostadsrättslagen (1991:614). Högst sannolikt måste dessa formkrav iakttas vid överlåtelse av sådan egendom belägen i Sverige, även om avtalet har ingåtts utomlands och även om överlåtelsen – på grund av bestämmelserna i art. 3 eller art. 4.5 – materiellt hör under en utländsk lags herravälde.¹⁹⁶

Art. 9.6 är begränsad till avtal om sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom. För andra slag av avtal angående fast egendom tillämpas de allmänna reglerna i art. 9.1-4 utan inskränkning.

C. Avtalets innehåll och verkan¹⁹⁷

77. Som avtalsstatutets kärnområde kan man beteckna de frågor som räknas upp i art. 10.1. Där sägs att den lag som är tillämplig enligt art. 3-6 och 12¹⁹⁸ »särskilt» skall reglera dessa frågor. Formuleringen innebär att uppräknningen inte är uttömmande. Saken kan också uttryckas så att art. 10.1 anger avtalsstatutets minimiområde, dvs. de frågor som ovillkorligen skall bedömas enligt det statutet, men inte utgör något hinder för att även andra frågor hänförs till samma lag. I själva verket bör avtalsstatutet anses tillämpligt på alla frågor om parternas inbördes rättigheter och skyldigheter på grund av avtalet, i den mån de inte uttryckligen är undantagna enligt andra bestämmelser i konventionen. Den närmare innebörden härav får tills vidare, i väntan på att protokollen om GD:s tolkningsbehörighet träder i kraft, avgöras av varje konventionsstats domstolar på egen hand.

78. Till de frågor som skall avgöras enligt avtalsstatutet hör till en början avtalets *tolkning*.¹⁹⁹ Härefter inbegrips såväl allmänna tolkningsmetoder som speciella regler om tolkningen av vissa termer eller klausuler. Till den förra kategorin kan räknas exempelvis spørsmål huruvida en objektiv eller en

196 Se prop. 1996/97:127 s. 44. Jfr om rättsläget före Romkonventionen Bogdan, IPR s. 229-30; Nial s. 48.

197 Giuliano/Lagarde s. 32-3; Dicey/Morris s. 1259-71; Kassiss s. 408-22; Kaye s. 297-310; Lagarde i *Contract Conflicts* s. 49, 54-7; Philip 1994 s. 166-9; Plender s. 169-77; Reithmann/Martiny s. 231-62, 266-90, 325-7.

198 Angående art. 12 se nedan avsnitt 83-84.

199 Se härom vidare Lando 1981 s. 257-61.

subjektiv tolkningsstil skall anläggas, huruvida ett avtal får tolkas i ljuset av tidigare eller efterföljande förhandlingar eller skriftväxling mellan parterna, huruvida »implied terms» får intolkas i ett avtal samt huruvida standardavtal in dubio skall tolkas *contra stipulatorem*. Till den senare kategorin hör t.ex. frågor om tolkningen av olika leveransklausuler (fob, cif, fritt levererat etc.) i ett köpavtal.

Särskilda problem kan uppkomma om avtalet är skrivet på ett annat språk än det som är gängse i det land vars lag utgör avtalsstatut, t.ex. om ett avtal mellan två svenska rättssubjekt och lydande under svensk lag är avfattat på engelska språket.²⁰⁰ Som regel bör tolkningen även i dessa fall ske med hjälp av avtalsstatutet, i exemplet alltså svensk rätt.²⁰¹ Om parterna har använt sig av ett standardformulär eller standardvillkor som har sitt ursprung i engelsk rätt, kan det dock under vissa omständigheter vara indicerat att anlita engelsk rätt för tolkningen av enskilda termer eller klausuler i avtalet, även om en annan lag är avtalsstatut.²⁰² Art. 10.1 a) i konventionen lägger inga hinder i vägen för att så sker, om det är förenligt med avtalsstatutet. Ej heller kan förfarandet anses stå i strid med det i art. 15 nedlagda förbudet mot renvoi. Det är också tänkbart att parterna uttryckligen eller konkludent har avtalat att tolkningen skall ske enligt en annan lag än den som i övrigt är tillämplig på avtalet, i så fall en form av *dépeçage* som är tillåten enligt art. 3.1.

79. Till avtalsstatutet hänförs vidare frågor om avtalets *fullgörelse*. Enligt avtalsstatutet skall det således avgöras *vad* som skall presteras, *vem* som skall prestera, *till vem* prestationen skall ske samt *var* och *när* prestationen skall utföras. I Giuliano/Lagarde-rapporten²⁰³ nämns som exempel på hithörande frågor: den omsorg med vilken prestationen skall utföras; villkor som gäller platsen och tiden för fullgörelsen; i vilken utsträckning prestationen kan fullgöras av någon annan än gäldenären; villkoren i övrigt för avtalets uppfyllelse såväl i allmänhet som vad avser särskilda typer av förpliktelser (solidariska förpliktelser, alternativa förpliktelser, delbara och odelbara förpliktelser, penningförpliktelser); samt, i fråga om penningförpliktelser, huruvida betalningen har befriande verkan för gäldenären, hur betalningen skall avräknas i fall där borgenären har flera fordringar mot gäldenären, kvittering m.m.

200 Om hithörande frågor i skandinavisk rättspraxis se Selvig i TfR 1986 s. 1-26.

201 Jfr från svensk rättspraxis NJA 1917 s. 73 (målen I: B och C) och 1971 s. 474.

202 Jfr NJA 1954 s. 573.

203 S. 32-3.

När det gäller sättet för fullgörelse och åtgärder med anledning av bristande fullgörelse, skall hänsyn dock tas till lagen i det land där fullgörelsen äger rum (*lex loci solutionis*), se art. 10.2. Stor osäkerhet råder om hur denna kategori av frågor (»manner of performance») skall avgränsas.²⁰⁴ Allmänt kan sägas att den omfattar uppfyllelsens modaliteter, till skillnad från förpliktelseernas substans. Det rör sig om diverse detaljfrågor där det av praktiska skäl är nödvändigt att beakta lagen på fullgörelseorten. Som exempel på sådana frågor kan nämnas

- sättet för undersökning av levererade varor, eventuellt också skyldigheten att ta värd om levererade varor som avvisas (men inte t.ex. skyldigheten att reklamera, vilket är en »substansiell» förpliktelse som måste bedömas enligt avtalsstatutet);
- huruvida en skuld kan betalas i lokal valuta, trots att den är uttryckt i en annan valuta (jämför 7 § skuldebrevslagen);
- vid vilka tider på dygnet fullgörelse kan ske och vilka dagar som är helgdagar (med den verkan att hinder för fullgörelse föreligger); samt
- (inom sjörätten) vid vilken tidpunkt liggetid börjar löpa i lastnings- eller lossningshamnen.

Art. 10.2 innebär emellertid ingalunda att avtalsstatutet helt skulle skjutas åt sidan till förmån för *lex loci solutionis* ens i frågor av nämnda slag. Konventionstexten säger bara att hänsyn skall tas (»regard shall be had») till fullgörelseortens lag. Den formuleringen ger domstolarna ett spelrum för bedömningar. Meningen tycks snarast vara att *lex loci solutionis* i mån av behov skall *beaktas* inom ramen för tillämpningen av avtalsstatutet och eventuellt medföra vissa modifikationer av reglerna i sistnämnda lag. Om *lex loci solutionis* saknar speciella regler som det av praktiska skäl är nödvändigt att ta hänsyn till, synes avtalsstatutet böra komma till användning också på spörsmål om fullgörelsens modaliteter.²⁰⁵

I sammanhanget bör erinras om att lagvalet för internationella köp av lösa saker i Sverige regleras av 1955 års köpkonvention och IKL. I art. 4 i

204 Se Lando 1981 s. 264-5. Jfr Kaye s. 302, som föreslår att begreppet begränsas till »those legal obligations which have the *closest possible proximity to actual physical performance of the main substance of the contract*, and which thereby touch and concern the established methods of conducting social and economic intercourse in the society in which such performance is to take place, the closest analogy from a different sphere being that of proper classification of marital ceremonial formalities for regulation according to *lex loci celebrationis*».

205 Se Philip 1994 s. 167.

köpkonventionen och i 5 § IKL föreskrivs i fråga om sättet för undersökning av gods m.m. att lagen i det land där undersökningen skall äga rum *skall tillämpas*, om ej annat uttryckligen har avtalats. Den bestämmelsen har stor likhet med, men skiljer sig ändå tydligt från, art. 10.2 i Romkonventionen. Ty det är skillnad mellan att »tillämpa» och att »ta hänsyn till» undersökningslandets (fullgörelselandets) lag. Dessutom har parterna enligt köpkonventionen möjlighet att avtala bort undersökningslandets lag; något motsvarande stadgas i vart fall inte uttryckligen i Romkonventionen.

Det bör slutligen påpekas att formen för viljeförklaringar som avges som led i fullgörelsen av ett avtal är att bedöma enligt den alternativa lagvalsregel som finns i art. 9.4 (ovan avsnitt 74).

80. Till avtalsstatutets tillämpningsområde hör också *följderna av avtalsbrott*. Hit räknas t.ex. frågor om naturaluppfyllelse, hävning av avtalet, avhjälpande av fel, omleverans, prisavdrag, skadestånd och moraräntor. Detta gäller dock med två, främst från brittisk sida påkallade, begränsningar:

Den första är av generell natur och innebär att domstolen inte i något fall behöver gå utanför ramen för de befogenheter den har enligt sina egna processuella regler. Ett exempel är att en domstol som enligt sin egen lag är förhindrad att döma till naturaluppfyllelse inte är skyldig att meddela en sådan dom, även om detta är möjligt enligt en som avtalsstatut tillämplig främmande lag.

Den andra begränsningen är mera speciell och går ut på att uppskattning av skada skall bedömas enligt avtalsstatutet endast i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler. I en del länders rättssystem, främst inom common law-världen, anses skadeståndsberäkning i princip som ett rent faktiskt spørsmål som inte är underkastat rättslig reglering. I svensk rätt synes frågor om beräkning av skadestånd vid avtalsbrott däremot på det hela taget få karakteriseras som styrda av rättsregler. När svensk rätt är avtalsstatut, skall dess – skrivna och oskrivna – regler om skadeståndsberäkning därför komma till användning. Motsvarande gäller när en utländsk lag är avtalsstatut, i den mån den lagen behandlar skadeståndsberäkning som ett rättsligt spørsmål. Till de regler i avtalsstatutet som kräver beaktande i sammanhanget hör regler om ansvarsbegränsning (av det slag som finns bl.a. inom transporträtten) samt regler som tillåter parterna att i förväg avtala om ett specificerat skadeståndsbelopp vid avtalsbrott.

81. Avtalsstatutet reglerar vidare *förpliktelseernas upphörande* eller, som det heter i art. 10.1 d), »olika sätt att få förpliktelseerna att upphöra, samt preskription och andra rättighetsförluster som följer av utgången av en frist».

En avtalsförpliktelse kan upphöra på många sätt: genom fullgörelse av förpliktelsen, genom eftergift, novation, hävning (uppsägning) av avtalet, på grund av omöjlighet att uppfylla avtalet, genom konfusion etc. Alla hit hörande frågor är att bedöma enligt avtalsstatutet.

I bestämmelsen slås uttryckligen fast att detsamma skall gälla preskription (liksom preklusion). Därmed förkastas den rivaliserande uppfattningen att preskription skulle vara ett processrättsligt institut och lyda under *lex fori*. Konventionens ståndpunkt stämmer överens med vad som redan tidigare antagits i flertalet av konventionsstaternas nationella rätt, bl.a. i svensk rätt.²⁰⁶ Detsamma gäller sedan en tid tillbaka i engelsk rätt, där det processuella synsättet tidigare varit rådande.²⁰⁷

Också kvittning är ett sätt att bringa en förpliktelse till upphörande och måste bedömas enligt avtalsstatutet. Ett problem är dock att man vid kvittning har att göra med två fordringar som kan lyda under skilda lagar. En möjlighet är då att låta avtalsstatutet för huvudfordringen, dvs. den fordran mot vilken kvittningsyrkandet framställs, vara ensamt avgörande.²⁰⁸ På minst lika goda grunder kan det dock hävdas att båda fordringarnas avtalsstatut bör tillämpas kumulativt, dvs. så att *lex causae* för huvudfordringen får avgöra huruvida, under vilka förutsättningar och med vilken verkan den fordringen kan kvittas bort, medan motsvarande frågor beträffande motfordringen får avgöras enligt *lex causae* för den fordringen.²⁰⁹ Konventionstexten ger inte någon ledning för valet mellan dessa båda lösningar.

Vad som här har sagts om kvittning avser *tvungen* kvittning. Om kvittningen sker genom frivillig överenskommelse mellan parterna, är denna överenskommelse liksom andra avtal underkastad sitt eget avtalsstatut bestämt enligt reglerna i art. 3-6 (jämte formreglerna i art. 9).

206 Se NJA 1930 s. 692, 1984 s. 25 och 1994 s. 439. Ett delvis mera skenbart än verkligt undantag från denna ståndpunkt finns i 19 kap. 1 § 6 st. sjölagen: preskription av vissa uppräknade fordringar skall här i landet bedömas enligt svensk lag, även om en utländsk lag i övrigt är tillämplig på rättsförhållandet. Denna bestämmelse och dess föregångare har i stor utsträckning sin bakgrund i olika sjörättsliga konventioner (jfr prop. 1973:137 s. 150-1), vilka har företräde framför Romkonventionen. I den mån bestämmelsen saknar sådan bakgrund och såvitt den avser avtalsgrundade fordringar, måste den dock vika för Romkonventionens regel.

207 Se Foreign Limitation Periods Act 1984; Cheshire/North s. 79-81.

208 Jfr Bogdan, IPR s. 227; Nial s. 50.

209 Se Lando 1981 s. 282 och i Festskrift till Knut Rodhe (Stockholm 1976) s. 311-28.

82. Slutligen skall *följdena av avtalets ogiltighet* likaledes bedömas enligt avtalsstatutet. Hit hör bl.a. frågor om återgång av redan erlagda prestationer enligt avtalet samt spørsmål om obehörig vinst.

Under förhandlingarna om konventionen riktades främst från brittisk sida kritik mot denna bestämmelse på den grunden att ogiltighetspåföljder enligt brittisk uppfattning inte är av avtalsrättslig natur. Som resultat av denna kritik infördes i art. 22.1 b) en rätt för konventionsstaterna att reservera sig mot bestämmelsen. Den möjligheten har utnyttjats av Italien och Storbritannien. Reservationerna är utan betydelse för tillämpningen av bestämmelsen i andra konventionsstater, bland dem Sverige, som inte har gjort motsvarande reservation.

D. Cession och subrogation

a) Inledning

83. Art. 12 och 13 handlar om partsbyte på borgenärssidan i ett fordringsförhållande. I art. 12 regleras fall av överlåtelse av en fordran genom avtal (cession), i art. 13 fall av fordringsövergång enligt legala regler (subrogation eller *cessio legis*). Bestämmelserna har inte, eller i vart fall inte i främsta rummet, karaktär av självständiga lagvalsregler, även om man kan få det intrycket av art. 10.1, där art. 12 jämföras med art. 3-6. Snarare innefattar de en precisering av hur konventionens egentliga lagvalsregler skall tillämpas i hithörande fall, vilka karakteriseras av att (minst) tre parter är involverade. Det är anledningen till att reglerna behandlas i detta sammanhang.

Det kan anmärkas att konventionen inte innehåller några motsvarande regler om lagvalet vid partsbyte på gäldenärssidan (»överlåtelse av skuld»). I Giuliano/Lagarde-rapporten²¹⁰ förklaras detta med att problemet är nytt och att osäkerhet råder om dess lösning.

b) Cession²¹¹

84. Art. 12 innehåller regler dels om förhållandet mellan överlåtaren (cedenten) och förvärvaren (cessionarien) av en fordran, dels om verkan av

210 S. 35.

211 Giuliano/Lagarde s. 34-5; von Bar 1989 s. 462-76; Kassis s. 422-3; Kaye s. 321-6; Lagarde 1991 s. 335-6; Philip 1994 s. 173-4; Plender s. 177-8; Reithmann/Martiny s. 291-304; Sinay-Cytermann i Rev.crit.d.i.p. 1992 s. 35-60.

överlåtelsen i förhållande till gäldenären (cessus). Däremot har bestämmelsen ingenting att säga om sakrättsliga frågor, bl.a. om förvärvarens skydd mot överlåtarens borgenärer eller vid dubbelöverlåtelse. Sådana spørsmål faller utanför konventionen.

En förutsättning för tillämpligheten av art. 12 är att överlåtelsen av fordringen har skett genom ett avtal. Däremot behöver den överlåtna fordringen inte vara grundad på avtal. Den kan också avse anspråk på legal grund, däribland fordringar på utomobligatoriskt skadestånd. Man kan t.ex. tänka sig att en person frivilligt har ersatt den skadelidande för hans förlust och i samband därmed genom avtal fått den skadelidandes anspråk mot skadevällaren överlåtet på sig.

Art. 12.1 slår fast vad som skulle gälla även denna bestämmelse förutan, nämligen att överlåtarens och förvärvarens inbördes förpliktelser vid överlåtelse av en fordran skall bestämmas enligt den lag som enligt konventionen är tillämplig på avtalet mellan överlåtarens och förvärvaren. Det innebär att art. 3 och 4 skall komma till användning, dock med förbehåll för att formfrågor skall bedömas enligt art. 9. Om parterna inte har träffat en giltig överenskommelse om lagvalet, blir det därför som regel avgörande vem av dem som kan anses svara för den för avtalet karakteristiska prestationen. Härtill kan anmärkas att en fordringsöverlåtelse vanligen, om än inte alltid, utgör vederlag för någon annan prestation som mycket väl kan vara den som ger avtalet dess karaktär.

Den på cessionen tillämpliga lagen bestäms således oberoende av vilken lag som gäller för den överlåtna fordringen. Så t.ex. lyder en fordran som grundar sig på ett konsumentavtal ofta under konsumentens lag; men om borgenären överlåter fordringen till ett factoringföretag blir normalt factoringföretagets lag tillämplig på den transaktionen. Sistnämnda lag blir avgörande bl.a. för frågan huruvida överlåtelsen är fullbordad (parterna emellan) redan i och med själva avtalet eller huruvida det dessutom krävs någon publicitetsåtgärd e.d., liksom för spørsmålet om överlåtarens svarar för fordringens existens och bonitet.

Däremot skall den lag som gäller för den överlåtna fordringen tillämpas på de frågor som anges i art. 12.2, nämligen

- fordringens överlåtbarhet, dvs. huruvida fordringen över huvud kan överlåtas med laga verkan och de inskränkningar häri som förekommer i lag (t.ex. när det gäller ej förfallna fordringar på lön, försäkringsersättning, ideellt skadestånd eller underhåll) eller kan göras genom avtal;

- förhållandet mellan förvärvaren och gäldenären, bl.a. gäldenärens rätt att göra invändningar grundade på fordringens uppkomst, förändring eller upphörande;
- de förutsättningar under vilka överlåtelsen kan göras gällande mot gäldenären, t.ex. huruvida det krävs denuntiation eller någon annan publicitetsåtgärd, huruvida gäldenären har rätt till kvittning för en motfordran hos överlåtaren samt huruvida han som villkor för betalning kan kräva att skuldebrevet (om det finns ett sådant) återställs; samt
- frågan om en prestation av gäldenären befriar honom från hans förpliktelser, t.ex. i fall då gäldenären trots överlåtelsen har erlagt betalning till överlåtaren.

Överlåtelsen har således ingen inverkan på lagvalet för den fordran som har överlåtits. Regeln bygger på tanken att gäldenärens rättsställning inte skall kunna förändras till följd av ett borgenärsbyte.

Det kan tilläggas att de i art. 12 fastslagna principerna stämmer väl överens med vad som redan tidigare har antagits gälla i svensk rätt.²¹²

Förpliktelser som följer av växlar, checkar och löpande skuldebrev faller utanför konventionen, se art. 1.2 c). Art. 12 är följaktligen inte tillämplig på överlåtelse av sådana värdepapper.

Slutligen kan antecknas att en särskild konvention med enhetliga materiella regler om internationell factoring har ingåtts i Ottawa 1988.²¹³ Den har tillträtts, förutom av vissa stater utanför EU, av Frankrike och Italien.

c) Subrogation²¹⁴

85. Art. 13.1 handlar om den situationen att en person (borgenären) har en avtalsgrundad fordran mot en annan person (gäldenären) och en tredje person är skyldig att prestera till borgenären eller redan har presterat till denne till uppfyllelse av sin skyldighet. Frågan är om den tredje personen (t.ex. en borgensman) då har regressrätt, dvs. en legal rätt att mot gäldenären helt

212 Jfr Nial s. 70-3.

213 Convention on International Factoring, publicerad i *RabelsZ* 53 (1989) 733 och kommenterad av Rebmann i *RabelsZ* 53 (1989) 599-621. Under vissa omständigheter kan denna konvention bli tillämplig även i en stat som inte har tillträtt den, om lagen i en fördragslutande stat är *lex causae* enligt reglerna i Romkonventionen eller i 1955 års köpkonvention. Se Ferrari i *RIW* 1996 s. 181-8.

214 Giuliano/Lagarde s. 35; von Bar 1989 s. 476-84; Kassis s. 423-5; Kaye s. 327-30; Lagarde 1991 s. 336-7; Philip 1994 s. 174-5; Reithmann/Martiny s. 304-11.

eller delvis utöva de rättigheter som borgenären hade mot gäldenären enligt tillämplig lag i förhållandet dem emellan. Den frågan skall enligt art. 13.1 avgöras enligt den lag som gäller för den tredje personens skyldighet att prestera till borgenären.

Exempel: Ett svenskt bolag har gått i borgen för ett danskt bolags skuld till en dansk bank. I förhållandet mellan det danska bolaget och banken gäller dansk rätt. Men borgensförbindelsen lyder under svensk lag, antas det, på grund av bestämmelserna i art. 3 eller art. 4.2. Om det svenska bolaget nu infriar sin på svensk lag grundade förpliktelse att betala skulden, följer det av art. 13.1 att svensk lag skall tillämpas också på frågan huruvida och på vilka villkor det svenska bolaget på grund härav träder i den danska bankens ställe som fordringsägare mot det danska bolaget och får rätt att överta eventuella säkerheter som kan ha ställts för skulden.

Enligt art. 13.2 gäller samma regel när flera personer har samma avtalsförpliktelse och en av dem har fullgjort prestationen till borgenären. Ett enkelt exempel är att flera gäldenärer är solidariskt ansvariga för en skuld och en av dem har betalat hela skulden.

Reglerna i art. 13 innebär tydligen att frågan om subrogation kan komma att bedömas enligt en annan lag än den som gäller för den fordran subrogationen avser. Det har, väl med rätta, ansetts naturligt att den lag som förpliktar en person att infria en annan persons skuld också bör få bestämma hans rätt till regress gentemot gäldenären.

Till skillnad från art. 12 är art. 13 uttryckligen begränsad till fall där den fordran som har infriats av en tredje person är grundad på avtal. Art. 13 är därför inte tillämplig t.ex. i fall där ett försäkringsbolag har betalat ut ersättning för en utomobligatorisk skada och fråga uppkommer om bolagets regressrätt mot skadevällaren. Bestämmelsen torde dock kunna användas analogt i fall av sådant slag.²¹⁵ I sammanhanget bör påpekas att det finns särskilda offentligrättsliga bestämmelser om fall där en person har uppburit förmåner enligt lagstiftning om social trygghet och den institution som har betalat ut ersättningen vill rikta regresskrav mot en ersättningskyldig tredje part; se art. 93 i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämp-

215 Jfr från svensk rättspraxis NJA 1990 s. 734, där HD – under hänvisning till vad som stadgas för regressanspråk i kontraktsförhållanden enligt art. 13 i Romkonventionen – fann den lag som reglerade försäkringsavtalet (tysk rätt) böra komma till användning också i fråga om försäkringsbolagets regresskrav. – I Tyskland har man vid införlivandet av konventionen helt enkelt strukit den begränsning till fordringar grundade på avtal som finns i art. 13; se art. 33.III EGBGB.

ningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen.²¹⁶

Vidare gäller art. 13 bara om en tredje man enligt lag eller avtal är *skyldig* att fullgöra prestationen. Den är således inte tillämplig om prestationen utförs frivilligt.²¹⁷ I sådana fall bör subrogationsfrågan förmodligen bedömas enligt den lag som gäller för den betalda fordringen.

Den nye borgenären kan naturligt nog inte komma i en bättre ställning än den ursprunglige borgenären hade, lika litet som gäldenärens rättsställning kan få försämrats till följd av subrogationen. Liksom vid cession enligt art. 12 påverkas därför inte valet av tillämplig lag för den fordran som har subrogerats. Den lag som var tillämplig i förhållandet mellan den ursprunglige borgenären och gäldenären kommer att gälla också i förhållandet mellan den nye borgenären och gäldenären. Om gäldenären enligt den lagen kan göra invändningar exempelvis om preskription eller kvittning, är han således oförhindrad att framställa sådana invändningar även efter borgenärsbytet.

Slutligen kan det hända att det – förutom fordringsförhållandet mellan (den ursprunglige) borgenären och gäldenären samt en tredje persons förpliktelse gentemot borgenären att infria skulden – finns ett särskilt avtal, t.ex. ett uppdrags- eller tjänsteavtal, mellan gäldenären och den tredje personen som reglerar deras mellanhavande. Ett sådant avtal får bedömas självständigt och tillämplig lag bestämmas enligt art. 3 eller 4. Eventuella spänningar mellan denna lag och den lag som gäller för subrogationen får lösas med hjälp av vanliga tolkningsprinciper. Sådana problem kan f.ö. uppkomma även om en och samma lag är tillämplig på samtliga rättsförhållanden i »triangelndramat».

E. Vissa bevisfrågor²¹⁸

86. Bevisfrågor och andra processuella frågor faller i allmänhet utanför konventionen, se art. 1.2 h). De är som regel att bedöma enligt *lex fori*.

216 EGT 1971 L 149/2. Se Lotta Westerhäll s. 504.

217 T.ex. om en borgenär frivilligt betalar en skuld som hans gäldenär har till en annan borgenär (något som han kan ha ekonomiskt intresse av att göra för att inte riskera att hans egen fordran blir nödlidande). Bestämmelser om subrogation i sådana fall finns t.ex. i franska Code civil art. 1251, i schweiziska Obligationenrecht art. 110 och i tyska BGB § 268.

218 Giuliano/Lagarde s. 35-7; Dicey/Morris s. 1209, 1257; Kassis s. 485-90; Kaye s. 331-41; Philip 1994 s. 175-6; Plender s. 166-7; Reithmann/Martiny s. 263-6.

Såvitt angår *bevisbördan*, stadgas ett begränsat undantag härifrån i art. 14.1. Där sägs det att den lag som enligt konventionen gäller för ett avtal skall tillämpas även i den mån den för avtalsrättsliga förhållanden uppställer rättsliga presumtioner eller fördelar bevisbördan.

Det rör sig här om presumtions- och bevisbörderegler som är speciella för avtal eller för en viss typ av avtal, till skillnad från allmänna bevisbörderegler (t.ex. av innebörd att en parts påståenden om faktiska omständigheter skall godtas om de inte bestrids av motparten). Sådana bestämmelser, t.ex. om omvänd bevisbörda, utgör ett i lagstiftningen ofta använt medel för att reglera en viss materia, inte minst på områden där reglernas övergripande syfte är att ge ena parten i rättsförhållandet ett särskilt skydd, såsom inom konsumenträtten. Exempelvis föreskrivs det i 14 § i den svenska konsumentköplagen (1990:932) att »köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om *inte säljaren visar* att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll . . .» Denna bevisbörderegler är en integrerande del av den materiella regleringen av den fråga bestämmelsen avser. Det ter sig tämligen självklart att den inte kan avfärdas som processuell utan måste få komma till användning närhelst ett konsumentköp är underkastat svensk rätt, även om målet kommer upp till bedömning utomlands. På motsvarande sätt måste svenska domstolar förfara när regler av detta slag ingår i en utländsk lag som är avtalsstatut.

Vidare innehåller art. 14.2 en bestämmelse om tillättna *bevismedel* i fråga om avtal och andra rättshandlingar. Bestämmelsen innebär att två olika alternativ står till buds:

För det första får bevisning om avtalet eller rättshandlingen föras med varje slags bevismedel som godtas enligt lagen i domstolslandet. Denna regel är i överensstämmelse med den allmänna principen om prövning av processuella frågor enligt *lex fori*.

För det andra får bevisning föras med varje slags bevismedel som godtas enligt någon av de i art. 9 angivna lagar som reglerar avtalets eller rättshandlingens form (formstatutet). Härigenom markeras det nära samband som ej sällan finns mellan form- och bevisfrågor. En förutsättning för tillämpning av en i art. 9 angiven lag är dock att avtalet eller rättshandlingen enligt den lagen har giltighet till formen. Om ett avtal exempelvis är formgiltigt enligt avtalsstatutet men inte enligt *lex loci contractus*, kan den förra men inte den senare lagens bevismedel anlitas. Ännu en förutsättning är att »sådan bevisföring kan genomföras vid domstolen». Innebörden av det uttrycket är inte alldeles klar. Givetvis kan ett bevismedel som är tillåtet enligt formstatutet avvisas, om dess användning uttryckligen är förbjuden

enligt *lex fori*. Exempelvis får skriftliga vittnesberättelser inte åberopas och en part inte höras som vittne vid svensk domstol. Härmed torde få jämföras fall där det av praktiska skäl är omöjligt att genomföra bevisupptagningen vid domstolen. Att ett bevismedel är okänt i *lex fori* är dock inte i och för sig tillräckligt för att vägra godta det.

Då regeln i art. 14.2 är alternativ, kan ett bevismedel anlitas så snart det är tillåtet antingen enligt *lex fori* eller enligt formstatutet (eller någon av de lagar som utgör formstatut). Om t.ex. *lex fori* tillåter vittnesbevisning angående ett avtal, skall det gälla, även om den eller de lagar som utgör formstatut inte godtar det.²¹⁹ Detta innebär dock inte något avsteg från regeln att avtalets form bestäms av formstatutet. Om formstatutet t.ex. kräver att avtalet upprättas i skriftlig form, måste det kravet respekteras oavsett vilka regler om tillåtna bevismedel som finns i *lex fori*.

Då svensk processrätt bygger på principen om fri bevisföring, är det inte troligt att det alternativ till *lex fori* som erbjuds av art. 14.2 kommer att spela någon större roll vid svenska domstolar.

Konventionen innehåller inga regler om *bevisvärderingen*. Sådana frågor får i enlighet med huvudregeln för processfrågor bedömas enligt *lex fori*. I Sverige innebär det att principen om fri bevisvärdering gäller.

F. Offentlighetsrättsliga regler

87. I många fall kan offentligrättsligt präglad lagstiftning vara av betydelse för ett avtals giltighet eller verkan. Av intresse är särskilt lagstiftning av ekonomisk-politisk natur, såsom valutalagstiftning, regler om pris- och kreditkontroll, moratorielagstiftning, konkurrensrättsliga regler, förbud mot export av vissa varor (t.ex. vapen eller kulturföremål) eller förbud mot handel med vissa länder (t.ex. Irak eller Libyen). Inom områden som konsumenträtten och arbetsrätten är också lagstiftning av socialpolitisk karaktär av betydelse.

I skandinavisk liksom i allmänhet i kontinentaleuropeisk internationell privaträtt har det åtminstone i äldre tid varit vanligt att göra en skarp skillnad mellan offentligrättslig lagstiftning och privaträttsliga regler.²²⁰ Lag-

²¹⁹ Jfr t.ex. franska Code civil art. 1341, som utesluter vittnesbevisning angående avtal vars värde överstiger ett angivet belopp.

²²⁰ Däremot har distinktionen haft svårare att vinna fotfäste i engelsk rätt. Se t.ex. David Jackson i Contract Conflicts s. 59-60.

valsreglerna ansågs begränsade till att styra tillämpningen av privaträttsliga regler. Den offentliga rätten föll utanför det systemet. Som skäl angavs väsentligen att den internationella privaträtten inte har till uppgift att tillgodose främmande staters intressen, så mycket mindre som dessa intressen kan strida mot privatekonomiska intressen lokaliserade till forumlandet. Domstolarna skulle inte fungera som den främmande statens förlängda arm. Även om lagvalsreglerna pekade på en utländsk lag som tillämplig, ansågs denna hänvisning följaktligen inte omfatta regler av offentligrättslig karaktär. Å andra sidan skulle forumlandets egen offentliga rätt alltid komma till användning i den utsträckning den själv angav och oavsett lagvalet i privaträttsligt hänseende.

Även om detta tänkesätt i sina grunddrag fortfarande är klart skönjbart, har under de senaste decennierna en uppmjukning ägt rum av den negativa attityden till tillämpning av utländsk offentlig rätt.²²¹ Få torde i dag vara beredda att utan avsevärda reservationer skriva under på den gamla tesen om icke-tillämpning av utländsk offentlig rätt eller om denna rätts »territoriella begränsning». Tendensen har dock varierande styrka från land till land, och ofta är meningarna delade också inom ett och samma land.²²²

88. Hur ställer sig Romkonventionen till denna fråga? Konventionen innehåller inga särskilda bestämmelser om tillämpningen av offentligrättsliga regler i avtalsstatutet. Däremot finns det en bestämmelse i art. 7.1 som tillåter, om än inte ålägger, domstolarna att under vissa omständigheter beakta även offentligrättsliga regler som ingår i en *annan* utländsk lag än avtalsstatutet (nedan avsnitt 91-93). Härav måste man a fortiori kunna sluta att detsamma gäller i fråga om offentligrättsliga regler i avtalsstatutet. Vidare kan man peka på ett uttalande i Giuliano/Lagarde-rapporten som görs i anslutning till lagvalsreglerna för anställningsavtal i art. 6 och som tycks utgå från att den för sådana avtal tillämpliga lagens tillämpningsområde omfattar även offentligrättsliga regler.²²³

221 Se t.ex. Lando 1984 s. 403.

222 I skandinavisk litteratur är inställningen mestadels restriktiv, om än med del nyanskillnader. Se t.ex. Bogdan, IPR s. 79-88; Eek s. 247-52; Gihl s. 341-56, 369-73; Hjerner s. 411-22 och *passim*; Karlgren s. 47-55; Madsen-Mygdal s. 137-230; Nial s. 117-57; Philip 1976 s. 72-6, 308-9. Likaså i förarbetena till IKL, se prop. 1964:149 s. 20. En betydligt mera liberal hållning förespråkas av Lando 1981 s. 62-3, 249-50, 253-4 och 1984 s. 403-7.

223 Giuliano/Lagarde s. 25, jfr ovan avsnitt 65. Se också om utstationeringsdirektivet ovan avsnitt 68.

Även om dessa omständigheter närmast indicerar en positiv hållning till tillämpning av avtalsstatutets offentlighetsregler, är det tveksamt om man kan dra några generella slutsatser av dem. I litteraturen bryter sig meningarna, i huvudsak efter samma linjer som före konventionens tillkomst. I Skandinavien synes flertalet författare hålla fast vid den traditionella ståndpunkten att konventionens lagvalsregler i princip är begränsade till att bestämma tillämpningen av privaträttsliga regler och att frågan om tillämpning av utländsk offentlig rätt faller utanför konventionen.²²⁴ Avtalsstatutet skulle därmed, när det är en utländsk lag, som regel sakna betydelse för den frågan. Det finns dock också företrädare för en gentemot tillämpningen av avtalsstatutets offentlighetsregler mera liberal – och väl med konventionens anda bättre förenlig – uppfattning.²²⁵

Vid en bedömning av frågan är det angeläget att undvika de båda ytterlighetsståndpunkter som i och för sig är tänkbara.

Sålunda måste det å ena sidan anses uteslutet att generellt och kategoriskt avvisa tillämpning av sådana regler i avtalsstatutet som har offentlig-rättslig karaktär. Som redan nämnts skulle en sådan ståndpunkt vara oförenlig med art. 7.1 i konventionen.

Vidare har den tesen att offentlig-rättslig lagstiftning redan på grund av sin natur måste förvägras tillämpning utanför laglandet i praktiken inte ens före Romkonventionens tillkomst drivits till sin yttersta spets. Det finns i själva verket åtskilliga fall där domstolar i olika länder har varit beredda att ge tillämpning åt offentlig-rättsliga regler i avtalsstatutet såvitt dessa regler själva gjorde anspråk på tillämpning. Ett bekant exempel är att utländsk guld klausullagstiftning – dvs. bestämmelser av innebörd att guld klausuler eller därmed jämförliga klausuler i ett avtal sätts ur kraft – har vunnit tillämpning i ett flertal staters rättspraxis.²²⁶ Så har också skett i Sverige.²²⁷ Och det är under alla förhållanden uteslutet att Romkonventionen skulle ha medfört, eller ens ge utrymme för, en strängare attityd gentemot utländsk offentlig-rättslig lagstiftning än den tidigare rådande.

Viktigt är också att gränsdragningen mellan offentlig rätt och privaträtt är flytande och omtvistad. Det är inte alls säkert att de kriterier för denna gränsdragning som för systematiska ändamål används i ett lands interna rätt lämpar sig väl för internationellt privaträttsliga ändamål. Under alla

224 Bogdan 1982 s. 41; Philip 1994 s. 176-7 och i *Contract Conflicts* s. 81, särskilt s. 84-92; Svénné Schmidt s. 172-3.

225 Så särskilt Lando 1987 s. 213.

226 Se t.ex. Hjerner s. 398-406.

227 NJA 1937 s. 1 och 1937 s. 17.

omständigheter finns det en bred »gråzon» av regler som tjänar både offentliga och privata intressen. Dit kan man räkna stora delar av den oftast som offentligrättslig betecknade lagstiftning som kan aktualiseras i avtalsrättsliga sammanhang, exempelvis regler om maximipriser, konkurrensrättsliga regler och guld klausullagstiftning (skatte-, straff- och konfiskationslagstiftning spelar mindre roll i detta sammanhang). Kvalificeringen av sådan lagstiftning som offentligrättslig framstår ej sällan som tämligen godtycklig. Redan det förhållandet manar till försiktighet innan en bestämmelse i avtalsstatutet stämplas som offentligrättslig och dess tillämpning avböjs enbart av det skälet.

Slutligen har en stark utveckling av det internationella samarbetet, också på offentligrättsliga områden, ägt rum sedan den tid då tesen om offentligrättslig lagstiftnings territoriella begränsning var som mest gångbar. Det gäller i särskilt hög grad EU-staterna emellan. Med en likartad utveckling av den sociala och ekonomiska politiken har ett större mått av intressegemenskap uppkommit. Härigenom har rimligtvis banats väg för en ändring av sättet att se på utländsk offentligrättslig lagstiftning och för en öppnare attityd till tillämpningen av sådan lagstiftning. Som saken har uttryckts i litteraturen: »To consider the States of the world to be in a state of perpetual competition is neither realistic nor desirable.»²²⁸

Å andra sidan kan man inte gå så långt att offentligrättsliga regler jämföras med de privaträttsliga och därmed automatiskt anses tillämpliga så snart de ingår i avtalsstatutet. Även om tillämpningen av utländsk rätt alltid är underkastad det ordre public-förbehåll som finns i art. 16, är den skyddsmekanismen inte tillräcklig när det gäller offentligrättslig lagstiftning. Ty utländska offentligrättsliga regler framstår ofta i och för sig som fullt acceptabla från forumlandets synpunkt, eller ter sig i vart fall inte så stötande att deras tillämpning kan stämplas som ordre public-stridig, men kan likväl vara mindre väl ägnade att vinna tillämpning vid domstolar utanför laglandet. Vidare måste det beaktas att konventionen ger stort utrymme för partsautonomi och att det kan vara betänkligt att låta parternas val av avtalsstatut utan vidare vara avgörande i fråga om offentligrättslig lagstiftning.

En kompromissformel som förtjänar beaktande finns i den schweiziska Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht från 1987. I art. 13 i den lagen finns en bestämmelse av innebörd att en utländsk rättsregels offentligrättsliga karaktär inte i och för sig är tillräcklig för att utesluta dess till-

lämpning.²²⁹ Härigenom förkastas entydigt principen om icke-tillämpning av utländska offentligrättsliga regler, samtidigt som domstolarna får ett mycket brett spelrum för egen bedömning av i vilken utsträckning sådana regler skall vinna tillämpning.

Längre än så är det på nuvarande stadium knappast möjligt att komma för Romkonventionens del. På sikt är det önskvärt att kunna ge mera preciserade riktlinjer för tillämpningen av utländsk offentlig rätt. Förhoppningsvis kan sådana riktlinjer framdeles komma att utstakas i GD:s rättspraxis, när väl protokollen om GD:s tolkningsrätt har trätt i kraft.

229 Art. 13 lyder i sin helhet: »Die Verweisung dieses Gesetzes auf ein ausländisches Recht umfasst alle Bestimmungen, die nach diesem Recht auf den Sachverhalt anwendbar sind. Die Anwendbarkeit einer Bestimmung des ausländischen Rechts ist nicht allein dadurch ausgeschlossen, dass ihr ein öffentlichrechtlicher Character zugeschrieben wird.»

VII. Internationellt tvingande regler²³⁰

A. Begreppsbildningen

89. Begreppet tvingande regler definieras i art. 3.3 på samma sätt som är brukligt bl.a. i svensk rätt, nämligen som regler som inte kan avtalas bort. I samma betydelse används begreppet i art. 5.2 och art. 6.1. Man kan i dessa fall tala om *internt tvingande* regler.

Tvingande regler i denna mening innebär normalt inte att parterna skulle vara förhindrade att avtala bort dem genom att komma överens om en annan lag som avtalsstatut. En partshänvisning har i allmänhet full verkan på så sätt att även tvingande regler i den objektivt tillämpliga lagen skjuts åt sidan till förmån för den av parterna valda lagen; i gengäld blir även tvingande regler i den valda lagen tillämpliga. Genom de ovan nämnda bestämmelserna begränsas visserligen en partshänvisnings verkan av internt tvingande regler i den objektivt tillämpliga lagen, men bara i de speciella fall och på det sätt som anges i respektive bestämmelse. I alla andra fall gäller den nämnda huvudprincipen.

I en annan och betydligt snävare bemärkelse används begreppet tvingande regler i art. 7 liksom i den speciella bestämmelsen i art. 9.6 angående formkraven vid vissa avtal om fast egendom (ovan avsnitt 76), nämligen för att beteckna regler som inte bara är internt tvingande utan har en sådan inneboende kompetensvilja att de kräver sin egen tillämpning oavsett vilken lag som i övrigt är tillämplig på avtalet. Sådana regler kallas i rubriken till art. 7 för *internationellt tvingande*. I svensk doktrin har man i samma mening använt termen »absoluta» regler.²³¹ Man kan också tala om »omedelbart tillämpliga regler» (*règles d'application immédiate, lois de police*), »genombrottsnormer» (*Eingriffsnormen*) eller »positiv ordre public». Hit-

230 Giuliano/Lagarde s. 26-8; Cheshire/North s. 496-503; Dicey/Morris s. 1240-8; David Jackson i *Contract Conflicts* s. 59-79; Kassis s. 175-86, 443-75; Kaye s. 239-68; Kleinschmidt s. 171-324; Lagarde 1991 s. 321-5; Lando 1981 s. 56-61, 247, 251-7 och 1987 s. 205-14; Philip 1994 s. 178-85 och i *Contract Conflicts* s. 81-110; Plender s. 151-7; Reithmann/Martiny s. 347-476; Schurig s. 226-50; Svenné Schmidt s. 171-81.

231 Se Eek s. 265-70.

hörande regler kan i större eller mindre utsträckning komma att modifiera hela det regelsystem som har beskrivits i det föregående.

Till skillnad från »vanliga» tvingande regler gör de internationellt tvingande reglerna anspråk på tillämpning, oavsett att parterna kan ha avtalat om en annan lag som avtalsstatut. Och inte nog med det: de kräver också tillämpning oavsett vad som föreskrivs i en på objektiva grunder bestämd lag och oavsett vilken anknytning som finns till den lagen.

Internationellt tvingande regler skiljer sig också från ordre public i den bemärkelse vari det begreppet traditionellt brukar användas bl.a. i svensk rätt. I begreppet ordre public ligger att vissa regler i en som *lex causae* utpekad främmande lag kan skjutas åt sidan, om deras tillämpning i det konkreta fallet anses (uppenbart) oförenlig med grunderna för forumlandets rättsordning. Mekanismen griper in i efterhand, sedan *lex causae* med hjälp av lagvalsreglerna har identifierats och därefter granskats, och som ett korrektiv till reglerna i den lag som »egentligen» är tillämplig. Till skillnad från ordre public i denna negativa funktion innebär positiv ordre public eller internationellt tvingande regler att dessa regler inom sitt tillämpningsområde skall komma till användning omedelbart, dvs. utan förmedling av lagvalsregler. De kan därför sägas vara överordnade lagvalsreglerna.

Att en regel är internationellt tvingande innebär dock inte nödvändigtvis att den kräver tillämpning i *alla* situationer. Det kan mycket väl inträffa att en regel kvalificeras som internationellt tvingande i fall som har en närmare bestämd anknytning till det land i vars lag den ingår (laglandet) men att den inte kräver tillämpning i fall som bara har en svag anknytning, eller ingen anknytning alls, till det landet. I denna mening är även de internationellt tvingande reglerna relativa, i likhet med vad som gäller om ordre public i dess negativa funktion.

Begreppet internationellt tvingande regler i art. 7 omfattar inte bara privaträttsliga utan också, och t.o.m. i första hand, offentligrättsliga regler. Det framgår entydigt av bestämmelsens tillkomsthistoria. Diskussionen har där varit inriktad främst på lagstiftning av ekonomisk-politisk karaktär, bl.a. valutalagstiftning, regler om priskontroll, konkurrensrättsliga regler, förbud mot eller krav på tillstånd för export av vissa varor och förbud mot handel med vissa länder. Lagstiftning av detta slag hänförs vanligen till den offentliga rätten, även om många hithörande regler kan sägas ligga inom »gräzonen» mellan offentlig rätt och privaträtt.

I sammanhanget bör påpekas att bestämmelser av denna natur finns inte bara i autonom nationell rätt utan också i omedelbart tillämplig EG-rätt. Ett exempel är konkurrensreglerna i art. 85 och 86 i EG-fördraget.

Privaträttsliga regler som gör anspråk på att vara internationellt tvingande återfinns främst inom rättsområden där reglernas huvudsyfte, eller ett av deras huvudsyften, är att skydda den ekonomiskt svagare parten i avtalsförhållandet. Regler som har, eller eventuellt har, sådan karaktär finns bl.a. inom konsumenträtten, arbetsrätten, mellanmansrätten, hyresrätten och transporträtten men också inom den allmänna avtalsrätten.

Huruvida och i vilken utsträckning en bestämmelse är internationellt tvingande avgörs inte av konventionen utan av laglandets egen rättsordning. Att identifiera dessa bestämmelser i den ena eller andra rättsordningen stöter dock på stora svårigheter. Åtminstone såvitt angår privaträttsliga regler, framgår det bara undantagsvis av reglerna själva huruvida, och i så fall under vilka omständigheter, de är att anse som internationellt tvingande. I övrigt är man hänvisad till en tolkning av respektive bestämmelser och till mer eller mindre välgrundade antaganden som kan göras mot bakgrund av bestämmelsernas syfte och sammanhang. Härigenom skapas ett betänkligt stort utrymme för osäkerhet vid tillämpningen av konventionen, se vidare nedan avsnitt 90.

Art. 7 handlar om betydelsen av internationellt tvingande regler som ingår i en annan lag än avtalsstatutet. Först meddelas en allmän bestämmelse härom (art. 7.1) och därefter en särskild bestämmelse för fall där den andra lagen är *lex fori* (art. 7.2). Framställningsmässigt ter det sig dock enklare att ta upp de båda fallen i omvänd ordning. Först behandlas därför art. 7.2 (avsnitt 90) och sedan art. 7.1 (avsnitt 91-93). Ingenting sägs i art. 7 om fall där avtalsstatutet självt innehåller internationellt tvingande regler. Emellertid finns det anledning att något beröra även sådana fall (avsnitt 94).

B. Internationellt tvingande regler i *lex fori*

90. I art. 7.2 slås fast att konventionen inte skall begränsa tillämpningen av regler i domstolslandets lag när de är tvingande oavsett vilken lag som i övrigt skall tillämpas på avtalet.

Innebörden härav är tydligen att domstolarna har full frihet att låta internationellt tvingande regler i den egna lagen få genomslag, även om detta sker på bekostnad av den lag som anvisas i konventionens övriga lagvalsregler. Som förut nämnts kan såväl offentligrättsliga som privaträttsliga regler komma i fråga för ett sådant »genombrott».

I Sverige liksom i andra länder finns det åtskillig lagstiftning av offentligrättslig karaktär som kan inverka på avtalsrättsliga förhållanden. Det gäl-

ler exempelvis regler om marknadsföring, konkurrensrättslig och valuta-rättslig lagstiftning samt regler om export- och importförbud. Att lagstiftning av detta slag, såvitt den själv gör anspråk på tillämpning, måste få komma till användning vid domstolsprövning i Sverige ter sig i det närmaste självklart. Detsamma skulle otvivelaktigt gälla även utan det stöd som art. 7.2 ger. Det närmare tillämpningsområdet för sådan lagstiftning framgår ofta, uttryckligen eller implicit, av lagstiftningen själv. Exempelvis är de i 6 och 19 §§ konkurrenslagen (1993:20) stadgade förbuden mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag och mot missbruk av dominerande ställning begränsade till sådant samarbete eller missbruk på den svenska marknaden. Förbuden omfattar således inte svenska eller utländska företags agerande på utländska marknader. Samma begränsning framgår visserligen inte uttryckligt men väl implicit av marknadsföringslagen (1995:450), vilken kan sägas innehålla en dold ensidig kollisionssnorm av innebörd att lagen är tillämplig på, och endast på, förfaranden som är inriktade på den svenska marknaden.²³²

Svårare är det vanligen att avgöra huruvida och i vilken utsträckning olika regler av privaträttslig natur skall anses vara internationellt tvingande. I enstaka fall framgår svaret på frågan direkt av lagtexten. Ett exempel i svensk rätt är 15 kap. 29 § 2 st. sjölagen. Där stadgas att avtalsvillkor som inskränker passagerarens rättigheter enligt angivna bestämmelser i samma lag är ogiltiga vid befordran inom Sverige, Danmark, Finland eller Norge eller till eller från någon av dessa stater, oavsett vilken lag som i övrigt är tillämplig på befordringen. Bestämmelsen är således internationellt tvingande i fall som har den specificerade anknytningen till någon av de nämnda staterna.²³³ När denna anknytning saknas, dvs. vid passagerarbefordran i eller mellan andra stater, gäller Romkonventionens allmänna lagvalsregler fullt ut. Ett avtalsvillkor kan då bli ogiltigt enligt 15 kap. 29 § sjölagen bara om svensk lag av någon anledning är tillämplig på befordringen.

Ett annat exempel är 9 kap. 11 § sjölagen. Enligt den bestämmelsen skall, när begränsning av ansvarighet åberopas inför svensk domstol, 9 kap. 1-10 §§ samma lag tillämpas. Innebörden härav är tydligen att frågor om ansvarsbegränsning som kommer upp vid svensk domstol alltid skall avgöras enligt svensk lag. Det gäller även om en utländsk lag skulle vara tillämplig på det befordringsavtal (eller annan ansvarsgrund) som ansvarsbegränsningen avser. Detta exempel är dock »orent» såtillvida att de svenska reg-

232 Se Pålsson i SvJT 1982 s. 236 med hänvisningar.

233 Jfr prop. 1997/98:14 s. 28-9.

lerna om ansvarsbegränsning grundar sig på en specialkonvention²³⁴ som, oavsett art. 7, har företrädare framför Romkonventionen enligt dess art. 21.

I det vida övervägande antalet fall kan man emellertid inte av lagtexten utläsa att en bestämmelse har sådan dignitet att den bör anses som internationellt tvingande.²³⁵ Frågan lär då få bedömas med hänsyn till de intressen och det syfte som bär upp bestämmelsen och styrkan av den policy som bestämmelsen ger uttryck för. Härvid uppkommer ett brett, kanske riskabelt brett, utrymme för skönsmässiga bedömningar.

En regel som otvivelaktigt får antas vara internationellt tvingande är 25 a § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,²³⁶ vilken utgör en del av den s.k. *Lex Britannia*.²³⁷ Där föreskrivs att ett kollektivavtal som är ogiltigt enligt utländsk rätt på den grunden att det tillkommit efter en stridsåtgärd trots detta är giltigt här i landet, om stridsåtgärden var tillåten enligt nämnda svenska lag. Bestämmelsen strider klart mot art. 8 i konventionen men kan alltså upprätthållas med stöd av art. 7.2.

I övrigt finns det knappast, inom området för förmögenhetsrättsliga avtal, några regler i svensk rätt som *med säkerhet* kan sägas vara internationellt tvingande. I den föga omfattande svenska diskussionen i ämnet har man som tänkbara exempel pekat på vissa regler som är avsedda att skydda den svagare parten i avtalsförhållanden. Inom de förmodligen viktigaste av dessa områden, nämligen konsumenträtten och arbetsrätten, är det skyddsbehovet emellertid i huvudsak tillgodosett redan genom de särskilda lagvalsreglerna i art. 5 och 6, vilka dessutom kompletteras av »skyddande» lagvalsregler i olika EG-rättsakter. Även om det finns luckor eller brister i det regelverket,²³⁸ synes behovet att anlita art. 7.2 på dessa områden därför vara begränsat. Det kan dock finnas andra områden, t.ex. hyres- och arrenderätten eller försäkringsrätten (i den begränsade mån försäkringar omfattas av konventionen), där art. 7.2 eventuellt skulle kunna ha en funktion att fylla som ett skydd för den svagare parten. Vidare finns det i svensk rätt en del civilrättsliga

234 1976 års konvention om begränsning av sjörättsligt skadeståndsansvar, SÖ 1983:98, jfr prop. 1982/83:159.

235 Att en bestämmelse anger sitt eget tillämpningsområde med hjälp av geografiska eller personliga anknytningskriterier innebär inte nödvändigtvis att bestämmelsen gör anspråk på generell tillämplighet när dessa kriterier är uppfyllda. De flesta sådana bestämmelser av privaträttslig beskaffenhet är underordnade lagvalsreglerna och kommer då till användning bara under den dubbla förutsättningen att den lag vari de ingår är tillämplig enligt lagvalsreglerna och att deras egna tillämplighetskriterier är uppfyllda. Se Philip 1997 s. 166-9; Siehr s. 361-80.

236 Se prop. 1997/98:14 s. 28.

237 Jfr prop. 1990/91:162.

238 Jfr Lando 1987 s. 184 och 1996/97 s. 72-3.

regler som har ett mer allmänt skyddssyfte, däribland fundamentala regler om rättshandlingars ogiltighet, vilka möjligen kan anses som internationellt tvingande. En bestämmelse som har uppmärksamrats i det sammanhanget är 36 § avtalslagen angående jämkning av oskäligen avtalsvillkor.²³⁹ Man kan också peka på 12 § preskriptionslagen (1981:130), särskilt såvitt det där stadgas att avtal att en fordran inte skall preskriberas är ogiltigt.²⁴⁰

Sammanfattningsvis finns det ett antal privaträttsliga bestämmelser i svensk rätt som *kanske* kan betecknas som internationellt tvingande, åtminstone i situationer som har en mera påtaglig anknytning till Sverige. Det återstår dock att se hur domstolarna kommer att ställa sig till hithörande frågor. Intill dess att så har skett råder en betydande osäkerhet.

I stort sett kännetecknas rättsläget av en liknande osäkerhet också i andra konventionsstater. Över huvud kan art. 7.2 betecknas som en svag punkt i konventionen, som ger ett alltför stort utrymme för skiftande och av varje konventionsstats nationella rätt präglade bedömningar. Ju mera bestämmelsen utnyttjas, i desto högre grad kommer den att fungera som en »fridstörare», som ökar risken för bristande förutsebarhet för parterna och för en splittrad nationell tillämpning av konventionen, risker som redan dessförutan föreligger med hänsyn till den flexibilitet som är inbyggd i konventionens grundläggande lagvalsregler, i synnerhet art. 4.

I svensk rätt har kategorin internationellt tvingande regler hittills varit en tämligen främmande fågel, åtminstone inom förmögenhetsrättens område. Det förefaller önskvärt att domstolarna också efter Romkonventionens ikraftträdande iakttar stor återhållsamhet vid tillämpningen av art. 7.2. En sådan hållning skulle stämma väl överens med rådande tradition när det gäller *ordre public* i dess negativa bemärkelse. Ett visst stöd för denna uppfattning kan också hämtas från förarbetena till de ändringar i fastighetsmäklarlagen (1995:400) och i lagen (1991:351) om handelsagentur som gjordes i samband med antagandet av tillträdeslagen till Romkonventionen.²⁴¹ Där avvisades nämligen tanken att vissa bestämmelser i dessa lagar skulle förklaras vara internationellt tvingande. I stället ändrades lagarna på sådant sätt att de blev konforma med konventionen.

239 Se Bogdan i Lov og Rett 1996 s. 114-22; Pålsson 1993 s. 60. Spörsmålet har också berörts i vissa lagförarbeten; se prop. 1975/76:81 s. 130-1, 1992/93:222 s. 50 och 1994/95:17 s. 20.

240 Jfr prop. 1979/80:119 s. 104. De uttalanden som görs där avser dock endast att begränsa möjligheterna att med bindande verkan *träffa avtal* om tillämpning av utländsk rätt på preskriptionsfrågor. De kan f.ö. knappast vidhållas fullt ut efter tillkomsten av Romkonventionen.

241 Se prop. 1997/98:14 s. 25-9, 34-5, 36.

C. Internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag

91. Art. 7.1 torde vara konventionens mest uppmärksammade och samtidigt mest kontroversiella bestämmelse. Den innebär att internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag, dvs. en lag som varken är avtalsstatut eller *lex fori*, under vissa omständigheter kan beaktas.

Bestämmelsen är närmast inspirerad av en dom av den nederländska Hoge Raad i det s.k. *Alnati*-målet.²⁴² Det målet gällde en sjötransport av potatis från Antwerpen till Rio de Janeiro. Lasten anlände i skadat skick. Lastägarnas rättsinnehavare krävde skadestånd av transportören, ett nederländskt rederi. De för transporten utfärdade konossementen innehöll en partshänvisning till nederländsk lag. Kärandena yrkade likväl tillämpning av belgisk lag, vilken – till skillnad från den nederländska – innehöll tvingande, på konossementskonventionen (Haagreglerna) grundade, bestämmelser av innebörd att transportören bar bevisbördan för att skadan berott på omständigheter utanför hans kontroll. Denna ståndpunkt godtogs inte av Hoge Raad, som fann nederländsk lag vara tillämplig i enlighet med partshänvisningen. Domstolen tillade emellertid att en främmande stat kan ha ett så starkt intresse av att vissa av dess regler vinner tillämpning även utomlands att en nederländsk domstol bör ta hänsyn till dem och tillämpa dem framför den av parterna valda lagen. I det aktuella fallet ansågs de belgiska reglerna dock inte vara av sådan natur att de borde få företräde framför nederländsk lag.

Genom det principuttalande, närmast med karaktär av *obiter dictum*, som gjordes i *Alnati*-målet kan begreppet (om än inte termen) internationellt tvingande regler sägas ha blivit etablerat.²⁴³ Det återkommer sedan i art. 13 i den lag som är fogad vid 1969 års Beneluxkonvention om enhetlig internationell privaträtt²⁴⁴ liksom i art. 16 i 1978 års Haagkonvention om

242 Hoge Raad 13.5.1966, Rev.crit.d.i.p. 1967 s. 522, note Struycken, även i NTIR 15 (1968) 82, note Deelen. Se vidare om utvecklingen i nederländsk doktrin och rättspraxis Schultz i *RabelsZ* 47 (1983) 267-83.

243 Också i andra länder fanns det redan före konventionens tillkomst vissa rättsfall som åtminstone är förenliga med tanken att internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag under vissa omständigheter bör tillåtas få genomslag, även om dessa rättsfall inte brukar diskuteras eller förklaras i sådana termer. Se t.ex. från engelsk rättspraxis fallen *Ralli Brothers v. Compañía Naviera Sota y Aznar* [1920] 2 KB 287 (CA) och *Regazzoni v. K.C. Sethia* (1944), Ltd [1958] AC 301. Jfr *Cheshire/North* s. 518-9; *Dacey/Morris* s. 1243-7, 1281-2, 1593.

244 18 *Am.J.Comp.L.* (1970) 420. Jfr ovan not 2.

tillämplig lag i mellanmansförhållanden.²⁴⁵ Sistnämnda bestämmelse lyder: »In the application of this Convention, effect may be given to the mandatory rules of any State with which the situation has a significant connection, if and in so far as, under the law of that State, those rules must be applied whatever the law specified by its choice of law rules.» Denna bestämmelse har i sin tur i väsentlig mån tjänat som förebild för art. 7.1 i Romkonventionen.

92. En förutsättning för tillämpligheten av art. 7.1 är att en annan lag än avtalsstatutet innehåller tvingande regler som, under de omständigheter som föreligger i målet, kräver sin egen tillämpning. Som förut omtalats kan såväl offentligrättsliga som privaträttsliga regler härvid komma i betraktande.

Som bestämmelsen är formulerad, omfattar den också fall där *lex fori* är den lag som innehåller de internationellt tvingande reglerna (men där en utländsk lag är avtalsstatut). Då dessa fall är specialreglerade i art. 7.2, kommer art. 7.1 emellertid i praktiken att vara begränsad till fall där sådana regler ingår i ett tredje lands lag (varvid avtalsstatutet kan vara antingen *lex fori* eller en annan utländsk lag).

Vidare förutsätts det att situationen har »nära anknytning» till laglandet. Vilken anknytning som helst är således inte tillräcklig. Å andra sidan får anknytningen inte vara så stark att det ifrågavarande landets lag är avtalsstatut; ty i så fall finns det inget behov att åberopa art. 7.1 för att tillämpa den lagens regler.

En nära anknytning till ett visst land finns otvivelaktigt i fall där det landets lag skulle vara tillämplig vid ett objektivet lagval enligt art. 4 men där en annan lag likväl är avtalsstatut på grund av en partshänvisning. Likaså föreligger, i fall där lagen i det land där ena parten har sin vanliga vistelseort utgör avtalsstatut enligt art. 4 (därför att den parten svarar för den för avtalet karakteristiska prestationen), en nära anknytning regelmässigt till det land där den andra parten har sin vanliga vistelseort. Andra fall är också tänkbara, t.ex. om avtalet eller ena partens förpliktelser skall fullgöras i ett tredje land eller om det tredje landets lag innehåller ett förbud mot export av kulturföremål och föremålet i fråga befinner sig i det landet.²⁴⁶

Under nu angivna förutsättningar »kan» internationellt tvingande regler i det tredje landets lag »tillerkännas verkan». I denna formulering ligger för

245 Act.Doc. La Haye 13 (1976) IV s. 371.

246 Jfr det exempel som ges av Lagarde 1991 s. 322.

det första att art. 7.1 är en fakultativ bestämmelse. Den ger domstolarna en diskretionär befogenhet, utan att i något fall ålägga dem en skyldighet,²⁴⁷ att beakta nämnda regler i det tredje landets lag. För det andra är det inte nödvändigtvis fråga om att tillämpa dessa regler utan bara om att erkänna deras verkan. Skillnaden kan vara av betydelse bl.a. när det gäller offentlig-rättsliga regler som har privaträttsliga verkningar, t.ex. i form av en ogiltighetspåföljd vid överträdelse av konkurrensrättsliga eller valutarättsliga förbud.

Vid den bedömning som sålunda skall göras huruvida internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag bör tillerkännas verkan skall, heter det vidare i konventionstexten, »hänsyn tas till deras art och syfte liksom till följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas». Det har sina svårigheter att få ut något gripbart innehåll ur denna vagt hållna anvisning.

När det gäller reglernas art och syfte, kan man emellertid skilja mellan, å ena sidan, bestämmelser av ett slag och med ett syfte som är mer allmänt internationellt accepterat och som från forumlandets synpunkt framstår som lovvärt eller »godartat» och, å andra sidan, bestämmelser av en art eller med ett syfte som inte kan anses internationellt erkänt och som från forumlandets synpunkt ter sig betänkligt, särskilt regler som fullföljer ett utpräglat statsegoistiskt syfte. Uppenbarligen finns det starkare skäl att ge verkan åt de utländska reglerna i den förra än i den senare situationen.

En följd av att reglerna i fråga tillämpas eller inte tillämpas kan vara att saken i det förra fallet, men inte i det senare, kommer att bedömas på samma sätt som om den hade kommit upp till prövning i laglandet; se exemplet angående handelsagentur nedan. Denna synpunkt talar för att utnyttja den befogenhet som art. 7.1 ger. Härmed är inte sagt att önskemålet om enhetsbedömning alltid bör vara avgörande.

Ännu en synpunkt som förtjänar beaktande är om situationen är sådan att det tredje landet har den faktiska makten att genomdriva sin ståndpunkt.²⁴⁸ Så kan vara fallet t.ex. om ett avtal som är underkastat forumlandets lag som avtalsstatut går ut på att vidta konkurrensbegränsande åtgärder på ett främmande lands marknad. I en sådan situation kan det te sig föga meningsfullt för domstolen att spjärna mot tillämpningen av konkurrensrättsliga regler i det främmande landets lag som innebär att avtalet är ogil-

247 Det har dock hävdats att en sådan skyldighet i princip föreligger i förhållandet mellan EU:s medlemsstater, närmast som ett utflöde ur den EG-rättsliga principen om ursprungslandets kontroll. Se Roth 1991 s. 662-4.

248 Jfr Lando 1981 s. 255-6.

tigt, eftersom det landets myndigheter och domstolar sannolikt har möjlighet att vidta effektiva åtgärder mot konkurrensbegränsningen.

En speciell situation föreligger om saken har nära anknytning till mer än ett tredje land. Domstolen kan då få ta ställning till flera, eventuellt mot varandra stridande, regler av internationellt tvingande natur. I ett sådant läge har domstolen flera valmöjligheter: den kan ge företräde åt det ena framför det andra landets regler eller också lämna båda ländernas regler obeaktade. Om reglerna i fråga däremot skulle strida mot forumlandets egna internationellt tvingande regler, följer det av art. 7.2 att sistnämnda regler bör ges företräde.

93. Åtskillig kritik har riktats mot bestämmelserna i art. 7.1.²⁴⁹ Till en del går kritiken ut på att beaktandet av internationellt tvingande regler i ett tredje lands lag skulle innebära en radikal och av »dirigism» präglad nyhet som skulle strida mot vedertagna internationellt privaträttsliga principer. Denna invändning väger dock inte särskilt tungt. Den expertgrupp som utarbetade konventionen utgick tvärtom från att art. 7 bygger på principer som redan var erkända i de dåvarande medlemsstaternas rättsordningar.²⁵⁰ Inte heller för svensk rätts del kan det med säkerhet slås fast att art. 7.1 innebär något alldeles nytt. Veterligen har frågan aldrig ställts på sin spets i svensk rättspraxis från tiden före konventionen. Vidare är det en också i svensk rätt allmänt godtagen mening att såväl privaträttsliga som offentlig-rättsliga regler i ett tredje lands lag i vissa situationer kan behöva beaktas »som faktum» inom ramen för tillämpningen av *lex causae*.²⁵¹ Så t.ex. kan ett exportförbud i en utländsk lag utgöra ett faktiskt hinder för fullgörande av säljarens prestation som måste beaktas, även om hindrets rättsliga betydelse skall bedömas enligt en annan lag, svensk eller utländsk, som avtalsstatut.²⁵² Principiellt och dogmatiskt är detta visserligen något annat än att tillämpa den utländska regeln om exportförbud, men i praktiken är skillnaden inte alltid särskilt stor. F.ö. synes art. 7.1 omfatta även situationer av denna typ.

Tyngre väger den kritiken mot art. 7.1 att bestämmelsen är alltför vagt, nästan sibyllinskt, avfattad och att dess tillämpning kan bli mycket kompli-

249 Se t.ex. Bogdan 1982 s. 37-41; Coester i *ZvglRWiss* 82 (1983) 1-30; Firsching i *IPRax* 1981 s. 37, 40; Fletcher s. 170-1; Frisch s. 178-88; Mann i *Harmonisation* s. 31-7.

250 Se Giuliano/Lagarde s. 26. Jfr dock Lando 1981 s. 59 (not 3), 257.

251 Se från rättspraxis särskilt *NJA* 1956 s. 343.

252 Se t.ex. Bogdan, *IPR* s. 86-7; Eek s. 200-2; Nial s. 151-2. Särskilt ingående har hitörande spörsmål behandlats av Hjerner s. 558-604.

cerad. Den ställer exceptionellt höga krav på domstolarna. För det första måste det utrönas huruvida en viss bestämmelse i en främmande lag är att klassificera som internationellt tvingande och kräver sin egen tillämplighet under de omständigheter som föreligger i målet, en fråga som domstolarna i laglandet kanske ännu inte själva har tagit ställning till. För det andra måste domstolen göra en bedömning huruvida anknytningen till laglandet är tillräckligt stark för att motivera att bestämmelsen tillerkänns verkan. För det tredje ger art. 7.1 ett brett utrymme för diskretionär bedömning och därmed också för svåra, ibland kanske också politiskt färgade, intresseavvägningar som domstolarna knappast alltid är särskilt väl skickade att företa. Slutligen får domstolen den grannliga uppgiften att kombinera och koordinera tillämpningen eller beaktandet av det tredje landets internationellt tvingande bestämmelser med tillämpningen av avtalsstatutets regler.

En konsekvens av det breda spelrummet för diskretionär bedömning är att förutsebarheten för parterna ytterligare minskas. Detta är en allvarlig invändning, i synnerhet i fall där parterna har träffat avtal om tillämplig lag just för att undgå osäkerhet härom. Ännu en risk är att bestämmelsen leder till divergerande rättspraxis i de olika konventionsstaterna.

Emellertid synes det i första hand vara art. 7.2 som bör stå i fokus för kritiken. Det är primärt den bestämmelsen som fungerar som »fridstörare» genom att ge lagstiftare och domstolar *carte blanche* för att förklara olika regler i sin egen lag vara internationellt tvingande. Art. 7.1 kan i själva verket få till effekt att i viss mån »återställa friden» i den meningen att den ger domstolarna möjlighet att komma till samma resultat som om saken hade kommit upp till bedömning i laglandet. Ett exempel från förarbetena till den svenska tillträdeslagen²⁵³ kan illustrera tankegången:

I ett avtal om handelsagentur har parterna kommit överens om att lagen i det land där huvudmannens rörelse har sitt säte skall vara avtalsstatut. Lagen i det land där handelsagenten har sitt affärsställe och utövar sin verksamhet innehåller vissa internationellt tvingande bestämmelser till skydd för handelsagenten. Om en tvist mellan parterna prövas i sistnämnda land, kan domstolen tillämpa dessa bestämmelser med stöd av art. 7.2, trots att huvudmannens lag är avtalsstatut. Om tvisten däremot prövas i huvudmannens land, skulle domstolen sakna denna möjlighet om art. 7.1 inte fanns eller inte utnyttjades. För att resultatet skall bli detsamma, och handelsagenten därigenom komma i åtnjutande av samma skydd oavsett i vilket av länderna tvisten kommer upp, behövs det således en regel som den i art. 7.1.

Bestämmelsen kan därför mycket väl ha en förnuftig funktion att fylla som ett slags motvikt till art. 7.2. Det förefaller dock inte särskilt troligt att den vare sig i svensk eller i utländsk rättspraxis kommer att få en betydelse som står i proportion till den myckna tankemöda som har ägnats åt att förklara eller kritisera den.

De betänkligheter som har funnits och fortfarande finns mot art. 7.1 har lett till att konventionsstaterna har fått rätt att reservera sig mot bestämmelsen (art. 22.1). Den möjligheten har utnyttjats av Irland, Luxemburg, Portugal, Storbritannien och Tyskland. Det har uppgetts att även Österrike troligen kommer att reservera sig.²⁵⁴ Reservationerna påverkar inte tillämpningen av bestämmelsen i övriga konventionsstater, bland dem Sverige, som inte har gjort någon reservation. Det kan i övrigt förtjäna påpekas att de stater som har reserverat sig inte i och med det har förbjudit sina domstolar att ta hänsyn till internationellt tvingande bestämmelser i ett tredje lands lag. Reservationen innebär bara att frågan har lämnats öppen. Exempelvis är det gängse mening i Tyskland, där en livlig diskussion har förts om hithörande spörsmål, att det ankommer på rättspraxis att fylla ut den lucka i regelsystemet som har uppkommit till följd av den tyska reservationen mot art. 7.1.²⁵⁵

D. Internationellt tvingande regler i avtalsstatutet

94. Konventionen innehåller inga bestämmelser om behandlingen av internationellt tvingande regler i avtalsstatutet. I princip finns det inte heller något behov av sådana bestämmelser. Det är självklart att avtalsstatutets regler skall tillämpas, oavsett om dessa regler är dispositiva, internt tvingande eller internationellt tvingande.

En viss tvekan kan dock råda när det gäller offentligrättsliga regler i avtalsstatutet. Som tidigare berörts är det en ganska vanlig uppfattning att konventionens lagvalsregler i princip är begränsade till att styra tillämpningen av privaträttsliga regler. Konsekvensen av den uppfattningen skulle egentligen bli att offentligrättsliga bestämmelser i avtalsstatutet aldrig skulle kunna beaktas eller tillämpas, hur internationellt tvingande de än må vara. Detta är emellertid en ologisk och föga rimlig ståndpunkt. Ty då offentligrättsliga regler i ett tredje lands lag kan beaktas enligt art. 7.1,

254 Prop. 1997/98:14 s. 17.

255 Se t.ex. Reithmann/Martiny s. 421 och Schurig s. 235.

måste man a fortiori kunna sluta att domstolarna har (minst) samma befo-
genheter att ge verkan åt eller att tillämpa sådana regler i avtalsstatutet.

Avsaknaden av en särskild bestämmelse härom i konventionen beror –
enligt författare som menar att konventionens lagvalsregler är begränsade
till privaträtten – på en lapsus vid avfattningen av konventionstexten.²⁵⁶
Oavsett hur det förhåller sig härmed och oavsett de skilda principuppfatt-
ningarna om offentlighetsreglers ställning enligt konventionen, tycks
det i sak råda inte råda några större meningsskiljaktigheter om det här
berörda spørsmålet.

256 Så Philip 1994 s. 183. Likaledes Peter Arnt Nielsen s. 540.

VIII. Övriga frågor

A. Renvoi²⁵⁷

95. När konventionen föreskriver att lagen i ett visst land skall tillämpas avses enligt art. 15 gällande rättsregler i det landet, med undantag för landets internationellt privaträttsliga regler. Härigenom utesluts läran om renvoi (åter- och vidareförvisning) från tillämpning. Det gäller inte bara när parterna själva har kommit överens om vilken lag som skall tillämpas utan också när lagvalet har skett på grundval av objektiva kriterier.

Konventionens ståndpunkt är i princip utan betydelse i förhållandet konventionsstaterna emellan, eftersom de genom konventionen unifierade lagvalsreglerna gäller i alla dessa stater.²⁵⁸ Däremot är regeln av intresse i fall där ett tredje lands lag, vars lagvalsregler kanske skiljer sig från konventionens, utpekas som tillämplig.

Regeln i art. 15 är i överensstämmelse med rådande praxis i internationellt konventionsarbete på den internationella privaträttsens område, bl.a. i de konventioner som utarbetas vid Haagkonferensen. Bestämmelsen ligger också väl i linje med den i svensk rätt i allmänhet rådande negativa inställningen till renvoi²⁵⁹ Samma uppfattning är i stort sett härskande i andra konventionsstater, såvitt angår avtalsrättsliga förhållanden.²⁶⁰

En annan sak är att det enligt konventionen i vissa fall är nödvändigt att efterforska huruvida vissa regler i en utländsk lag själva gör anspråk på tillämplighet i målet. Den frågan kommer upp inom ramen för art. 7.1 och art. 9.6, som båda rör tillämpningen av internationellt tvingande regler i en utländsk lag, men också i andra fall där en i målet aktuell bestämmelse i en utländsk lag innehåller (ensidiga) regler om sitt eget tillämpningsområde.

²⁵⁷ Giuliano/Lagarde s. 37; Kassis s. 479-80; Kaye s. 343-4; Philip 1994 s. 186; Reithmann/Martiny s. 163-6.

²⁵⁸ I verkligheten är saken dock inte fullt så enkel, bl.a. beroende på att det finns en del specialkonventioner som har tillträtts av några, men inte av alla, EU-stater och som har företräde framför Romkonventionen.

²⁵⁹ Se Bogdan, IPR s. 54-6.

²⁶⁰ Jfr Lando 1981 s. 47-8.

Sådana situationer är enligt konventionens betraktelsesätt inte hänförliga till renvoi-läran.

Art. 15 utesluter visserligen renvoi när konventionen föreskriver att lagen i ett visst land skall tillämpas. Däremot synes bestämmelsen inte utgöra hinder för att parterna själva avtalar att frågan om tillämplig lag för avtalet skall bedömas enligt en angiven lags (eller enligt Romkonventionens) kollisionsnormer. Den möjligheten är i allmänhet knappast av intresse för parterna, men den kan tänkas vara av praktisk betydelse i fall där tvister angående avtalet skall avgöras genom ett internationellt skiljeförfarande. Ty skiljedomstolen har då, till skillnad från en statlig domstol, inte någon *lex fori* till sitt förfogande och därmed inte heller några på förhand givna kollisionsnormer att rätta sig efter.

B. Ordre public²⁶¹

96. Art. 16 innehåller ett ordre public-förbehåll av sedvanligt märke. Tillämpning av en regel i den lag som anvisas i konventionen får vägras endast om en sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning.

Det är här fråga om ordre public i dess traditionella bemärkelse, dvs. i dess negativa funktion som »nödbroms», till skillnad från positiv ordre public enligt art. 7. Som framgår redan av bestämmelsens ordalydelse, är förbehållet avsett att användas restriktivt.²⁶² Detta ligger helt i linje med den uppfattning som även tidigare har varit rådande i svensk rätt.

Det bör observeras att en utländsk rättsregel inte får åsidosättas, under hänvisning till ordre public, enbart av det skälet att regeln i och för sig framstår som mer eller mindre främmande för forumlandets rättsuppfattning. Det avgörande är om regelns *tillämpning* i det konkreta fallet leder till ett resultat som är så stötande att det inte kan godtas. Och härvid skall en sträng måttstock anläggas: det krävs för användning av ordre public-förbehållet att tillämpningen av den utländska regeln är *uppenbart* oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning. Vid bedömningen härav

261 Giuliano/Lagarde s. 38; Dicey/Morris s. 1277-84; Kassis s. 437-43; Kaye s. 345-50; Lando 1987 s. 207-8; Philip 1994 s. 186-7; Plender s. 157-8.

262 Samma restriktivitet är rådande vid tolkningen av art. 27.1 i Brysselkonventionen, vilken rör ordre public som grund för att vägra erkänna en i en annan konventionsstat meddelad dom. Se GD:s avgörande i målet 145/86 Hoffmann v. Krieg [1988] ECR 645, punkt 21. Jfr Pålsson 1995 s. 208.

måste hänsyn tas också till gemenskapsrättsliga principer, bl.a. om fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital.²⁶³

C. Flerrättssystem²⁶⁴

97. Art. 19 reglerar frågan om tillämplig lag i fall där konventionens bestämmelser pekar ut lagen i en stat med flera rättssystem. En sådan stat inom EU är Storbritannien, som inom sig rymmer tre »law districts»: England inklusive Wales, Skottland och Nordirland. Ett annat exempel är Spanien, vars civillagbok kompletteras av lokala »foralrätter». Även Danmark får räknas till kategorin flerrättsstater, eftersom särregler i viss utsträckning gäller för Färöarna och Grönland. Utanför EU finns det många sådana stater, exempelvis Australien, Canada och USA.

Det problem som rör flerrättsstater har två sidor. För det första är det av betydelse för *andra* stater i fall där konventionens lagvalsregler hänvisar till lagen i en sådan stat. Vilket av de där gällande rättssystemen skall den utländska domstolen välja? För det andra kan samma fråga uppkomma för domstolar och andra rättstillämpare *inom* flerrättsstaten, om valet står enbart mellan dess egna rättssystem.

Den första av dessa frågor får sitt svar i art. 19.1. När en stat omfattar flera territoriella enheter som var och en har sina egna rättsregler i fråga om avtalsförpliktelser skall varje sådan enhet anses som ett land vid fastställandet av den lag som skall tillämpas enligt konventionen.

En territoriell enhet i en främmande stat som har egna avtalsrättsliga regler skall således vid tillämpningen av konventionen jämföras med en självständig stat med ett enda rättssystem. Antag t.ex. att en svensk domstol har att slita en tvist mellan ett brittiskt och ett svenskt företag. Det brittiska företaget är den part som svarar för den för avtalet karakteristiska prestationen. Enligt art. 4.2 presumeras det därför att det företags huvudsakliga verksamhetsställe är avgörande för lagvalet. Av art. 19.1 följer att det då måste preciseras huruvida det huvudsakliga verksamhetsstället är beläget i England, i Skottland eller i Nordirland, eftersom dessa enheter utgör skilda länder i och för tillämpningen av konventionen. På motsvarande sätt får

²⁶³ Av visst intresse i det sammanhanget är ett GD-avgörande från tiden före Romkonventionens tillkomst, se målet 15/78 Société Générale Alsacienne de Banque v. Koestler [1978] ECR 1971.

²⁶⁴ Giuliano/Lagarde s. 38-9; Kaye s. 359-63; Philip 1994 s. 130-1; Plender s. 43-4, 53-5; Reithmann/Martiny s. 166-8.

domstolen förfara om den part som skall utföra den karakteristiska prestationen är ett amerikanskt företag och det gäller att avgöra huruvida lagen i New York, i Kalifornien, i Michigan eller i någon annan av USA:s delstater skall presumeras vara tillämplig. De interlokala kollisionsnormer som eventuellt kan finnas i den främmande staten är utan betydelse i detta sammanhang.

Den andra sidan av problemet är av intresse endast för de konventionsstater som själva är flerrättsstater på avtalsrättens område, i främsta rummet Storbritannien. Enligt art. 19.2 i konventionen behöver en sådan stat inte tillämpa konventionen vid lagkonflikter enbart mellan lagarna i dess territoriella enheter.

Stater med flerrättsystem kan således, om de så önskar, lösa sina rent interna lagkonflikter, dvs. lagkonflikter som uppkommer i fall utan någon relevant anknytning till en annan stat, i enlighet med sina egna interlokala eller interprovinsiella regler. Såvitt bekant har emellertid ingen EU-stat begagnat sig av denna möjlighet på det här aktuella området. Det betyder att konventionens lagvalsregler skall anlitas även för lösningen av interna lagkonflikter. Uttryckliga bestämmelser med den innebörden finns både i den brittiska och i den danska lagstiftningen om genomförande av konventionen.²⁶⁵

D. Den processuella behandlingen av utländsk rätt

98. En viktig fråga är om en utländsk lag som är tillämplig enligt konventionens regler skall tillämpas ex officio av domstolarna eller om det krävs att den utländska lagen åberopas av någon av parterna. Härom finns det inga bestämmelser i konventionen. Närmast till hands ligger därför att anta att det står varje konventionsstat fritt att följa sina egna regler eller principer för tillämpningen av utländsk rätt.²⁶⁶

I svensk doktrin har den härskande uppfattningen traditionellt varit att främmande rätt, lika väl som svensk, skall tillämpas ex officio.²⁶⁷ Denna ståndpunkt är fortfarande obestridd och rådande i rättspraxis såvitt angår

265 Se den brittiska Contract (Applicable Law) Act 1990, sec. 2 (3), och den danska Lov nr. 188 af 9.5.1984, § 2.

266 Se t.ex. Cheshire/North s. 479-80; Dicey/Morris s. 229, 1211; Gaudemet-Tallon s. 259-60; Philip 1994 s. 135; Rigaux s. 39-40.

267 Se Jänträ-Jareborg, Svensk s. 123 med hänvisningar.

indispositiva mål, dvs. mål som enligt svensk uppfattning är av indispositiv natur.

Annorlunda förhåller det sig i dispositiva mål. I denna kategori av mål, till vilken det stora flertalet mål som skall bedömas enligt Romkonventionen hör, kan den traditionella svenska uppfattningen inte längre vidhållas, i vart fall inte utan så långtgående inskränkningar att principen närmast framstår som betydelselös. I en rad rättsfall avseende dispositiva mål har svensk rätt nämligen kommit till användning, trots att det förelåg en så stark anknytning till en främmande stat att dess lag sannolikt hade varit tillämplig vid en bedömning enligt svensk rätts objektiva kollisionsnormer.

Åtskilliga av dessa fall kan visserligen förklaras på så sätt att parterna under rättegången kommit överens, antingen uttryckligen eller konkludent genom sitt agerande i processen, om att svensk lag skulle tillämpas.²⁶⁸ Så långt kan man tala om ett »efterföljande lagval», som godtas i svensk rätt i vart fall om saken har något mått av anknytning till Sverige och som är accepterat även i art. 3.2 i Romkonventionen (ovan avsnitt 30). I samma mån undviks spørsmålet om ex officio-tillämpning av främmande rätt.

Emellertid finns det också en del rättsfall där svensk rätt likaledes har tillämpats men där det i vart fall inte av referatet framgår att parterna utövat sin rätt att avtala om lagvalet under processen eller ens att de uppmärksammat frågan.²⁶⁹ I dessa fall ter det sig konstlat och närmast som en fiktion att söka förklara tillämpningen av svensk rätt med hänvisning till någon konkludent processuell lagvalsöverenskommelse.²⁷⁰ En enklare och rätlinjigare förklaring synes vara att svenska domstolar – i vart fall numera – inte är beredda att tillämpa utländsk rätt i dispositiva mål annat än efter en parts begäran.²⁷¹ Det kan tilläggas att samma inställning tycks vara rådande i flertalet övriga EU-stater.²⁷² För svensk rätts del bör den reservationen dock göras att domstolarna ännu inte har uttalat sig om spørsmålet i generella termer.

268 T.ex. NJA 1973 s. 57, 1977 s. 92, 1978 s. 590, 1987 s. 815 och 1991 s. 43. Se vidare Jänterä-Jareborg, Svensk s. 124-48 och Application s. 90-4.

269 T.ex. AD 1988 nr 177 och NJA 1974 s. 7 samt, i synnerhet, NJA 1993 s. 341. Se vidare Jänterä-Jareborg, Svensk s. 148-63.

270 Denna term har lanserats av Jänterä-Jareborg, Svensk s. 126.

271 Se särskilt HD:s avgörande i NJA 1993 s. 341, som öppet bygger på ett sådant resonemang. Av samma mening Jänterä-Jareborg, Svensk s. 161 och Application s. 83, 96-7. Annorlunda Bogdan i SvJT 1997 s. 482-6.

272 Se t.ex. Lando 1994 s. 216.

Det finns ingenting i svensk rättspraxis som tyder på att lagvalsregler som grundar sig på internationella konventioner skulle inta någon särställning i det här aktuella hänseendet.²⁷³ Förmodligen kan man därför räkna med att svenska domstolars attityd till tillämpning av utländsk rätt som anvisas av Romkonventionen kommer att bli densamma som i andra fall och därmed att det i dispositiva mål kommer att krävas att den utländska lagen åberopas av en part.

Det bör dock tilläggas att det finns särskilda skäl som skulle kunna motivera en annan hållning just när det gäller Romkonventionen (och andra på EG-rätt grundade lagvalsregler).²⁷⁴ Denna konvention utgör ett led i EG-integrationen. Den är avsedd att öka rättssäkerheten och att bidra till den fria rörligheten inom gemenskapen samt att motverka riskerna för forum shopping (ovan avsnitt 1). Om den lag som utpekats av konventionens lagvalsregler inte kommer till användning i alla lägen utan bara när en part så begär, kan det befaras att tillämpningen av konventionen kommer att variera mellan konventionsstaterna och att konventionens syften inte kan uppnås lika effektivt som om dess regler och av dem utpekad lag tillämpades ex officio.

Det återstår att se om dessa synpunkter kommer att tillmätas någon betydelse i svensk rättspraxis. I alla händelser är det önskvärt att domstolarna inom ramen för sin materiella processledning gör parterna uppmärksamma på lagvalsfrågan och anmodar dem att uttryckligen ta ställning till spörsmålet.²⁷⁵ På så sätt kan det åtminstone undvikas att lagvalet behöver grundas på den något dubiösa konstruktionen konkludent processuell lagvalsöverenskommelse.

Andra frågor rörande behandlingen av utländsk rätt är hur innehållet i en till tillämpning anvisad främmande lag skall styrkas och hur domstolen skall förfara när tillfredsställande utredning härom inte har kunnat föreläggas. Inte heller i dessa delar innehåller Romkonventionen några särskilda bestämmelser. Det får därför antas att samma regler och principer skall gälla som i fall som ligger utanför konventionen.²⁷⁶

273 Se Jänterä-Jareborg, Svensk s. 161-2, 191-4.

274 Se närmare Jänterä-Jareborg, Svensk s. 194-9.

275 Jfr Jänterä-Jareborg, Svensk s. 178-87.

276 Om dessa regler och principer se Bogdan, IPR s. 48-52; Jänterä-Jareborg, Svensk s. 235-359.

Bilaga 1

Lag (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs följande.

Artiklarna 1–16 och 18–21 i konventionen den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Romkonventionen) samt artiklarna 1–4 i det första protokollet om Europeiska gemenskapernas domstols tolkning av konventionen skall gälla som lag här i landet med de anpassningar och ändringar som har gjorts genom tillträdeskonventionerna den 10 april 1984, den 18 maj 1992 och den 29 november 1996.

De danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska texterna av Romkonventionen och protokollet skall ha lika giltighet.

Romkonventionens och protokollets svenska, engelska och franska texter finns intagna som en bilaga till denna lag.

Denna lag träder i kraft, i fråga om Romkonventionen den 1 juli 1998 och i fråga om protokollet den dag regeringen bestämmer.

Lagen skall såvitt den avser Romkonventionen inte tillämpas på avtal som har ingåtts före den 1 juli 1998.

På regeringens vägnar

GÖRAN PERSSON

LAILA FREIVALDS
(Justitiedepartementet)

Bilaga 2

CONVENTION ON THE LAW APPLICABLE TO CONTRAC- TUAL OBLIGATIONS

opened for signature in Rome on 19
June 1980 (80/934/EEC)

PREAMBLE
THE HIGH CONTRACTING
PARTIES to the Treaty establishing
the European Economic Community,

ANXIOUS to continue in the field of
private international law the work of
unification of law which has already
been done within the Community, in
particular in the field of jurisdiction
and enforcement of judgments,

WISHING to establish uniform rules
concerning the law applicable to con-
tractual obligations,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

TITLE I

SCOPE OF THE CONVENTION

KONVENTION OM TILLÄMPLIG LAG FÖR AVTALSFÖRPLIKTELSE

öppnad för undertecknande i Rom den
19 juni 1980 (80/934/EEG)

INGRESS
DE HÖGA FÖRDRAGSSLU-
TANDE PARTERNA i Fördraget
om upprättandet av Europeiska eko-
nomiska gemenskapen,

SOM ÄR ANGELÄGNA om att på
den internationella privaträttens områ-
de fullfölja det lagharmoniseringsarbe-
te som redan har påbörjats inom ge-
menskapen, särskilt när det gäller
domstols behörighet och verkställighet
av domar,

SOM ÖNSKAR skapa enhetliga reg-
ler om tillämplig lag för avtalsförplik-
telser,

HAR KOMMIT ÖVERENS OM
FÖLJANDE.

AVDELNING 1

KONVENTIONENS TILLÄMP-
NINGSSOMRÅDE

Article 1

Scope of the Convention

1. The rules of this Convention shall apply to contractual obligations in any situation involving a choice between the laws of different countries.

2. They shall not apply to:

a) questions involving the status or legal capacity of natural persons, without prejudice to Article 11;

(b) contractual obligations relating to:

– wills and succession,

– rights in property arising out of a matrimonial relationship,

– rights and duties arising out of a family relationship, parentage, marriage or affinity, including maintenance obligations in respect of children who are not legitimate;

c) obligations arising under bills of exchange, cheques and promissory notes and other negotiable instruments to the extent that the obligations under such other negotiable instruments arise out of their negotiable character;

Artikel 1

Konventionens tillämpningsområde

1. Bestämmelserna i denna konvention skall tillämpas på avtalsförpliktelser i de fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder.

2. De tillämpas inte på

a) frågor som rör fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, om inte annat följer av artikel 11,

b) avtalsförpliktelser som rör

– arv och testamente,

– makars förmögenhetsförhållanden,

– rättigheter och förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden, släktskap, äktenskap eller svägerskap, inklusive underhållsskyldighet mot barn födda utom äktenskap,

c) förpliktelser som följer av växlar, checkar, löpande skuldebrev och andra negotiabla värdepapper, i den utsträckning som förpliktelserna enligt sådana andra värdepapper följer av deras negotiabla karaktär,

d) arbitration agreements and agreements on the choice of court;

e) questions governed by the law of companies and other bodies corporate or unincorporate such as the creation, by registration or otherwise, legal capacity, internal organization or winding up of companies and other bodies corporate or unincorporate and the personal liability of officers and members as such for the obligations of the company or body;

f) the question whether an agent is able to bind a principal, or an organ to bind a company or body corporate or unincorporate, to a third party;

g) the constitution of trusts and the relationship between settlors, trustees and beneficiaries;

h) evidence and procedure, without prejudice to Article 14.

3. The rules of this Convention do not apply to contracts of insurance which cover risks situated in the territories of the Member States of the European Economic Community. In order to determine whether a risk is situated in these territories the court shall apply its internal law.

d) skiljedomsavtal och avtal om val av domstol,

e) frågor som omfattas av reglerna om bolag, föreningar och andra juridiska personer, såsom frågor om deras upprättande genom registrering eller på annat sätt, deras rättskapacitet, interna organisation eller upplösning samt om personligt ansvar för delägare eller medlemmar och organ i denna egenskap för bolagets, föreningens eller den juridiska personens förpliktelser,

f) frågan om en mellanman kan binda sin huvudman i förhållande till tredje man, eller om ett organ för ett bolag, en förening eller en annan juridisk person kan binda bolaget, föreningen eller den juridiska personen i förhållande till tredje man,

g) bildande av »truster» och förhållandet mellan instiftare, »trustees» och förmånstagare,

h) bevisfrågor och processuella frågor, om inte annat följer av artikel 14.

3. Reglerna i denna konvention tillämpas inte på försäkringsavtal som täcker risker belägna inom Europeiska ekonomiska gemenskapens medlemsstaters territorium. För att avgöra om en risk är belägen inom dessa områden skall domstolen tillämpa inhemska rätt.

4. The preceding paragraph does not apply to contracts of reinsurance.

Article 2

Application of law of non-contracting States

Any law specified by this Convention shall be applied whether or not it is the law of a Contracting State.

TITLE II

UNIFORM RULES

Article 3

Freedom of choice

1. A contract shall be governed by the law chosen by the parties. The choice must be expressed or demonstrated with reasonable certainty by the terms of the contract or the circumstances of the case. By their choice the parties can select the law applicable to the whole or a part only of the contract.

4. Punkt 3 tillämpas inte på återförsäkringsavtal.

Artikel 2

Tillämpning av lagen i en icke fördragsslutande stat

Den lag som anvisas i denna konvention skall tillämpas även om det är lagen i en icke fördragsslutande stat.

AVDELNING II

ENHETLIGA REGLER

Artikel 3

Lagval genom avtal

1. På ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. Lagvalet måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter. Genom sitt val kan parterna ange tillämplig lag för hela avtalet eller för endast en del av det.

2. The parties may at any time agree to subject the contract to a law other than that which previously governed it, whether as a result of an earlier choice under this Article or of other provisions of this Convention. Any variation by the parties of the law to be applied made after the conclusion of the contract shall not prejudice its formal validity under Article 9 or adversely affect the rights of third parties.

3. The fact that the parties have chosen a foreign law, whether or not accompanied by the choice of a foreign tribunal, shall not, where all the other elements relevant to the situation at the time of the choice are connected with one country only, prejudice the application of rules of the law of that country which cannot be derogated from by contract, hereinafter called 'mandatory rules'.

4. The existence and validity of the consent of the parties as to the choice of the applicable law shall be determined in accordance with the provisions of Articles 8, 9 and 11.

2. Parterna kan när som helst komma överens om att en annan lag skall vara tillämplig på avtalet än den lag som tidigare gällde för det antingen till följd av ett tidigare val enligt denna artikel eller till följd av andra bestämmelser i denna konvention. En ändring i valet av tillämplig lag som görs av parterna efter avtalslutet påverkar inte avtalets giltighet till formen enligt artikel 9. Det försämrar inte heller tredje mans rättigheter.

3. Den omständigheten att parterna har valt en utländsk lag skall, oavsett om de också har avtalat om behörighet för en utländsk domstol eller inte, när alla andra omständigheter av betydelse vid tidpunkten för valet har anknytning till ett enda land, inte hindra tillämpningen av sådana regler i det landet som inte kan avtalas bort, härafter benämnda »tvingande regler».

4. Frågor om förekomsten och giltigheten av parternas samtycke till att en viss lag skall vara tillämplig avgörs enligt bestämmelserna i artiklarna 8, 9 och 11.

*Article 4***Applicable law in the absence of choice**

1. To the extent that the law applicable to the contract has not been chosen in accordance with Article 3, the contract shall be governed by the law of the country with which it is most closely connected. Nevertheless, a severable part of the contract which has a closer connection with another country may by way of exception be governed by the law of that other country.

2. Subject to the provisions of paragraph 5 of this Article, it shall be presumed that the contract is most closely connected with the country where the party who is to effect the performance which is characteristic of the contract has, at the time of conclusion of the contract, his habitual residence, or, in the case of a body corporate or unincorporate, its central administration. However, if the contract is entered into in the course of that party's trade or profession, that country shall be the country in which the principal place of business is situated or, where under the terms of the contract the performance is to be effected through a place of business other than the principal place of business, the country in which that other place of business is situated.

*Artikel 4***Tillämplig lag i avsaknad av parternas lagval**

1. I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med artikel 3 skall avtalet vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till. Om en del av avtalet kan skiljas från resten av avtalet och denna del har närmare anknytning till ett annat land, kan dock lagen i det landet undantagsvis tillämpas på denna del.

2. Med förbehåll för vad som föreskrivs i punkt 5 skall det antas att avtalet har närmast anknytning till det land där den part som skall utföra den prestation som är karaktäristisk för avtalet har sin vanliga vistelseort vid avtalsslutet eller, om det gäller ett bolag, en förening eller en annan juridisk person, sin centrala förvaltning. Om avtalet ingås som ett led i denna parts affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, skall detta land dock vara det land där det huvudsakliga verksamhetsstället är beläget eller, om enligt avtalet prestationen skall fullgöras från ett annat verksamhetsställe, det land där det andra verksamhetsstället är beläget.

3. Notwithstanding the provisions of paragraph 2 of this Article, to the extent that the subject matter of the contract is a right in immovable property or a right to use immovable property it shall be presumed that the contract is most closely connected with the country where the immovable property is situated.

4. A contract for the carriage of goods shall not be subject to the presumption in paragraph 2. In such a contract if the country in which, at the time the contract is concluded, the carrier has his principal place of business is also the country in which the place of loading or the place of discharge or the principal place of business of the consignor is situated, it shall be presumed that the contract is most closely connected with that country. In applying this paragraph single voyage charterparties and other contracts the main purpose of which is the carriage of goods shall be treated as contracts for the carriage of goods.

5. Paragraph 2 shall not apply if the characteristic performance cannot be determined, and the presumptions in paragraphs 2, 3 and 4 shall be disregarded if it appears from the circumstances as a whole that the contract is more closely connected with another country.

3. Oavsett bestämmelserna i punkt 2 skall det, i den mån avtalet gäller en sakrätt i fast egendom eller en nyttjanderätt till fast egendom, antas att avtalet har närmast anknytning till det land där den fasta egendomen är belägen.

4. För avtal om godstransport gäller inte antagandet i punkt 2. Sådana avtal skall antas ha närmast anknytning till det land där transportören vid den tidpunkt då avtalet ingicks hade sitt huvudsakliga verksamhetsställe, om det landet också är det land där platsen för lastning eller lossning finns eller där avsändaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe. Vid tillämpning av denna punkt skall certepartier för en enstaka resa och andra avtal vilkas huvudsyfte är transport av gods anses som avtal om godstransport.

5. Punkt 2 skall inte tillämpas om det inte kan avgöras vilken den karaktäristiska prestationen är. Antagandena i punkterna 2-4 skall inte gälla, om det framgår av de samlade omständigheterna att avtalet har närmare anknytning till ett annat land.

Article 5

Certain consumer contracts

1. This Article applies to a contract the object of which is the supply of goods or services to a person ('the consumer') for a purpose which can be regarded as being outside his trade or profession, or a contract for the provision of credit for that object.

2. Notwithstanding the provisions of Article 3, a choice of law made by the parties shall not have the result of depriving the consumer of the protection afforded to him by the mandatory rules of the law of the country in which he has his habitual residence:

– if in that country the conclusion of the contract was preceded by a specific invitation addressed to him or by advertising, and he had taken in that country all the steps necessary on his part for the conclusion of the contract, or

– if the other party or his agent received the consumer's order in that country, or

– if the contract is for the sale of goods and the consumer travelled from that country to another country and there gave his order, provided that the consumer's journey was arranged by the seller for the purpose of inducing the consumer to buy.

Artikel 5

Konsumentavtal

1. Denna artikel är tillämplig på avtal om leverans av varor eller utförande av tjänster åt en person (konsumenten) för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet och på avtal om kredit för sådana prestationer.

2. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag inte medföra att konsumenten berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort,

– om avtalet föregicks av ett särskilt erbjudande riktat till konsumenten i det landet eller av annonsering där och konsumenten där vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna, eller

– om den andra parten eller dennes representant mottog konsumentens beställning i det landet, eller

– om avtalet avser försäljning av varor och konsumenten reste från det landet till ett annat land och gjorde sin beställning där, förutsatt att konsumentens resa arrangerades av säljaren i syfte att förmå konsumenten att köpa.

3. Notwithstanding the provisions of Article 4, a contract to which this Article applies shall, in the absence of choice in accordance with Article 3, be governed by the law of the country in which the consumer has his habitual residence if it is entered into in the circumstances described in paragraph 2 of this Article.

4. This Article shall not apply to:

(a) a contract of carriage;

(b) a contract for the supply of services where the services are to be supplied to the consumer exclusively in a country other than that in which he has his habitual residence.

5. Notwithstanding the provisions of paragraph 4, this Article shall apply to a contract which, for an inclusive price, provides for a combination of travel and accommodation.

3. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall avtal som den här artikeln är tillämplig på, i avsaknad av lagval enligt artikel 3, vara underkastade lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort, om de ingås under de omständigheter som anges i punkt 2.

4. Denna artikel skall inte tillämpas på

a) transportavtal,

b) avtal om utförande av tjänster, om tjänsterna skall utföras uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort.

5. Oavsett bestämmelserna i punkt 4 tillämpas denna artikel på avtal om en kombination av resa och inkvartering för ett gemensamt pris.

*Article 6***Individual employment contracts**

1. Notwithstanding the provisions of Article 3, in a contract of employment a choice of law made by the parties shall not have the result of depriving the employee of the protection afforded to him by the mandatory rules of the law which would be applicable under paragraph 2 in the absence of choice.

2. Notwithstanding the provisions of Article 4, a contract of employment shall, in the absence of choice in accordance with Article 3, be governed:

(a) by the law of the country in which the employee habitually carries out his work in performance of the contract, even if he is temporarily employed in another country; or

(b) if the employee does not habitually carry out his work in any one country, by the law of the country in which the place of business through which he was engaged is situated;

unless it appears from the circumstances as a whole that the contract is more closely connected with another country, in which case the contract shall be governed by the law of that country.

*Artikel 6***Individuella anställningsavtal**

1. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställda berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt punkt 2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts.

2. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt artikel 3 vara underkastat

a) lagen i det land där den anställda vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete, även om han tillfälligt är sysselsatt i ett annat land, eller

b) om den anställda inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget,

om det inte av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, i vilket fall avtalet skall vara underkastat lagen i det landet.

Article 7

Mandatory rules

1. When applying under this Convention the law of a country, effect may be given to the mandatory rules of the law of another country with which the situation has a close connection, if and in so far as, under the law of the latter country, those rules must be applied whatever the law applicable to the contract. In considering whether to give effect to these mandatory rules, regard shall be had to their nature and purpose and to the consequences of their application or non-application.

2. Nothing in this Convention shall restrict the application of the rules of the law of the forum in a situation where they are mandatory irrespective of the law otherwise applicable to the contract.

Article 8

Material validity

1. The existence and validity of a contract, or of any term of a contract, shall be determined by the law which would govern it under this Convention if the contract or term were valid.

Artikel 7

Internationellt tvingande regler

1. När lagen i ett visst land tillämpas enligt denna konvention kan tvingande bestämmelser i lagen i ett annat land till vilket situationen har nära anknytning tillerkännas verkan, om och i den utsträckning som enligt lagen i det senare landet dessa regler skall tillämpas oavsett vilken lag som är tillämplig på avtalet. Vid bedömningen av om sådana tvingande regler skall tillerkännas verkan skall hänsyn tas till deras art och syfte liksom till följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas.

2. Denna konvention skall inte begränsa tillämpningen av regler i domstolslandets lag när de är tvingande oavsett vilken lag som i övrigt skall tillämpas på avtalet.

Artikel 8

Materiell giltighet

1. Förekomsten och giltigheten av ett avtal eller en bestämmelse i ett avtal skall avgöras enligt den lag som skulle tillämpas enligt denna konvention, om avtalet eller bestämmelsen var giltig.

2. Nevertheless a party may rely upon the law of the country in which he has his habitual residence to establish that he did not consent if it appears from the circumstances that it would not be reasonable to determine the effect of his conduct in accordance with the law specified in the preceding paragraph.

2. En part kan dock åberopa lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort för att få fastställt att han inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämelsen, om det framgår av omständigheterna att det inte skulle vara rimligt att avgöra verkan av hans uppträdande enligt den lag som anges i föregående punkt.

Article 9

Artikel 9

Formal validity

Giltighet till formen

1. A contract concluded between persons who are in the same country is formally valid if it satisfies the formal requirements of the law which governs it under this Convention or of the law of the country where it is concluded.

1. Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i samma land är giltigt till formen, om det uppfyller formkraven i den lag som gäller för avtalet enligt denna konvention eller i lagen i det land där avtalet ingås.

2. A contract concluded between persons who are in different countries is formally valid if it satisfies the formal requirements of the law which governs it under this Convention or of the law of one of those countries.

2. Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i olika länder är giltigt till formen, om det uppfyller formkraven i den lag som gäller för avtalet enligt denna konvention eller i lagen i något av dessa länder.

3. Where a contract is concluded by an agent, the country in which the agent acts is the relevant country for the purposes of paragraphs 1 and 2.

3. När ett avtal ingås av en representant är det land där representanten handlar det relevanta landet vid tillämpningen av punkterna 1 och 2.

4. An act intended to have legal effect relating to an existing or contemplated contract is formally valid if it satisfies the formal requirements of the law which under this Convention governs or would govern the contract or of the law of the country where the act was done.
 5. The provisions of the preceding paragraphs shall not apply to a contract to which Article 5 applies, concluded in the circumstances described in paragraph 2 of Article 5. The formal validity of such a contract is governed by the law of the country in which the consumer has his habitual residence.
 6. Notwithstanding paragraphs 1 to 4 of this Article, a contract the subject matter of which is a right in immovable property or a right to use immovable property shall be subject to the mandatory requirements of form of the law of the country where the property is situated if by that law those requirements are imposed irrespective of the country where the contract is concluded and irrespective of the law governing the contract.
4. En ensidig rättshandling som avser ett existerande eller ett framtida avtal är giltig till formen, om den uppfyller formkraven i den lag som enligt denna konvention gäller för eller skulle gälla för avtalet eller lagen i det land där rättshandlingen företogs.
 5. Bestämmelserna i de föregående punkterna skall inte tillämpas på avtal som omfattas av artikel 5 och som har ingåtts under de omständigheter som anges i artikel 5.2. Giltigheten till formen av sådana avtal avgörs enligt lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort.
 6. Oavsett punkterna 1-4 i denna artikel skall ett avtal som avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom vara underkastat sådana tvingande formkrav som ställs enligt lagen i det land där egendomen är belägen, om sådana krav ställs enligt den lagen oavsett i vilket land avtalet har ingåtts och oavsett vilken lag som gäller för avtalet.

Article 10

Scope of the applicable law

1. The law applicable to a contract by virtue of Articles 3 to 6 and 12 of this Convention shall govern in particular:

- (a) interpretation;
- (b) performance;
- (c) within the limits of the powers conferred on the court by its procedural law, the consequences of breach, including the assessment of damages in so far as it is governed by rules of law;
- (d) the various ways of extinguishing obligations, and prescription and limitation of actions;
- (e) the consequences of nullity of the contract.

2. In relation to the manner of performance and the steps to be taken in the event of defective performance regard shall be had to the law of the country in which performance takes place.

Artikel 10

Den tillämpliga lagens räckvidd

1. Den lag som är tillämplig på avtalet enligt artiklarna 3-6 och 12 i denna konvention skall reglera särskilt

- a) avtalets tolkning,
- b) dess fullgörelse,
- c) följderna vid avtalsbrott, däribland uppskattning av skada i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler, dock endast inom ramen för de befohigheter som tillkommer domstolen enligt dess processuella regler,
- d) olika sätt att få förpliktelserna att upphöra, samt preskription och andra rättighetsförluster som följer av utgången av en frist,
- e) följderna av avtalets ogiltighet.

2. När det gäller sättet för fullgörelse och åtgärder med anledning av bristande fullgörelse skall hänsyn tas till lagen i det land där fullgörelsen äger rum.

Article 11

Incapacity

In a contract concluded between persons who are in the same country, a natural person who would have capacity under the law of that country may invoke his incapacity resulting from another law only if the other party to the contract was aware of this incapacity at the time of the conclusion of the contract or was not aware thereof as a result of negligence.

Article 12

Voluntary assignment

1. The mutual obligations of assignor and assignee under a voluntary assignment of a right against another person ('the debtor') shall be governed by the law which under this Convention applies to the contract between the assignor and assignee.

2. The law governing the right to which the assignment relates shall determine its assignability, the relationship between the assignee and the debtor, the conditions under which the assignment can be invoked against the debtor and any question whether the debtor's obligations have been discharged.

Artikel 11

Bristande rättskapacitet och bristande rättslig handlingsförmåga

När ett avtal har ingåtts mellan personer som befinner sig i samma land, kan en fysisk person som har rättskapacitet och rättshandlingsförmåga enligt lagen i det landet åberopa bristande rättskapacitet och bristande rättshandlingsförmåga enligt en annan lag, endast om den andra avtalsparten när avtalet ingicks kände till eller borde ha känt till denna brist.

Artikel 12

Överlåtelse av fordran

1. Överlåtarens och förvärvarens inbördes förpliktelse vid överlåtelse av en fordran skall bestämmas enligt den lag som enligt denna konvention är tillämplig på avtalet mellan överlåtaren och förvärvaren.

2. Den lag som är tillämplig på den överlåtna fordringen skall reglera dess överlåtbarhet, förhållandet mellan förvärvaren och gäldenären, de förutsättningar under vilka överlåtelsen kan göras gällande mot gäldenären och frågan om en prestation av gäldenären befriar honom från hans förpliktelse.

Article 13

Subrogation

1. Where a person ('the creditor') has a contractual claim upon another ('the debtor'), and a third person has a duty to satisfy the creditor, or has in fact satisfied the creditor in discharge of that duty, the law which governs the third person's duty to satisfy the creditor shall determine whether the third person is entitled to exercise against the debtor the rights which the creditor had against the debtor under the law governing their relationship and, if so, whether he may do so in full or only to a limited extent.

2. The same rule applies where several persons are subject to the same contractual claim and one of them has satisfied the creditor.

Article 14

Burden of proof, etc.

1. The law governing the contract under this Convention applies to the extent that it contains, in the law of contract, rules which raise presumptions of law or determine the burden of proof.

Artikel 13

Subrogation

1. När en person (borgenären) har en avtalsgrundad fordran mot en annan person (gäldenären) och en tredje person är skyldig att prestera till borgenären eller redan har presterat till denne till uppfyllelse av sin skyldighet, skall frågan om den tredje personen har rätt att mot gäldenären helt eller delvis utöva de rättigheter som borgenären hade mot gäldenären enligt den lag som gäller för förhållandet dem emellan avgöras enligt den lag som gäller för den tredje personens skyldighet att prestera till borgenären.

2. Samma regel gäller när flera personer har samma avtalsförpliktelse och en av dem har fullgjort prestationen till borgenären.

Artikel 14

Bevisbördan m.m.

1. Den lag som enligt denna konvention gäller för ett avtal skall tillämpas även i den mån den för avtalsrättsliga förhållanden uppställer rättsliga presumtioner eller fördelar bevisbördan.

2. A contract or an act intended to have legal effect may be proved by any mode of proof recognized by the law of the forum or by any of the laws referred to in Article 9 under which that contract or act is formally valid, provided that such mode of proof can be administered by the forum.

Article 15

Exclusion of renvoi

The application of the law of any country specified by this Convention means the application of the rules of law in force in that country other than its rules of private international law.

Article 16

'Ordre public'

The application of a rule of the law of any country specified by this Convention may be refused only if such application is manifestly incompatible with the public policy ('ordre public') of the forum.

2. Bevisning om ett avtal eller en rättshandling får föras med varje slags bevismedel som godtas enligt lagen i domstolslandet eller enligt någon av de i artikel 9 angivna lagarna enligt vilka avtalet eller rättshandlingen har giltighet till formen, förutsatt att sådan bevisföring kan genomföras vid domstolen.

Artikel 15

Renvoi är utesluten

När konventionen föreskriver att lagen i ett visst land skall tillämpas avses gällande rättsregler i det landet, med undantag för landets internationellt privaträttsliga regler.

Artikel 16

Ordre public

Tillämpning av en regel i den lag som anvisas i denna konvention får vägras endast om en sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning.

Article 17

No retrospective effect

This Convention shall apply in a Contracting State to contracts made after the date on which this Convention has entered into force with respect to that State.

Article 18

Uniform interpretation

In the interpretation and application of the preceding uniform rules, regard shall be had to their international character and to the desirability of achieving uniformity in their interpretation and application.

Article 19

States with more than one legal system

1. Where a State comprises several territorial units each of which has its own rules of law in respect of contractual obligations, each territorial unit shall be considered as a country for the purposes of identifying the law applicable under this Convention.

Artikel 17

Tillämplighet i tiden

Denna konvention skall tillämpas i en konventionsstat på avtal som ingås efter den dag då konventionen har trätt i kraft i förhållande till den staten.

Artikel 18

Enhetlig tolkning

Vid tolkning och tillämpning av ovanstående enhetliga regler skall hänsyn tas till deras internationella karaktär och till önskemålet att det uppnås enhetlighet vid deras tolkning och tillämpning.

Artikel 19

Stater med mer än en rättsordning

1. När en stat omfattar flera territoriella enheter som var och en har sina egna rättsregler i fråga om avtalsförpliktelser skall varje sådan enhet anses som ett land vid fastställandet av den lag som skall tillämpas enligt denna konvention.

2. A State within which different territorial units have their own rules of law in respect of contractual obligations shall not be bound to apply this Convention to conflicts solely between the laws of such units.

Article 20

Precedence of Community law

This Convention shall not affect the application of provisions which, in relation to particular matters, lay down choice of law rules relating to contractual obligations and which are or will be contained in acts of the institutions of the European Communities or in national laws harmonized in implementation of such acts.

Article 21

Relationship with other conventions

This Convention shall not prejudice the application of international conventions to which a Contracting State is, or becomes, a party.

Article 22

Reservations

1. Any Contracting State may, at the time of signature, ratification, acceptance or approval, reserve the right not to apply:

2. En stat där olika territoriella enheter har sina egna rättsregler för avtalsförpliktelser behöver inte tillämpa denna konvention vid lagkonflikter enbart mellan lagarna i sådana enheter.

Artikel 20

Gemenskapsrättens företrädare

Denna konvention skall inte inverka på tillämpningen av bestämmelser som på särskilda områden fastställer lagvalsregler för avtalsförpliktelser och som ingår i eller kommer att ingå i rättsakter utfärdade av Europeiska gemenskapernas institutioner eller i nationella lagar som harmoniserats för genomförande av sådana rättsakter.

Artikel 21

Förhållandet till andra konventioner

Denna konvention skall inte inverka på tillämpningen av internationella konventioner som en konventionsstat har tillträtt eller kommer att tillträda.

Artikel 22

Reservationer

1. Varje konventionsstat får vid tidpunkten för undertecknande, ratifikation, antagande eller godkännande förbehålla sig rätten att inte tillämpa

- (a) the provisions of Article 7 (1); a) artikel 7.1,
(b) the provisions of Article 10 (1) (e). b) artikel 10.1 e.

2. [Deleted]

2. [Upphävd]

3. Any Contracting State may at any time withdraw a reservation which it has made; the reservation shall cease to have effect on the first day of the third calendar month after notification of the withdrawal.

3. Varje konventionsstat får när som helst återkalla en reservation som den har gjort; reservationen skall upphöra att gälla den första dagen i den tredje kalendermånaden efter anmälan om återkallelsen.

TITLE III

AVDELNING III

FINAL PROVISIONS

SLUTBESTÄMMELSER

Article 23

Artikel 23

1. If, after the date on which this Convention has entered into force for a Contracting State, that State wishes to adopt any new choice of law rule in regard to any particular category of contract within the scope of this Convention, it shall communicate its intention to the other signatory States through the Secretary-General of the Council of the European Communities.

1. Om en konventionsstat efter det att konventionen har trätt i kraft för den staten önskar anta en ny lagvalsregel för en viss typ av avtal som omfattas av denna konvention, skall den meddela sin avsikt till de övriga signatärstaterna genom generalsekretären vid Europeiska gemenskapernas råd.

2. Any signatory State may, within six months from the date of the communication made to the Secretary-General, request him to arrange consultations between signatory States in order to reach agreement.

2. Varje signatärstat får inom sex månader från den dag då generalsekretären underrättades, begära att denne inleder överläggningar mellan signatärstaterna för att nå en överenskommelse.

3. If no signatory State has requested consultations within this period or if within two years following the communication made to the Secretary-General no agreement is reached in the course of consultations, the Contracting State concerned may amend its law in the manner indicated. The measures taken by that State shall be brought to the knowledge of the other signatory States through the Secretary-General of the Council of the European Communities.

Article 24

1. If, after the date on which this Convention has entered into force with respect to a Contracting State, that State wishes to become a party to a multilateral convention whose principal aim or one of whose principal aims is to lay down rules of private international law concerning any of the matters governed by this Convention, the procedure set out in Article 23 shall apply. However, the period of two years, referred to in paragraph 3 of that Article, shall be reduced to one year.

3. Om ingen signatärstat har begärt överläggningar inom denna period eller om under överläggningarna ingen överenskommelse har nåtts inom två år från det att generalsekreteraren under rättades, får den berörda konventionsstaten ändra sin lag på angivet sätt. De åtgärder som vidtas av denna stat skall meddelas övriga signatärstater genom generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd.

Artikel 24

1. Om en konventionsstat efter det att denna konvention har trätt i kraft för den staten önskar tillträda en multilateral konvention som har som huvudsakligt mål eller som ett av sina huvudsakliga mål att fastställa internationellt privaträttsliga regler för frågor som omfattas av denna konvention, skall förfarandet i artikel 23 tillämpas. Den period om två år som avses i artikel 23.3 skall dock minskas till ett år.

2. The procedure referred to in the preceding paragraph need not be followed if a Contracting State or one of the European Communities is already a party to the multilateral convention, or if its object is to revise a convention to which the State concerned is already a party, or if it is a convention concluded within the framework of the Treaties establishing the European Communities.

Article 25

If a Contracting State considers that the unification achieved by this Convention is prejudiced by the conclusion of agreements not covered by Article 24 (1), that State may request the Secretary-General of the Council of the European Communities to arrange consultations between the signatory States of this Convention.

Article 26

Any Contracting State may request the revision of this Convention. In this event a revision conference shall be convened by the President of the Council of the European Communities.

Article 27

[Deleted]

2. Det förfarande som avses i punkt 1 behöver inte följas om en konventionsstat eller någon av Europeiska gemenskaperna redan har tillträtt den multilaterala konventionen eller om dess syfte är att revidera en konvention som den berörda staten redan har tillträtt eller om det är en konvention som har ingåtts inom ramen för fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna.

Artikel 25

Om en konventionsstat anser att den harmonisering som uppnås genom denna konvention äventyras av överenskommelser som inte omfattas av artikel 24.1, får den staten begära att generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd inleder överläggningar mellan signatärstaterna till denna konvention.

Artikel 26

Varje konventionsstat får begära att denna konvention revideras. I så fall skall ordföranden för Europeiska gemenskapernas råd sammankalla en revisionskonferens.

Artikel 27

[Upphävd]

Article 28

1. This Convention shall be open from 19 June 1980 for signature by the States party to the Treaty establishing the European Economic Community.

2. This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by the signatory States. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary-General of the Council of the European Communities.

Article 29

1. This Convention shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of the seventh instrument of ratification, acceptance or approval.

2. This Convention shall enter into force for each signatory State ratifying, accepting or approving at a later date on the first day of the third month following the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.

Artikel 28

1. Denna konvention skall från den 19 juni 1980 vara öppen för undertecknande av de stater som är parter i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen.

2. Denna konvention skall ratificeras, godtas eller godkännas av signatärstaterna. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumenten skall deponeras hos generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd.

Artikel 29

1. Denna konvention träder i kraft den första dagen i den tredje kalendermånaden efter det att det sjunde ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet har deponerats.

2. Denna konvention träder i kraft för varje signatärstat som därefter ratificerar, godtar eller godkänner konventionen den första dagen i den tredje kalendermånaden efter det att ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument har deponerats.

Article 30

1. This Convention shall remain in force for 10 years from the date of its entry into force in accordance with Article 29 (1), even for States for which it enters into force at a later date.

2. If there has been no denunciation it shall be renewed tacitly every five years.

3. A Contracting State which wishes to denounce shall, not less than six months before the expiration of the period of 10 or five years, as the case may be, give notice to the Secretary-General of the Council of the European Communities.

4. The denunciation shall have effect only in relation to the State which has notified it. The Convention will remain in force as between all other Contracting States.

Article 31

The Secretary-General of the Council of the European Communities shall notify the States party to the Treaty establishing the European Economic Community of:

Artikel 30

1. Denna konvention gäller för en period av tio år räknat från den dag då den träder i kraft enligt artikel 29.1, och detta även för stater för vilka den träder i kraft vid en senare tidpunkt.

2. Om det inte skett någon uppsägning, förlängs konventionen automatiskt vart femte år.

3. En konventionsstat som vill säga upp konventionen skall senast sex månader före utgången av tio- eller femårsperioden underrätta generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd om detta.

4. Uppsägningen skall ha verkan endast i förhållande till den stat som har gjort den. Konventionen skall fortsätta att gälla mellan övriga konventionsstater.

Artikel 31

Generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd skall underrätta de stater som är parter i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen om

(a) the signatures;	a) undertecknandena,
(b) the deposit of each instrument of ratification, acceptance or approval;	b) deponeringen av varje ratifikations-, godtagande- eller godkännandainstrument,
(c) the date of entry into force of this Convention;	c) dagen för konventionens ikraftträdande,
(d) communications made in pursuance of Articles 23, 24, 25, 26 and 30;	d) underrättelser som lämnas enligt artiklarna 23, 24, 25, 26 och 30,
(e) the reservations and withdrawals of reservations referred to in Article 22.	e) reservationer och återkallelser av reservationer som avses i artikel 22.

Article 32

The Protocol annexed to this Convention shall form an integral part thereof.

Artikel 32

Det protokoll som biläggs denna konvention utgör en integrerad del av konventionen.

Article 33

This Convention, drawn up in a single original in the Danish, Dutch, English, French, German, Irish and Italian languages, these texts being equally authentic, shall be deposited in the archives of the Secretariat of the Council of the European Communities. The Secretary-General shall transmit a certified copy thereof to the Government of each signatory State.

Artikel 33

Denna konvention, upprättad i ett enda exemplar på danska, engelska, franska, iriska, italienska, nederländska och tyska språken, vilka texter alla äger lika giltighet, skall deponeras i arkiven hos generalsekretariatet vid Europeiska gemenskapernas råd. Generalsekreteraren skall överlämna en bestyrkt kopia till regeringen i varje signatärstat.

PROTOCOL

Notwithstanding the provisions of the Convention, Denmark, Sweden and Finland may retain national provisions concerning the law applicable to questions relating to the carriage of goods by sea and may amend such provisions without following the procedure provided for in Article 23 of the Convention of Rome. The national provisions applicable in this respect are the following:

- in Denmark, paragraphs 252 and 321 (3) and (4) of the »Sølov» (maritime law),
- in Sweden, Chapter 13, Article 2 (1) and (2), and Chapter 14, Article 1 (3), of »sjölagen» (maritime law),
- in Finland, Chapter 13, Article 2 (1) and (2), and Chapter 14, Article 1 (3), of »merilaki»/»sjölagen» (maritime law).

PROTOKOLL

Utan hinder av bestämmelserna i konventionen får Danmark, Sverige och Finland behålla sina nationella bestämmelser om tillämplig lag när det gäller sjötransport av gods och får ändra dessa bestämmelser utan att förfarandet i artikel 23 i Romkonventionen följs. De tillämpliga nationella bestämmelserna är följande:

- I Danmark 252 § och 321 § tredje och fjärde stycket i Søloven (sjölagen).
- I Sverige 13 kap. 2 § första och andra stycket samt 14 kap. 1 § tredje stycket sjölagen.
- I Finland 13 kap. 2 § 1 och 2 mom. och 14 kap. 1 § 3 mom. i merilaki (sjölagen).

Bilaga 3

FIRST PROTOCOL ON THE INTERPRETATION BY THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN COMMUNITIES OF THE CONVENTION ON THE LAW APPLICABLE TO CONTRACTUAL OBLIGATIONS

opened for signature in Rome on 19 June 1980 (89/128/EEC).

THE HIGH CONTRACTING PARTIES TO THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN ECONOMIC COMMUNITY,

HAVING REGARD to the Joint Declaration annexed to the Convention on the law applicable to contractual obligations, opened for signature in Rome on 19 June 1980,

HAVE DECIDED to conclude a Protocol conferring jurisdiction on the Court of Justice of the European Communities to interpret that Convention, and to this end have designated as their Plenipotentiaries:

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

FÖRSTA PROTOKOLLET OM EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOLS TOLKNING AV KONVENTIONEN OM TILLÄMPLIG LAG FÖR AVTALSFÖRPLIKTELSE

öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980

DE HÖGA FÖRDRAGSSLUTANDE PARTERNA I FÖRDRAGET OM UPPRÄTTANDET AV EUROPEISKA EKONOMISKA GEMENSKAPEN,

SOM HÄNVISAR till den gemensamma förklaring som har bilagts konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980,

HAR BESLUTAT att anta ett protokoll som tilldelar Europeiska gemenskapernas domstol behörighet att tolka den konventionen och har för detta ändamål som befullmäktigade ombud utsett.

HAR ENATS OM FÖLJANDE BESTÄMMELSER.

Article 1

The Court of Justice of the European Communities shall have jurisdiction to give rulings on the interpretation of:

- a) the Convention on the law applicable to contractual obligations, opened for signature in Rome on 19 June 1980, hereinafter referred to as the 'Rome Convention';
- b) the Convention on accession to the Rome Convention by the States which have become Members of the European Communities since the date on which it was opened for signature;
- c) this Protocol.

Article 2

Any of the courts referred to below may request the Court of Justice to give a preliminary ruling on a question raised in a case pending before it and concerning interpretation of the provisions contained in the instruments referred to in Article 1 if that court considers that a decision on the question is necessary to enable it to give judgment:

- a) - in Belgium:
la Cour de cassation (het Hof van Cassatie) and le Conseil d'Etat (de Raad van State)

Artikel 1

Europeiska gemenskapernas domstol är behörig att tolka

- a) konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980, nedan kallad »Romkonventionen»,
- b) konventioner om anslutning till Romkonventionen av stater som blir medlemmar av Europeiska gemenskapen efter det att konventionen öppnades för undertecknande,
- c) detta protokoll.

Artikel 2

Följande domstolar har rätt att begära att domstolen skall meddela förhandsavgörande i en fråga som uppkommer i ett mål som är anhängigt vid dem och rör tolkningen av bestämmelserna i de instrument som nämns i artikel 1, när de anser att ett beslut i frågan är nödvändigt för att de skall kunna döma i saken:

- a) - i Belgien:
la Cour de cassation - het Hof van Cassatie och le Conseil d'Etat - de Raad van State,

- in Denmark:

Højesteret,

- in the Federal Republic of Germany:
die obersten Gerichtshöfe des Bundes,

- in Greece:

ta Anotata Dikastiria,

- in Spain

el Tribunal Supremo,

- in France:

la Cour de cassation and le Conseil
d'Etat,

- in Ireland:

the Supreme Court,

- in Italy:

la Corte suprema di cassazione and il
Consiglio di Stato,

- in Luxembourg:

la Cour Supérieure de Justice, when
sitting as Cour de Cassation,

- in the Netherlands:

de Hoge Raad,

- in Austria:

the Oberste Gerichtshof, the Verwal-
tungsgerichtshof and the Verfassungs-
gerichtshof,

- i Danmark:

Højesteret,

- i Förbundsrepubliken Tyskland:

die obersten Gerichtshöfe des Bundes,

- i Grekland:

ta Anotata Dikastiria,

- i Spanien:

el Tribunal Supremo,

- i Frankrike:

la Cour de cassation och le Conseil
d'Etat,

- i Irland:

the Supreme Court,

- i Italien:

la Corte suprema di cassazione och il
Consiglio di Stato,

- i Luxemburg:

la Cour Supérieure de Justice, i dess
sammanställning som Cour de cassa-
tion,

- i Nederländerna:

de Hoge Raad,

- i Österrike:

Oberste Gerichtshof, Verwaltungsge-
richtshof och Verfassungsgerichtshof,

- in Portugal:

o Supremo Tribunal de Justiça and o Supremo Tribunal Administrativo,

- in Finland:

korkein oikeus/Högsta domstolen, korkein hallinto-oikeus/Högsta förvaltningsdomstolen, markkinatuomioistuim/Marknadsdomstolen and työtuomioistuim/Arbetsdomstolen,

- in Sweden:

Högsta domstolen, Regeringsrätten, Arbetsdomstolen and Marknadsdomstolen,

- in the United Kingdom:

the House of Lords and other courts from which no further appeal is possible;

b) the courts of the Contracting States when acting as appeal courts.

- i Portugal:

o Supremo Tribunal de Justiça och o Supremo Tribunal Administrativo,

- i Finland:

Högsta domstolen/korkein oikeus, Högsta förvaltningsdomstolen/korkein hallinto-oikeus, Marknadsdomstolen/markkinatuomioistuim och Arbetsdomstolen /työtuomioistuim,

- i Sverige:

Högsta domstolen, Regeringsrätten, Arbetsdomstolen och Marknadsdomstolen,

- i Förenade kungariket:

the House of Lords och andra domstolar vilkas beslut inte går att överklaga;

b) domstolarna i konventionsstaterna när de dömer som överinstans.

Article 3

1. The competent authority of a Contracting State may request the Court of Justice to give a ruling on a question of interpretation of the provisions contained in the instruments referred to in Article 1 if judgments given by the courts of that State conflict with the interpretation given either by the Court of Justice or in a judgment of one of the courts of another Contracting State referred to in Article 2. The provisions of this paragraph shall apply only to judgments which have become *res judicata*.

2. The interpretation given by the Court of Justice in response to such a request shall not affect the judgments which gave rise to the request for interpretation.

3. The Procurators-General of the Supreme Courts of Appeal of the Contracting States, or any other authority designated by a Contracting State, shall be entitled to request the Court of Justice for a ruling on interpretation in accordance with paragraph 1.

Artikel 3

1. En behörig myndighet i en konventionsstat har rätt att begära att domstolen uttalar sig i en fråga om tolkningen av bestämmelserna i de instrument som nämns i artikel 1, om avgöranden som meddelas av domstolar i den staten strider antingen mot den tolkning som gjorts av domstolen eller mot ett avgörande av en domstol i en annan konventionsstat, vilken domstol nämns i artikel 2. Bestämmelserna i denna punkt gäller endast avgöranden som har vunnit laga kraft.

2. Den tolkning som görs av domstolen i anledning av en sådan begäran påverkar inte de avgöranden som gav upphov till begäran om tolkning.

3. Det offentligas högsta representant vid kassationsdomstolarna i konventionsstaterna eller varje annan myndighet som utses av en konventionsstat är behöriga att vända sig till domstolen med en begäran om tolkning enligt punkt 1.

4. The Registrar of the Court of Justice shall give notice of the request to the Contracting States, to the Commission and to the Council of the European Communities; they shall then be entitled within two months of the notification to submit statements of case or written observations to the Court.

5. No fees shall be levied or any costs or expenses awarded in respect of the proceedings provided for in this Article.

Article 4

1. Except where this Protocol otherwise provides, the provisions of the Treaty establishing the European Economic Community and those of the Protocol on the Statute of the Court of Justice annexed thereto, which are applicable when the Court is requested to give a preliminary ruling, shall also apply to any proceedings for the interpretation of the instruments referred to in Article 1.

2. The Rules of Procedure of the Court of Justice shall, if necessary, be adjusted and supplemented in accordance with Article 188 of the Treaty establishing the European Economic Community.

4. När en begäran inkommer skall domstolens justitiesekreterare underrätta konventionsstaterna samt Europeiska gemenskapernas kommission och råd, vilka inom en frist om två månader efter sådan underrättelse har rätt att inkomma till domstolen med inlagor eller skriftliga synpunkter.

5. Det förfarande som anges i denna artikel skall inte föranleda att avgifter tas ut eller att ersättning för kostnader eller utlägg tillerkänns.

Artikel 4

1. Såvida inte annat föreskrivs i detta protokoll skall de bestämmelser i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen och i det därtill bilagda protokollet om domstolens stadga, vilka gäller när domstolen skall meddela förhandsavgörande, tillämpas även på förfarandet vid tolkning av de instrument som nämns i artikel 1.

2. Domstolens rättegångsregler skall vid behov anpassas och kompletteras enligt artikel 188 i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen.

Article 5

This Protocol shall be subject to ratification by the Signatory States. The instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the Council of the European Communities.

Article 6

1. To enter into force, this Protocol must be ratified by seven States in respect of which the Rome Convention is in force. This Protocol shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of the instrument of ratification by the last such State to take this step. If, however, the Second Protocol conferring on the Court of Justice of the European Communities certain powers to interpret the Convention on the law applicable to contractual obligations, opened for signature in Rome on 19 June 1980, concluded in Brussels on 19 December 1988, enters into force on a later date, this Protocol shall enter into force on the date of entry into force of the Second Protocol.

Artikel 5

Detta protokoll skall ratificeras av signatarstaterna. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos generalsekretären vid Europeiska gemenskapernas råd.

Artikel 6

1. För att det här protokollet skall träda i kraft skall det ratificeras av sju stater för vilka Romkonventionen är i kraft. Det träder i kraft den första dagen i den tredje månaden efter det att ratifikationsinstrument har deponerats av den av dessa stater som sist fullgör denna formalitet. Om emellertid det andra protokollet, som antogs i Bryssel den 19 december 1988, vilket ger Europeiska gemenskapernas domstol viss behörighet vid tolkning av konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980, träder i kraft senare, träder det här protokollet i kraft samma dag som det andra protokollet träder i kraft.

2. Any ratification subsequent to the entry into force of this Protocol shall take effect on the first day of the third month following the deposit of the instrument of ratification, provided that the ratification, acceptance or approval of the Rome Convention by the State in question has become effective.

Article 7

The Secretary-General of the Council of the European Communities shall notify the Signatory States of:

- a) the deposit of each instrument of ratification;
- b) the date of entry into force of this Protocol;
- c) any designation communicated pursuant to Article 3 (3);
- d) any communication made pursuant to Article 8.

Article 8

The Contracting States shall communicate to the Secretary-General of the Council of the European Communities the texts of any provisions of their laws which necessitate an amendment to the list of courts in Article 2 (a).

2. Varje ratifikation som äger rum efter detta protokolls ikraftträdande skall gälla från och med den första dagen i den tredje månaden efter depositionen av ratifikationsinstrumentet, förutsatt att ifrågavarande stats ratifikation, godtagande eller godkännande av Romkonventionen har blivit gällande.

Artikel 7

Generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd skall underrätta signatärstaterna om

- a) deponeringen av varje ratifikationsinstrument,
- b) dagen för detta protokolls ikraftträdande,
- c) förordnanden som meddelas enligt artikel 3.3,
- d) meddelanden som lämnas enligt artikel 8.

Artikel 8

Konventionsstaterna skall till generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd överlämna texterna till sådana lagbestämmelser som innebär ändringar i den förteckning över domstolar som anges i artikel 2 a.

Article 9

This Protocol shall have effect for as long as the Rome Convention remains in force under the conditions laid down in Article 30 of that Convention.

Article 10

Any Contracting State may request the revision of this protocol. In this event, a revision conference shall be convened by the President of the Council of the European Communities.

Article 11

This Protocol, drawn up in a single original in the Danish, Dutch, English, French, German, Greek, Irish, Italian, Portuguese and Spanish languages, all 10 texts being equally authentic, shall be deposited in the archives of the General Secretariat of the Council of the European Communities. The Secretary-General shall transmit a certified copy to the Government of each Signatory State.

In witness whereof, the undersigned Plenipotentiaries have affixed their signatures below this Protocol.

Done at Brussels on the nineteenth day of December in the year one thousand nine hundred and eighty-eight.

Artikel 9

Detta protokoll skall gälla så länge Romkonventionen förblir i kraft enligt de villkor som anges i artikel 30 i den konventionen.

Artikel 10

Varje konventionsstat får begära att detta protokoll revideras. Om så sker, skall ordföranden för Europeiska gemenskapernas råd sammankalla en revisionskonferens.

Artikel 11

Detta protokoll, som har upprättats i ett enda exemplar på danska, engelska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska och tyska språken, vilka tio texter äger lika giltighet, skall deponeras i arkiven hos generalsekretariatet vid Europeiska gemenskapernas råd. Generalsekretären skall överlämna en bestyrkt kopia till regeringen i varje signatarstat.

Till bevis på detta har undertecknande befullmäktigade ombud underskrivit detta protokoll.

Som skedde i Bryssel den nittonde december nittonhundraåttioåtta.

Citerade rättsfall

Anm. Hänvisningarna i den högra spalten avser fotnot.

A. Avgöranden av GD

a) I målnummerföljd

150/77	Bertrand v. Ott [1978] ECR 1431	141
15/78	Société Générale Alsacienne de Banque v. Koestler [1978] ECR 1971	263
133/81	Ivenel v. Schwab [1982] ECR 1891	31
145/86	Hoffmann v. Krieg [1988] ECR 645	262
9/87	Arcado v. Haviland [1988] ECR 1539	31
32/88	Six Constructions v. Humbert [1989] ECR 341	32, 178
C-113/89	Rush Portuguesa [1990] ECR I-1417	183
C-196/90	Fonds voor Arbeidsongevallen v. De Paep [1991] ECR I-4815	187
C-280/90	Hacker v. Euro-Relais [1992] ECR I-1111	117
C-72-73/91	Slooman Neptun v. Bodo Ziesemer [1993] ECR I-887	177
C-125/92	Mulox v. Geels [1993] ECR I-4075	172
C-383/95	Rutten mot Cross Medical REG 1997 I-57	172

b) I alfabetisk följd

Arcado v. Haviland (9/87)	31
Bertrand v. Ott (150/77)	141
Fonds voor Arbeidsongevallen v. De Paep (C-196/90)	187
Hacker v. Euro-Relais (C-280/90)	117
Hoffmann v. Krieg (145/86)	262
Ivenel v. Schwab (133/81)	31

Mulox v. Geels (C-125/92)	172
Rush Portuguesa (C-113/89)	183
Rutten mot Cross Medical (C-383/95)	172
Six Constructions v. Humbert (32/88)	32, 178
Sloman Neptun v. Bodo Ziesemer (C-72-73/91)	177
Société Générale Alsacienne de Banque v. Koestler (15/78)	263

B. Internationella skiljedomar

Agip SpA v. Republic of the Congo, 67 ILR (1984) 319	77
Kuwait v. Aminoil, 66 ILR (1984) 518	77
Liamco v. Libya, 62 ILR (1982) 140	77
Texaco v. Libya, 53 ILR (1979) 389	77

C. Nationella avgöranden

Danmark

UfR 1988 s. 626 (Østre Landsret)	134
UfR 1996 s. 937 (Højesteret)	116

England

Libyan Arab Foreign Bank v. Bankers Trust Co. [1989] QB 728	135
Ralli Brothers v. Compañía Naviera Sota y Aznar [1920] 2 KB 287 (CA)	243
Regazzoni v. K.C. Sethia (1944), Ltd [1958] AC 301	243

Frankrike

Versailles 6.2.1991, Rev.crit.d.i.p. 1991 s. 745	128
--	-----

Nederländerna

Hoge Raad 13.5.1966, Rev.crit.d.i.p. 1967 s. 522	242
Hoge Raad 25.9.1992, NILR 1995 s. 259	128

Norge

NRt 1924 s. 1181 (Høyesterett)	190
--------------------------------	-----

Sverige

AD 1977 nr 9	87
AD 1982 nr 82	87, 175
AD 1988 nr 177	269
AD 1989 nr 120	174
AD 1991 nr 71	177
AD 1992 nr 10	81
AD 1995 nr 97	177
MD 1973:11	148
NJA 1917 s. 73	201
NJA 1930 s. 692	206
NJA 1937 s. 1	69,87,227
NJA 1937 s. 17	69,76,227
NJA 1941 s. 350	69
NJA 1954 s. 573	202
NJA 1956 s. 150	69
NJA 1956 s. 343	251
NJA 1968 s. 126	76
NJA 1971 s. 474	201
NJA 1973 s. 57	268
NJA 1974 s. 7	269
NJA 1977 s. 92	75, 268
NJA 1978 s. 590	75, 268
NJA 1984 s. 25	206
NJA 1987 s. 815	75, 268
NJA 1987 s. 885	174
NJA 1990 s. 734	215
NJA 1991 s. 43	75, 268
NJA 1992 s. 823	100, 129
NJA 1993 s. 341	269, 271
NJA 1994 s. 439	206
RH 1993:137	109

172 *Citerade rättsfall*

Tyskland

BAG 24.8.1989, IPRax 1991 s. 407	177
BAG 29.10.1992, IPRax 1994 s. 123	177
BGH 26.10.1993, IPRax 1994 s. 449	146
BGH 19.3.1997, JZ 1997 s. 612	118

Österrike

OGH 7.6.1990, IPRax 1991 s. 419	82
---------------------------------	----

Bibliografi

A. Officiellt tryck

a) EG-tryck

Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations, by Mario Giuliano and Paul Lagarde, OJ 1980 C 282/1 (cit. Giuliano/Lagarde).

Report on the Protocols on the interpretation by the Court of Justice of the Rome Convention of 19 June 1980 on the law applicable to contractual obligations, by Antonio Tizzano, OJ 1990 C 219/1 (cit. Tizzano).

b) Svenskt tryck

Promemoriam (Ds 1996:7) Romkonventionen – införlivande med svensk rätt av EG-konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser.

Prop. (1997/98:14) Romkonventionen – tillämplig lag för avtalsförpliktelser.

B. Annan litteratur

Förteckningen omfattar dels böcker och artiklar som i denna framställning citeras i förkortad form (med författarnamn, ev. jämte årtal eller del av boktiteln), dels ett fåtal andra arbeten i bokform.

Anton, A.E., with Beaumont, P.R., Private International Law. A treatise from the standpoint of Scots law. 2nd ed. Edinburgh 1990.

von Bar, Christian, Abtretung und Legalzession im neuen deutschen Internationalen Privatrecht: *RabelsZ* 53 (1989) 462-86 (cit. von Bar 1989).

von Bar, Christian, Internationales Privatrecht. Zweiter Band: Besonderer Teil. München 1991 (cit. von Bar 1991).

Bogdan, Michael, 1980 års EG-konvention om tillämplig lag på kontraktsrättsliga förpliktelser – Synpunkter beträffande den svenska inställningen: *TfR* 1982 s. 1-49 (cit. Bogdan 1982).

- Bogdan, Michael*, Nordisk internationell konsumenträtt (Nord 1992:31). Köpenhamn 1992 (cit. Bogdan 1992).
- Bogdan, Michael*, Svensk internationell privat- och processrätt. 4 uppl. Stockholm 1992 (cit. Bogdan, IPR).
- Cheshire and North's Private International Law*. 12th ed. London, Dublin & Edinburgh 1992 (cit. Cheshire/North).
- Collins, Lawrence*, Contractual Obligations – The EEC Preliminary Draft Convention on Private International Law: 25 ICLQ (1976) 35-57.
- Contract Conflicts* – The E.E.C. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations: A Comparative Study. Edited by P.M. North. Amsterdam, New York, Oxford 1982 (cit. Contract Conflicts).
- Diamond, Aubrey L.*, Harmonization of Private International Law Relating to Contractual Obligations: Rec.des Cours 199 (1986-IV) 233-312.
- Dicey and Morris on the Conflict of Laws*. 12th ed. under the general editorship of Lawrence Collins with specialist editors. 2 vol. London 1993 (cit. Dicey/Morris).
- Eek, Hilding*, Lagkonflikter i tvistemål. Stockholm 1972.
- Essays Pålsson*, se Modern Issues in European Law.
- L'européanisation du droit international privé – Die Europäisierung des internationalen Privatrechts – The Europeanisation of International Private Law*. Edité par Paul Lagarde et Bernd von Hoffmann. Köln 1996 (cit. Européanisation).
- European Private International Law of Obligations*. Acts and Documents of an International Colloquium on the European Preliminary Draft Convention on the Law Applicable to Contractual and Non-Contractual Obligations held in Copenhagen on April 29 and 30, 1974. Edited by Ole Lando, Bernd von Hoffmann & Kurt Siehr. Tübingen 1975.
- Europäisches Gemeinschaftsrecht und Internationales Privatrecht*. Tagung des Instituts für Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung des Fachbereichs Rechtswissenschaften der Universität Osnabrück am 6. und 7. April 1990 in Osnabrück. Herausgegeben von Christian von Bar. Köln, Berlin, Bonn, München 1991.
- Festskrift till Stig Strömholm*. Del I-II. Uppsala 1997 (cit. Festskrift Strömholm).
- Festskrift til Ole Lando – Papers dedicated to Ole Lando*. København 1997 (cit. Festskrift Lando).
- Fletcher, Ian F.*, Conflict of Laws and European Community Law. With special reference to the Community Conventions on private international law. Amsterdam, New York, Oxford 1982.

- Frisch, Wolfgang*, Das Internationale Schuldrecht der nordischen Länder im Vergleich zu dem europäischen Übereinkommen über das auf Schuldverträge anwendbare Recht. Frankfurt a.M. 1985.
- Gaudemet-Tallon, Hélène*, Le nouveau droit international privé européen des contrats (Commentaire de la convention C.E.E. n° 80/934 sur la loi applicable aux obligations contractuelles, ouverte à la signature à Rome le 19 juin 1980): RTDE 1981 s. 215-85.
- Gihl, Torsten*, Studier i internationell rätt. Stockholm 1955.
- Göranson, Ulf*, A Swedish Centre of Gravity Test? – Law, Fact and Fiction on the »Individualizing Method»: Essays Pålsson s. 47-78.
- Harmonisation of Private International Law by the E.E.C.* Edited by K. Lipstein. London 1978 (cit. Harmonisation).
- Hjerner, Lars*, Främmande valutalag och internationell privaträtt. Stockholm 1956.
- Internationales Verbraucherschutz*. Erfahrungen und Entwicklungen in Deutschland, Liechtenstein, Österreich und der Schweiz. Referate und Diskussionsberichte des Kolloquiums zu Ehren von Fritz Reichert-Facilides. Herausgegeben von Anton K. Schnyder, Helmut Heiss und Bernhard Rudisch. Tübingen 1995.
- Internationales Vertragsrecht*. Herausgegeben von Christoff Reithmann /und/ Dieter Martiny. 5. Aufl. Köln 1996 (cit. Reithmann/Martiny).
- Jayme, Erik, et Kohler, Christian*, L'interaction des règles de conflit contenues dans le droit dérivé de la Communauté européenne et des conventions de Bruxelles et de Rome: Rev.crit.d.i.p. 1995 s. 1-40 (cit. Jayme/Kohler 1995)
- Junker, Abba*, Die einheitliche europäische Auslegung nach dem EG-Schuldvertragsübereinkommen: RabelsZ 55 (1991) 674-96 (cit. Junker 1991)
- Junker, Abba*, Internationales Arbeitsrecht im Konzern. Tübingen 1992 (cit. Junker 1992).
- Jänterä-Jareborg, Maarit*, Application of Foreign Law in Swedish Courts – Recent Developments: Essays Pålsson s. 79-103 (cit. Jänterä-Jareborg, Application).
- Jänterä-Jareborg, Maarit*, Svensk domstol och utländsk rätt. Uppsala 1997 (cit. Jänterä-Jareborg, Svensk).
- Karlsgren, Hjalmar*, Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt. 5 uppl. Lund 1974.
- Kassis, Antoine*, Le nouveau droit européen des contrats internationaux. Paris 1993.

- Kaye, Peter*, *The New Private International Law of Contract of the European Community*. Aldershot 1993.
- Kleinschmidt, Peter M.*, *Zur Anwendbarkeit zwingenden Rechts im internationalen Vertragsrecht unter besonderer Berücksichtigung von Absatzmittlungsverträgen*. München 1985.
- Lagarde, Paul*, *Le nouveau droit international privé des contrats après l'entrée en vigueur de la Convention de Rome du 19 juin 1980*: *Rev.crit.d.i.p.* 1991 s. 287-340 (cit. Lagarde 1991).
- Landa Ole*, *The Conflict of Laws of Contracts – General Principles*: *Rec.des Cours* 189 (1984-VI) 225-447 (cit. Lando 1984).
- Landa Ole*, *Contracts: International Encyclopedia of Comparative Law*, Vol. III, Chapter 24. The Hague & Tübingen 1976 (cit. Lando 1976).
- Landa Ole*, *The EEC Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations*: 24 *CMLRev.* (1987) 159-214 (cit. Lando 1987).
- Landa Ole*, *Kontraktstatuttet*. 3. udg. København 1981 (cit. Lando 1981).
- Landa Ole*, *Lex fori in foro proprio*: *Festskrift til Ole Due*, København 1994, s. 207-26 (cit. Lando 1994).
- Landa Ole*, *Lex mercatoria 1985-1996*: *Festskrift Strömholm II* s. 567-84 (cit. Lando 1997).
- Landa Ole*, *Some Issues Relating to the Law Applicable to Contractual Obligations*: 7 *King's College Law Journal* (1996/97) 55-74 (cit. Lando 1996/97).
- Lasok, D., and Stone, P.A.*, *Conflict of Laws in the European Community*. Abingdon 1987 (cit. Lasok/Stone).
- Lipstein, K.*, se *Harmonisation*.
- Madsen-Mygdal, N.P.*, *Ordre public og territorialitet*. Bind I-II. København 1946.
- Modern Issues in European Law – Nordic Perspectives*. *Essays in Honour of Lennart Pålsson*. Edited by Göran Melander. Stockholm 1997 (cit. *Essays Pålsson*).
- Morse, C.G.J.*, *Consumer Contracts, Employment Contracts and the Rome Convention*: 41 *ICLQ* (1992) 1-21 (cit. Morse 1992).
- Nial, Håkan*, *Internationell förmögenhetsrätt*. 2 uppl. Stockholm 1953.
- Nielsen, Peter Arnt*, *International privat- og procesret*. København 1997.
- Nielsen, Ruth*, *EU-arbejdsret*. 3. udg. København 1997 (cit. Ruth Nielsen 1997).
- North, P.M.*, se *Contract Conflicts*.
- Philip, Allan*, *Dansk international privat- og procesret*. 3. udg. København 1976 (cit. Philip 1976).

- Philip, Allan*, EU-IP. Europæisk International Privat- og Procesret. 2. udg. København 1994 (cit. Philip 1994).
- Philip, Allan*, Scope of Application, Choice of Law and Jurisdiction in the New Nordic Law of Carriage of Goods by Sea: Essays Pålsson s. 165-82 (cit. Philip 1997).
- Plender, Richard*, The European Contracts Convention – The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. London 1991.
- Pålsson, Lennart*, Bryssel- och Luganokonventionerna. Stockholm 1995 (cit. Pålsson 1995).
- Pålsson, Lennart*, Nya lagvalsregler för försäkringsavtal: SvJT 1993 s. 43-63 (cit. Pålsson 1993).
- Pålsson, Lennart*, Utkast till EG-Konvention om tillämplig lag på kontraktsrättsliga förpliktelser – Värdering från svensk synpunkt: NordTIR 1980 s. 152-71 (cit. Pålsson 1980).
- Rammelo, Stephan*, Das neue EG-Vertragskollisionsrecht. Köln, Berlin, Bonn, München 1992.
- Reithmann/Martiny*, se Internationales Vertragsrecht.
- Rigaux, François*, Quelques problèmes d'interprétation de la Convention de Rome: Européanisation s. 33-42.
- Rigaux, François/Fallon, Marc*, Droit international privé. Tome II: Droit positif belge. 2e éd. Bruxelles 1993.
- Roth, Wulf-Henning*, Der Einfluss des Europäischen Gemeinschaftsrechts auf das Internationale Privatrecht: RabelsZ 55 (1991) 623-73 (cit. Roth 1991).
- Roth, Wulf-Henning*, Internationales Versicherungsvertragsrecht. Tübingen 1985 (cit. Roth 1985).
- Schurig, Klaus*, Zwingendes Recht, »Eingriffsnormen« und neues IPR: RabelsZ 54 (1990) 217-50.
- Siebr, Kurt*, Normen mit eigener Bestimmung ihres räumlich-persönlichen Anwendungsbereichs im Kollisionsrecht der Bundesrepublik Deutschland: RabelsZ 46 (1982) 357-83.
- Siesby, Erik*, Lærebog i International privatret. Almindelig del og formueret. 2. udg. København 1989 (cit. Siesby 1989).
- Svenné Schmidt, Torben*, International formueret. København 1987.
- Westerhäll, Lotta*, Social trygghet och migration. Stockholm 1995.

Sakregister

Anm. Hänvisningarna avser de numrerade avsnitten (ej sidor) i boken. Med kursiv stil anges ställen där respektive fråga behandlas mest utförligt.

- Absoluta regler 89
- Accept 56, 71, 74
- Advokat 42
- Aktier 20
- Aktieägaravtal 20
- Allmänna avtalsvillkor, se *Avtalsvillkor*
- Allmänna rättsprinciper 28, 31
- Alnati-målet 91
- Anbud 56, 71, 74
- Annonsering 56
- Anställningsavtal 6, 34, 49, 53, 63-69, 73, 74, 88
- Ansvarsbegränsning 80, 90
- Arbetsrätt 27, 89, 90; se också
Anställningsavtal, Kollektivavtal
- Arbetstagares uppfinningar 67
- Arkitekt 42
- Aruba 9
- Arv 17
- Associationsrätt 20, 21, 72
- Auktion 51
- Autentiska språk 1, 2, 5, 7
- Autonom tolkning 7; se också GD:s
tolkningsbehörighet
- Avskedande 65, 66, 68
- Avtal om tillämplig lag, se *Partsautonomi*
- Avtalsbrott 80
- Avtalsförpliktelser, begreppet, 13
- Avtalsstatut
 - begrepp 6, 70
 - räckvidd 13, 70-88
- Avtalsvillkor 33, 59, 90
- Bank 44, 50, 52, 55
- Bankgaranti 44
- Bareboatbefraktning 48
- Beneluxkonventionen 1, 91
- Betalningsuppdrag 44
- Bevisbörda 23, 86, 91
- Bevismedel 86
- Bevisvärdering 86
- Boenderätt, se *Nyttjanderätt*, *Time sharing*
- Bolag, se *Associationsrätt*
- Borgen 13, 36, 44, 51 (not 128), 85
- Brysselkonventionen
 - allmänt 1, 3, 7, 8
 - särskilda bestämmelser i, 9 (not 41), 13, 14 (not 52), 17 (not 54), 19, 26, 47, 51, 54, 55 (not 141), 56, 63, 66, 68, 96 (not 262)
- Butiksköp 72
- Byggnads- och anläggningsarbeten 68; se
också *Entreprenad*
- Bytesavtal 50
- Börs 51
- Certeparti 48
- Cession 6, 83-84
- Check 18, 72, 84
- CISG 7, 26, 39, 54
- Cypern 9

- Denuntiation 84
 Dépeçage 29, 52, 74, 78
 Depositarie (för konventionen) 1, 26
 Distansavtal 59, 71, 74
 Dubbelöverlåtelse 84
- Efterföljande lagval 30, 32 (not 79), 74, 98
 Eftergift 81
 EG-rätten, samband med, 1, 3, 7, 8, 92
 (not 247), 96, 98
 EG-rättsakter
 – företräde för, 6, 7, 25, 27
 – i särskilda ämnen 54, 59-62, 63, 68-69
- Enhetlig tolkning 7, 8; se också GD:s
 tolkningsbehörighet
 Ensamförsäljare 29, 41, 46
 Entreprenad 37, 42, 47, 51
 Europeiska patentkonventionen 63, 67
 Ex officio-tillämpning av främmande rätt
 30, 98
 Exportförbud 87, 89, 90, 92, 93
- Factoring 84
 Familjerätt 17
 Fartyg
 – arbete ombord, 66
 – köp av, 39, 51
 – transport med, se Transport
 – uthyrning av, 48
- Fast egendom 6, 47, 51, 55, 60, 73, 76, 89
 Fastighetsmäklare 90
 Favor negotii 74
 Fel i varor 80
 Finansiell leasing 40
 Flerrättsystem 6, 14, 97
 Fordran 55, 66, 79; se också Cession,
 Preskription, Subrogation
 Formfrågor 6, 13, 30, 32, 39, 54, 70, 73-76, 79, 84, 86, 89
 Forum shopping 1, 98
 Fraktavtal, se Transport
- Fraus legis 34
 Främmande rätt
 – behandling av, 98
 – som faktum 93
 Fullgörelse 13, 79, 81, 92
 Färöarna 9, 97
 Förarbeten 4, 7
 Föreningar, se Associationsrätt
 Förhandsavgörande 6, 8
 Förlagsavtal 50
 Förmånstagare 13, 22
 Försäkring 13, 15, 24, 28, 32, 43, 55, 84,
 85, 90
- Garanti 30, 36, 44, 61
 GD:s tolkningsbehörighet
 – allmänt 3, 6, 7, 8
 – särskilda frågor 13, 18, 64, 77, 88
 Genombrottsnorm 89
 Gibraltar 9
 Giuliano/Lagarde-rapporten 4, 7
 Godstransport, se Transport
 Godtrosförvärv 18
 Gränsgångare 63
 Grönland 9, 97
 Guldklausul 35 (not 87), 88
 Gäva 13, 17, 36
- Haagkonferensen 10, 26, 54, 95
 Haagreglerna, se
 Konossementskonventionen
 Handelsagent 34, 41, 64, 90, 92, 93; se
 också Mellanman
 Handelsförbud 87, 89
 Handelsrepresentant 63, 66; se också
 Handelsagent
 Helgdagar 79
 Hemförsäljning 56
 Historisk tolkningsmetod 7
 Hotell 56
 Hypotetisk partsvilja 32

- Hyra
 – av fast egendom, se Nyttjanderätt
 – av lös egendom 40, 48
- Hävning 57, 74, 80, 81
- IKL 10, 14, 26, 32, 33, 39, 51 (not 131, 132), 54, 56, 79, 87 (not 222)
- Ikraftträdande 1, 2, 3, 5, 11
- Immaterialrätt 46, 55
- Importförbud 90
- Individualiserande metod 6, 35, 48, 50, 51, 53, 66
- Informationsutbyte 3, 7
- Ingenjör 42
- Inkassouppdrag 44
- Interlokala lagkonflikter 97
- Internationellt tvingande regler 6, 25, 34, 51 (not 130), 56, 57, 58, 59, 62, 65, 74, 76, 88, 89–94, 95
- Joint venture 50
- Juridisk person, se Associationsrätt
- Järnväg, se Transport
- Kanalöarna 9
- Karakteristisk prestation 6, 36–46 och *passim*
- Kartellavtal 50
- Kollektivavtal 64, 65, 90
- Kommissionär 41, 64
- Komplext avtal 29, 50, 52, 74
- Koncession 31
- Konfiskation 88
- Konfusion 81
- Konkurrensklausul 65
- Konkurrensrätt 87, 88, 89, 90, 92
- Konossement 18, 48
- Konossementskonventionen 48, 91
- Konsultationsprocedur 25, 26
- Konsumenträtt 6, 26, 27, 34, 37, 39, 42, 43, 44, 47, 48, 53–62, 73, 75, 84, 86, 89, 90
- Kredit 44, 55
- Kreditkontroll 87
- Kvittning 81, 84, 85
- Köp 26, 29, 37, 39, 40, 41, 51, 54, 55, 56, 72; se också Fast egendom, IKL
- Köpkonventionen 10, 14, 26, 32, 33, 37 (not 93), 39, 51 (not 131, 132), 54, 56, 79, 84 (not 213)
- Lagerhållare 42
- Lagvalsklausul, se Partshänvisning
- Leasing 40
- Lex Britannia 90
- Lex mercatoria 28
- Licensavtal 37, 46, 50, 51
- Liggetid 79
- Livförsäkring, se Försäkring
- Luftfartyg
 – anställning på, 66
 – befordran med, se Transport
 – köp av, 39, 51
- Luganokonventionen 14 (not 52), 19, 26, 47, 51, 54, 56, 63, 66, 68
- Luxemburgprotokollet 8
- Lån
 – av lös sak 36
 – av pengar 44, 50
- Läkare 42
- Lönefordran 66, 84
- Löpande skuldebrev 18, 84
- Makars förmögenhetsförhållanden 17
- Man, Isle of, 9, 60 (not 161)
- Marknadsföring 56, 90
- Materiell giltighet 13, 70–72
- Materiellträttslig partshänvisning 31
- Maximipris 88; se också Priskontroll
- Mellanman 21, 41, 72, 89, 91
- Migrerande arbetstagare 69
- Modaliteter (vid uppfyllelsen) 79
- Montör 66
- Moraränta 80

- Moratorium 87
 Mäklare 41, 90
- Nationell rätt 6, 25, 27
 Naturaluppfyllelse 80
 Nederländska Antillerna 9
 Negotiabla värdepapper 18, 48
 Novation 81
 Nyttjanderätt till fast egendom 6, 47, 51,
 55, 60, 76, 89, 90
 Närmaste anknytning, se
 Individualiserande metod
- Obehörig vinst 82
 Objektivt lagval 35-52, 58, 66 och *passim*
 Offentlig rätt 65, 68, 85, 87-88, 89, 90, 92,
 93, 94
 Ogiltighet 71, 82, 90, 92; se också
 Formfrågor, Materiell giltighet
 Oljeplattform 66
 Omedelbart tillämpliga regler 39, 89
 Omleverans 80
 Omyndighet 72
 Omöjlighet 81
 Ordre public 6, 88, 89, 90, 96
- Paketresa 47, 56
 Partsautonomi 6, 14, 28-34, 57, 65 och
passim
 Partshänvisning (se också
 Partsautonomi)
 – existens och giltighet av, 33, 71, 73
 – konkludent, 19, 30, 32, 64, 98
 – uttrycklig, 32
 Passagerarbefordran 45, 48, 90; se också
 Transport
 Passivitet 33, 71
 Patent 46, 67
 Penninglån 44, 50
 Personrätt 16
 Petrifikation 31
 Piloter 66
- Positiv ordre public 89, 96
 Postorderförsäljning 56
 Prejudikatfunktion 8
 Preklusion 81
 Preskription 52, 81, 85, 90
 Presumtioner
 – för lagvalet 6, 35-52, 66 och *passim*
 – i materiell rätt 23, 86
 Prisavdrag 80
 Priskontroll 87, 88, 89
 Processuella frågor 23, 80, 86, 98
 Processuell lagvalsöverenskommelse 30, 98
 Prorogationsavtal 14, 19, 28, 32, 33, 63
- Regressrätt 85
 Reklam 56
 Reklamation 57, 74, 79
 Remburs 44
 Renvoi 6, 78, 95
 Reparatör 42, 47, 56
 Reservation 7, 82, 93
 Revisor 42
 Russinteorin 57
 Ränta 80
 Rättshandlingsförmåga 13, 16, 72
 Rättskapacitet 16, 20, 72
 Rättslig status 16
- Sakligt tillämpningsområde 6, 12-24
 Sakrätt
 – allmänt 1, 13, 18, 46, 84
 – i fast egendom 6, 47, 76
 Sjöförsäkring, se Försäkring
 Sjomän 66
 Sjötransport, se Transport
 Skadeförsäkring, se Försäkring
 Skadestånd 65, 80, 90, 91; se också
 Utomobligatoriska förpliktelser
 Skattelagstiftning 88
 Skeppslega 48
 Skiljeavtal 19, 28, 32, 74, 95
 Skyddslag 53, 57, 65, 66

- Skyddsland 46
 Social dumping 68
 Social trygghet 69, 85
 Solidarisk ansvarighet 85
 Specialkonventioner 6, 25, 26, 95 (not 258); se också CISG, Köpkonventionen etc.
 Speditör 41, 48
 Stabilitetsklausul 31
 Standardavtal 32, 78; se också Avtalsvillkor
 Straffrätt 88
 Subrogation 6, 83, 85
 Successionsrätt 17
 Svensk rätt (och Romkonventionen) 5, 6, 25, 26, 48
 Sällskapsresor 56
- Teleologisk tolkning 7
 Territoriell tillämplighet 2, 9
 Testamente 17
 Tidsbefraktning 48
 Time sharing 47, 60, 61
 Tizzano-rapporten 4
 Tolkning
 – av avtal 13, 78
 – av konventionen 1, 3, 4, 5, 7–8
 Traktaträttskonventionen 7
 Transport 1, 6, 18, 25, 26, 45, 48, 50, 56, 68, 80, 81 (not 206), 89, 90, 91
 Tredje man 13, 21, 30, 41, 46
 Trust 22
 Tvingande regler 28, 34, 48, 53, 57, 65, 89; se också Internationellt tvingande regler
 Tyst partshänvisning, se Partshänvisning
- Underhåll 17, 84
 Undersökning av varor 79
 Undervisning 56
 Universell tillämplighet 6, 10, 25
 Uppdelning, se Dépeçage
 Uppdrag 42, 44, 85
 Uppfyllelse, se Fullgörelse
 Uppsägning
 – av avtal 65, 68, 74, 81
 – av konventionen 1, 7
 Utflyktsförsäljning 56
 Utomobligatoriska förpliktelser 1, 13, 84, 85
 Utstationeringsdirektivet 63, 66 (not 176), 68, 88 (not 223)
 Utsända arbetstagare 63, 66, 68
- Valutalagstiftning 79, 87, 89, 90, 92
 Varumärke 46
 Vidareförvisning, se Renvoi
 Vårdnad om barn 17
 Värdepapper 39, 51 (not 132), 55; se också Negotiabla värdepapper
 Växel 18, 72, 84
- Återanställning 65
 Återförsäkring 24, 43
 Återförsäljare 41
 Återförvisning, se Renvoi
 Återgång av prestationer 82
- Äktenskap 17
 Äktenskapsförord 17
 Ändringar i lex causae 31
- Övergångsbestämmelser 5, 11, 31

Institutet för Rättsvetenskaplig Forskning

SEMINARIER

Lehrberg, Bert (red.) – Gorton, Lars – Helldén, Margareta – Lennander, Gertrud – Lindskog, Stefan – Ramberg, Jan. *Borgen*. 232 s. 1995.

Malmberg, Lars-Göran (red.) – Lavin, Rune – Marcusson, Lena – Smith, Eivind – Sterzel, Fredrik – Stjernquist, Nils – Strömberg, Håkan – Strömholm, Stig – Vogel, Hans-Heinrich. *Statsbegreppet i omvandling*. 107 s. 1997.

Stig Strömholm (red.) – Andersson, Edward – Christensen, Anna – Hanau, Peter – Krüger, Kai – Träskman, Per Ole. *Svensk rättsvetenskap 1947–1997*. 130 s. 1997.

JURIDIKENS KLASSIKER

Gärde, Natanael – Engströmer, Thore – Strandberg, Tore – Söderlund, Erik. *Nya rättegångsbalken*. 946 s. Faksimiltryck av första upplagan utgiven år 1949. 1994.

Hessler, Henrik. *Om stiftelser*. 525 s. Faksimiltryck av första upplagan utgiven år 1952. 1996.

Undén, Östen. *Svensk sakrätt i lös egendom*. 249 s. Faksimiltryck av tionde upplagan utgiven år 1976. 1995.

Almén, Tore – Eklund, Rudolf. *Lagen om avtal*. 169 s. Faksimiltryck av nionde upplagan utgiven år 1968. 1997.

SKRIFTSERIEN

- I Karlgren, Hjalmar. *Skadeståndsrätt*. 252 s. 5:e uppl. 1972.
- II Nial, Håkan. *Internationell förmögenhetsrätt*. 159 s. 2:a uppl. 1953. Slut.
- III Welamson, Lars. *Om anslutningsvad och reformatio in pejus*. 201 s. 1953. Slut.
- IV Olivecrona, Karl. *Rättegången i brottmål enligt RB*. 379 s. 3:e uppl. 1968.
- V Lagergren, Gunnar. *Delivery of the goods and transfer of property and risk in the law on sale*. 151 s. 1954. Slut.
- VI Karlgren, Hjalmar. *Avtalsrättsliga spörsmål*. 214 s. 2:a uppl. 1954. Slut.
- VII Nial, Håkan. *Om handelsbolag och enkla bolag*. 437 s. 3:e uppl. 1993 i samverkan med Carl Hemström.

- VIII Ekelöf, Per Olof. *Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper*. 292 s. 1956. Slut.
- IX Welamson, Lars. *Domvillobesvär av tredje man*. 252 s. 1956. Slut.
- X Thornstedt, Hans. *Om rättsvillfarelse*. 323 s. 1956. Slut.
- XI Rodhe, Knut. *Obligationsrätt*. 838 s. 1956. Oför. omtr. 1994.
- XII Strömberg, Tore. *Åtalspreskription*. 252 s. 1956. Slut.
- XIII Bolding, Per Olof. *Skiljeförfarande och rättegång*. 251 s. 1956. Slut.
- XIV Malmström, Åke. *Föräldrarätt*. 192 s. 3:e tr. 1969. Slut.
- XV Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert. *Rättegång I*. 190 s. 7:e uppl. 1990.
- XVI Regner, Nils. *Svensk juridisk litteratur*. 642 s. 1957. Slut.
- XVII Herlitz, Nils. *Nordisk offentlig rätt I*. 111 s. 1958. Slut.
- XVIII Herlitz, Nils. *Nordisk offentlig rätt II*. 222 s. 1958. Slut.
- XIX Ekelöf, Per Olof. *Rättegång II*. 207 s. 8:e uppl. 1996.
- XX Karlgren, Hjalmar. *Säkerhetsöverlåtelse*. 238 s. 1959. Slut.
- XXI Schmidt, Folke. *Tjänsteavtalet*. Nyskriven uppl. 1968. 229 s. 2:a tr. 1970. Slut.
- XXII Agge, Ivar. *Straffrättens allmänna del I*. 176 s. 4:e uppl. 1970. Slut.
- XXIII Karlgren, Hjalmar. *Kutym och rättsregel*. 112 s. 1960. Slut.
- XXIV Olivecrona, Karl. *Rätt och dom*. 352 s. 2:a uppl. 1966.
- XXV Vahlén, Lennart. *Avtal och tolkning*. 329 s. 2:a tr. 1966. Slut.
- XXVI Westerberg, Ole. *Skatter, avgifter och pålagor*. 363 s. 1961. Slut.
- XXVII Ekelöf, Per Olof. *Rättegång III*. 228 s. 6:e uppl. 1994.
- XXVIII Ljungman, Seve – Stjernquist, Per. *Den rättsliga kontrollen över mark och vatten I*. 202 s. 5:e uppl. 1970. Slut.
- XXIX Grönfors, Kurt. *Ställningsfullmakt och bulvanskap*. 397 s. 1961. Slut.
- XXX Agge, Ivar. *Straffrättens allmänna del II*. 186 s. 3:e tr. 1970. Slut.
- XXXI Dennemark, Sigurd. *Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål*. 376 s. 1961. Slut.
- XXXII Welamson, Lars. *Konkursrätt*. 846 s. 1961. Slut.
- XXXIII Eek, Hilding. *Internationell privaträtt*. 279 s. 2:a uppl. 1967. Slut.
- XXXIV Ljungman, Seve – Stjernquist, Per. *Den rättsliga kontrollen över mark och vatten II*. 152 s. 3:e uppl. 1970. Slut.
- XXXV Bolding, Per Olof. *Skiljedom*. 252 s. 1962. Slut.
- XXXVI Herlitz, Nils. *Nordisk offentlig rätt III*. 831 s. 1963. Slut.
- XXXVII Schmidt, Folke. *Äktenskapsrätt*. 208 s. 5:e uppl. 2:a tr. 1976. Slut.
- XXXVIII Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert. *Rättegång IV*. 263 s. 6:e uppl. 1992.
- XXXIX Adlercreutz, Axel. *Arbetstagarbegreppet*. 491 s. 1964.
- XL Agge, Ivar. *Straffrättens allmänna del III*. 119 s. 3:e tr. 1970. Slut.
- XLI Welamson, Lars. *Konkurs*. 253 s. 9:e uppl. 1997.
- XLII Karlgren, Hjalmar. *Passivitet*. 247 s. 1965. Slut.
- XLIII Westerlind, Peter. *Studier över tomträttsinstitutet I*. 529 s. 1965.
- XLIV Vahlén, Lennart. *Fastighetsköp*. 250 s. 2:a uppl. 3:e tr. 1971. Slut.
- XLV Hassler, Åke – Cars, Thorsten. *Skiljeförfarande*. 257 s. 2:a uppl. 1989.

- XLVI Ekelöf, Per Olof. *Rättegång V*. 216 s. 6:e uppl. 1987.
- XLVII Rodhe, Knut. *Lärobok i obligationsrätt*. 315 s. 6:e uppl. 1986.
- XLVIII Bengtsson, Bertil. *Hävningssrätt*. 675 s. 1967. Slut.
- XLIX Lihné, Nils Börje. *Lagsökning*. 377 s. 1968. Slut.
- L Grönfors, Kurt. *Successiva transporter*. 332 s. 1968.
- LI Eek, Hilding – Bring, Ove – Hjerner, Lars. *Folkkrätten*. 492 s. 4:e uppl. 1987.
- LII Regner, Nils. *Rättspraxis i litteraturen*. 407 s. 1969. Slut.
- LIII Westerberg, Ole. *Förfarandet i förvaltningen*. 151 s. 1969. Slut.
- LIV Herlitz, Nils. *Elements of Nordic Public Law*. 287 s. 1969. Slut.
- LV Sundberg, Jacob W.F. *Familjerätt i omvandling*. 244 s. 1969.
- LVI Sterzel, Fredrik. *Riksdagens kontrollmakt*. 260 s. 1970. Slut.
- LVII Karlgren, Hjalmar. *Produktansvaret*. 197 s. 1971. Slut.
- LVIII Westman, E.G. *Kommunal förvaltning genom avtal*. 119 s. 1971. Slut.
- LIX Bengtsson, Bertil. *Särskilda avtalstyper I*. 188 s. 2:a uppl. 2:a tr. 1979. Slut.
- LX Agell, Anders. *Växel, check och materiell fordran*. 262 s. 1971. Slut.
- LXI Regner, Nils. *Svensk juridisk litteratur II*. 383 s. 1971.
- LXII Westerberg, Ole. *Allmän förvaltningsrätt*. 3:e uppl. 1978. (Utgiven på annat förlag.)
- LXIII Hassler, Åke. *Specialprocess*. 155 s. 1972.
- LXIV Schmidt, Folke. *Arbetsrätt I*. 284 s. 1972. Slut.
- LXV Eek, Hilding. *Lagkonflikter i tvistemål*. 305 s. 1972.
- LXVI Lögdberg, Åke. *Personlighetsrätt*. 175 s. 1972.
- LXVII Wiklund, Holger. *God advokatsed*. 641 s. 1973. Slut.
- LXVIII Lech, Halvar. *Skadeersättning för personskada*. 254 s. 1973. Slut.
- LXIX Hessler, Henrik. *Allmän sakrätt*. 590 s. 1973. Slut.
- LXX Schmidt, Folke. *Arbetsrätt II*. 270 s. 2:a uppl. 1975. Slut.
- LXXI Ragnemalm, Hans. *Extraordinära rättsmedel i förvaltningsprocessen*. 293 s. 1973. Slut.
- LXXII Lihné, Nils Börje. *Betalningsföreläggande*. 329 s. 1973.
- LXXIII Schmidt, Folke. *Allmänna och privata pensioner*. 239 s. 1974. Slut.
- LXXIV Bengtsson, Bertil. *Nyttjanderätt till fast egendom*. 226 s. 2:a uppl. 1976. Slut.
- LXXV Welamson, Lars. *Rättegång VI*. 282 s. 3:e uppl. 1994.
- LXXVI Lindblom, Per Henrik. *Processhinder*. 292 s. 1974.
- LXXVII Roos, Carl Martin. *Grupplivskyddet*. 277 s. 1974.
- LXXVIII Jareborg, Nils. *Begrepp och brottsbeskrivning*. 293 s. 1974.
- LXXIX Ekelöf, Per Olof. *Supplement till Rättegång I–V*. 87 s. 9:e uppl. 1997.
- LXXX Nial, Håkan – Johansson, Svante. *Svensk associationsrätt i huvuddrag*. 372 s. 6:e uppl. 1995.
- LXXXI Walin, Gösta. *Separationsrätt*. 222 s. 1975.
- LXXXII Jareborg, Nils. *Förmögenhetsbrotten*. 381 s. 1975.

- LXXXIII Bengtsson, Bertil. *Skadestånd vid myndighetsutövning I*. 425 s. 1976.
- LXXXIV Karlgren, Hjalmar. *Prestation och »fara» i köprätten*. 196 s. 1976.
- LXXXV Erenius, Gillis. *Criminal Negligence and Individuality*. 282 s. 1976.
- LXXXVI Strahl, Ivar. *Allmän straffrätt i vad angår brotten*. 442 s. 1976.
- LXXXVII Lejman, Fritjof. *De nya hyresrätten efter hyresregleringens avskaffande*. 450 s. 1976.
- LXXXVIII Sandström, Jan. *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*. 339 s. 1976.
- LXXXIX Schmidt, Folke. *Facklig arbetsrätt*. 276 s. 2:a uppl. 1979. Slut.
- XC Mattsson, Nils. *Aktiebolagens finansieringsformer*. 216 s. 1977.
- XCII Lindencrona, Gustaf. *Arbetsstagare och aktieägare i aktiebolagsstyrelser*. 159 s. 1978.
- XCIII Jareborg, Nils. *Brotten II*. 305 s. 2:a uppl. 1986.
- XCIV Bengtsson, Bertil. *Skadestånd vid myndighetsutövning II*. 319 s. 1978.
- XCV Schmidt, Folke. *Löntagarrätt*. 270 s. 1978. Slut.
- XCVI Eek, Hilding. *Lagkonflikter i tvistemål II*. 117 s. 1978.
- XCVII Strömholm, Stig. *Idéer och tillämpningar*. 347 s. 1978.
- XCVIII Lagerbielke, Gustaf. *Om mened*. 263 s. 1979.
- XCIX Bengtsson, Bertil – Victorin, Anders. *Hyra och annan nyttjanderätt till fast egendom*. 359 s. 5:e uppl. 1997.
- C Jareborg, Nils. *Brotten I*. 367 s. 2:a uppl. 1984.
- CI Regner, Nils. *Svensk juridisk litteratur III*. 264 s. 1980. Slut.
- CII Håstad, Torgny. *Studier i sakrätt*. 190 s. 1980. Slut.
- CIII Gorton, Lars. *Rembursrätt*. 472 s. 1980.
- CIV Victorin, Anders. *Kollektiv hyresrätt*. 403 s. 1980.
- CV Christensen, Anna. *Avstängning från arbetslöshetsersättning*. 464 s. 1980.
- CVI Walin, Gösta. *Materiell konkursrätt*. 286 s. 2:a uppl. 1987.
- CVII Heuman, Lars. *Reklamationsnämnder och försäkringsnämnder*. 884 s. 1980.
- CVIII Hessler, Henrik. *Obehöriga förfaranden med värdepapper*. 296 s. 1981.
- CIX Strömholm, Stig (editor). *An Introduction to Swedish law*. 528 s. 2:a uppl. 1988.
- CX Strömholm, Stig. *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*. 535 s. 5:e uppl. 1996.
- CXI Regner, Nils – Berggren, Nils-Olof – Lindh, Ove. *Rättspraxis i litteraturen, Nytt Juridiskt Arkiv 1930–1980*. 597 s. 1982.
- CXII Karlgren, Hjalmar. *Obehörig vinst och värdeersättning*. 123 s. 1982.
- CXIII Bengtsson, Bertil. *Om jämkning av skadestånd*. 335 s. 1982.
- CXIV Håstad, Torgny. *Sakrätt avseende lös egendom*. 472 s. 6:e uppl. 1996.
- CXV Jareborg, Nils. *Brotten III*. 270 s. 2:a uppl. 1986.
- CXVI Ramberg, Jan. *Spedition och fraktavtal*. 322 s. 1983.
- CXVII Löfmarck, Madeleine. *Brotten mot borgenärer*. 380 s. 2:a uppl. 1986.

- CXVII Sterzel, Fredrik. *Parlamentarismen i författningen*. 216 s. 1983.
- CXVIII Gregow, Torkel. *Utsökningsrätt*. 409 s. 3:e uppl. 1996.
- CXIX Bogdan, Michael. *Internationell konkurs- och ackordsrätt*. 437 s. 1984.
- CXX Regner, Nils – Regner, Hans – Regner, Göran. *Svensk juridisk litteratur IV*. 436 s. 1984. Slut.
- CXXI Walin, Gösta. *Borgen och tredjemanspant*. 380 s. 2:a uppl. 1996.
- CXXII Lennander, Gertrud. *Återvinning i konkurs*. 458 s. 2:a uppl. 1994.
- CXXIII Peyron, Ulf. *Det upphovsrättsliga anställningsförhållandet*. 257 s. 1985.
- CXXIV Rodhe, Knut. *Handbok i sakrätt*. 689 s. 1985.
- CXXV Wennberg, Suzanne. *Försök till brott*. 373 s. 1985.
- CXXVI Westerhäll, Lotta. *Sjukpenninggrundande inkomst*. 264 s. 1986.
- CXXVII Hemström, Carl. *Gemensambetsanläggningar*. 268 s. 1986.
- CXXVIII Bengtsson, Bertil. *Ersättning vid offentliga ingrepp I. Egendoms skyddet enligt regeringsformen*. 227 s. 1986.
- CXXIX Westerhäll, Lotta. *Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen och sjukförsäkringen*. 203 s. 1986.
- CCXX Gregow, Torkel. *Tredje mans rätt vid utmätning*. 498 s. 1987.
- CCXXI Lindblom, Per Henrik. *Grupptalan. Det anglo-amerikanska classactioninstituet ur svenskt perspektiv*. 783 s. 1989. Slut.
- CCXXII Strömholm, Stig. *Historiskt och aktuellt. Studier i allmän rättslära*. 325 s. 1988.
- CCXXIII Regner, Nils – Regner, Hans – Regner, Göran. *Svensk juridisk litteratur 1971–1986*. 578 s. 1990.
- CCXXIV Westerhäll, Lotta. *Ersättning för vård av handikappade barn*. 177 s. 2:a uppl. 1996.
- CCXXV Regner, Nils – Berggren, Nils-Olof – Lindh, Ove. *Rättspraxis i litteraturen. Nytt juridiskt arkiv 1930–1987. Rättsfall från hovrätterna 1980–1987*. 802 s. 1990.
- CCXXVI Göranson, Ulf. *Återvinning utom konkurs*. 342 s. 1989.
- CCXXVII Pålsson, Lennart. *Svensk rättspraxis i internationell processrätt*. 241 s. 1989.
- CCXXVIII Lindskog, Stefan. *Preskription*. 675 s. 1990.
- CCXXIX Bengtsson, Bertil. *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen*. 142 s. 2:a uppl. 1996.
- CXL Westerhäll, Lotta. *Den svenska socialrätten*. 398 s. 1990.
- CXLI Walin, Gösta. *Panträtt*. 390 s. 2:a uppl. 1998.
- CXLII Bogdan, Michael. *Utrikeshandelns civilrättsliga grundproblem*. 211 s. 2:a uppl. 1994.
- CXLIII Bengtsson, Bertil. *Ersättning vid offentliga ingrepp II*. 382 s. 1991.
- CXLIV Pålsson, Lennart. *Luganokonventionen*. 247 s. 1992.
- CXLV Westerhäll, Lotta. *An Introduction to Medical Malpractice Law in the United States and Sweden. The Rights of Patients*. 146 s. 1992.

- CXLVI Bogdan, Michael. *Svensk internationell privat- och processrätt*. 314 s. 1992.
- CXLVII Lindblom, Per Henrik. *Studier i processrätt*. 507 s. 1993.
- CXLVIII Lindskog, Stefan. *Kvittning. Om avräkning av privaträttsliga fordringar*. 778 s. 1993.
- CXLIX Lindell, Bengt. *Processuell preklusion. Avseende omständigheter eller bevis rörande saken*. 428 s. 1993.
- CL Bogdan, Michael. *Komparativ rättskunskap*. 256 s. 1993.
- CLI Bernitz, Ulf. *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare*. 289 s. 1993.
- CLII Leijonhufvud, Madeleine. *HIV-smitta – straff- och skadeståndsansvar*. 188 s. 1993.
- CLIII Regner, Nils – Berggren, Nils-Olof – Lindh, Ove. *Rättspraxis i litteraturen. Nytt juridiskt arkiv 1930–1992. Rättsfall från hovrätterna 1980–1992*. 782 s. 1993.
- CLIV Regner, Hans – Regner, Göran. *Svensk juridisk litteratur 1976–1991*. 648 s. 1993.
- CLV Lehrberg, Bert. *Avtalstolkning*. 148 s. 1995.
- CLVI Peczenik, Aleksander. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. 741 s. 1995.
- CLVII Walin, Gösta. *Om företagshypotek*. 197 s. 1995.
- CLVIII Pålsson, Lennart. *Bryssel- och Luganokonventionerna*. 331 s. 1995.
- CLIX Olsen, Lena. *Borgenärens val vid kontraktsbrott*. 619 s. 1997.
- CLX Regner, Hans – Regner, Göran. *Svensk juridisk litteratur 1980–1995*. 707 s. 1997.
- CLXI Bogdan, Michael. *Sveriges och EU:s internationella insolvensrätt*. 232 s. 1997.
- CLXII Pålsson, Lennart. *Romkonventionen, Tillämplig lag för avtalsförpliktelser*. 182 s. 1998.

LENNART PÅLSSON

ROMKONVENTIONEN

Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser gäller sedan flera år tillbaka mellan EU:s "gamla" medlemsstater. Den träder för Sveriges del i kraft den 1 juli 1998. Härigenom kommer frågor om valet av tillämplig lag för förmögenhetsrättsliga avtal att, för första gången i svensk rätt, regleras av skrivna regler av generell karaktär som är gemensamma för hela EU-området. Konventionen kan ses som ett viktigt komplement till Bryssel- och Lukanokonventionerna, vilka reglerar spörsmål om domstols behörighet och verkställighet av domar inom EU/EFTA-området. Liksom dessa konventioner får Romkonventionen stor betydelse för avtalsrättsliga förhållanden inom utrikeshandeln.

I denna bok ges en heltäckande framställning av Romkonventionen. Dessutom beaktas de lagvalsregler som finns dels i olika specialkonventioner, dels i vissa EG-direktiv och andra rättsakter, bland annat inom konsumenträttens och arbetsrättens områden. Framställningen grundar sig främst på förarbetena till konventionen och den omfattande internationella litteraturen i ämnet. Hänsyn har också tagits till den rättspraxis som har vuxit fram i de EU-länder där konventionen har varit i kraft en tid.

Boken är av intresse såväl för advokater, företagsjurister och andra som sysslar med planering och upprättande av avtal samt tvister angående internationella avtal som för domstolar och andra myndigheter.

Lennart Pålsson är professor emeritus i internationell rätt vid Lunds universitet. Han har tidigare gett ut ett flertal böcker på Norstedts Juridik, bl.a. *Svensk rättspraxis i internationell processrätt* (1989) och *Bryssel- och Lukanokonventionerna* (1995).

ISBN 91-39-00371-X

BESTÄLLNINGAR: NORSTEDTS JURIDIK AB · KUNDTJÄNST · BOX 6454 · 113 82 STOCKHOLM
FAX 08-690 90 30 · TEL 08-690 96 96 · VÄXEL 08-690 91 00